

De ziekte van Parkinson

- Nieuwste Inzichten & Vooruitzichten

Parkinsoncafé 27-10-21

Opbouw

- **Wat heeft de geschiedenis ons geleerd?**
- **Waar staan we nu?**
- **Wat kunnen we in de (nabije) toekomst verwachten?**
- **Welke doelstellingen zijn belangrijk?**

221 sprekers!

Highlights from 2021: Looking Toward 2022

Optimale Parkinsonzorg berust op

GOEDE ORGANISATIE

KENNIS OVER DE ZIEKTE

BEHANDELING VAN SYMPTOMEN

REMMEN VAN ZIEKTEPROCESSEN

VOORKOMEN VAN ZENUWSCHADE

OPTIMALE PARKINSONZORG

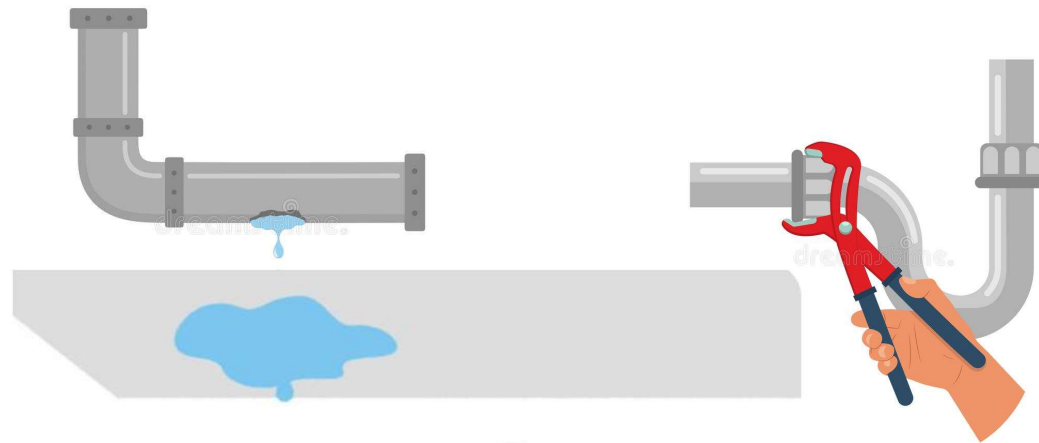
**BEHANDELING
VAN SYMPTOMEN**

**REMMEN VAN
ZIEKTEPROCESSEN**

**VOORKOMEN VAN
ZENUWSCHADE**

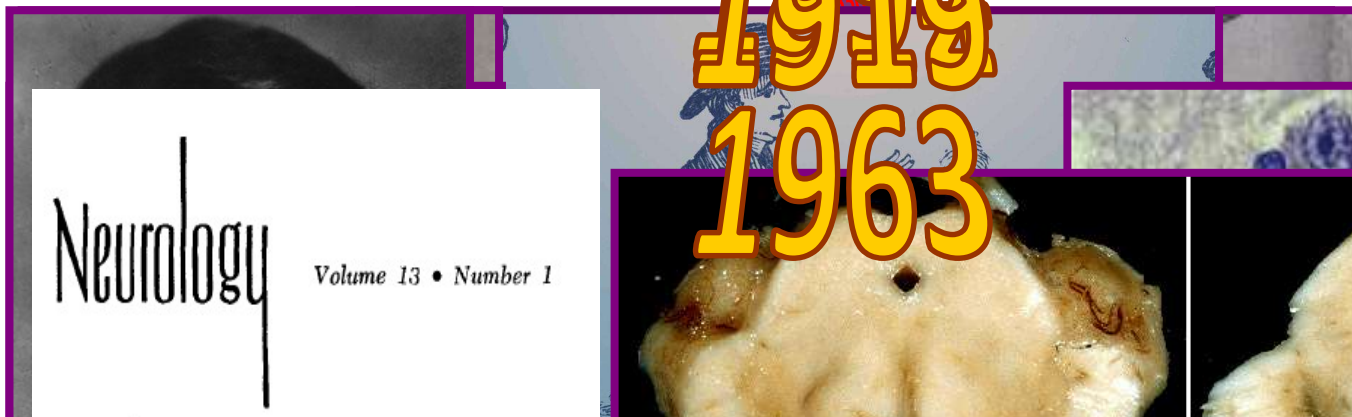
KENNIS OVER DE ZIEKTE

GOEDE ORGANISATIE

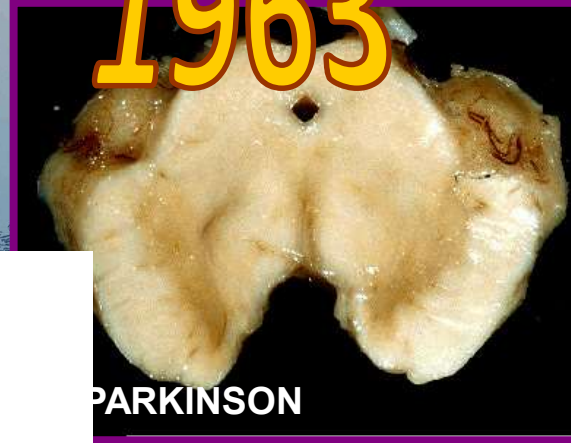
Wilt u hulp bij het vervangen van een kraan?

1817
1919
1963

Dopamine metabolism in Parkinson's disease

Melvin Greer, M.D., and Clyde M. Williams, M.D., Ph.D.

PARKINSON

CONTROLE

PAUL OSCAR BLOCC

ESSAY
ON THE
SHAKING PALSY.

Alrijne
ziekenhuis

Neurology

Volume 13 • Number 1

1850
1900
1950
1969
1970
1980

The New England Journal of Medicine

Copyright, 1969, by the Massachusetts Medical Society

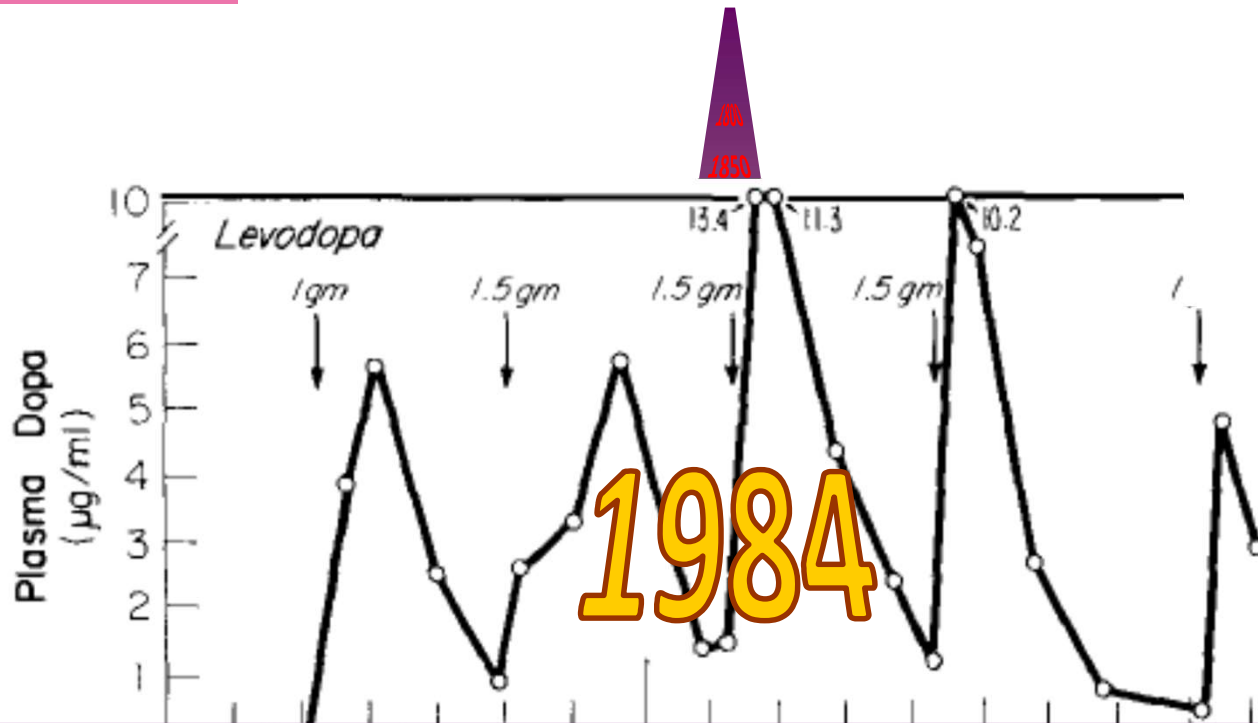
Volume 280

FEBRUARY 13, 1969

Number 7

MODIFICATION OF PARKINSONISM – CHRONIC TREATMENT WITH L-DOPA*

GEORGE C. COTZIAS, M.D., PAUL S. PAPAVALIOU, M.D., AND ROSEMARY GELLENE, M.D.

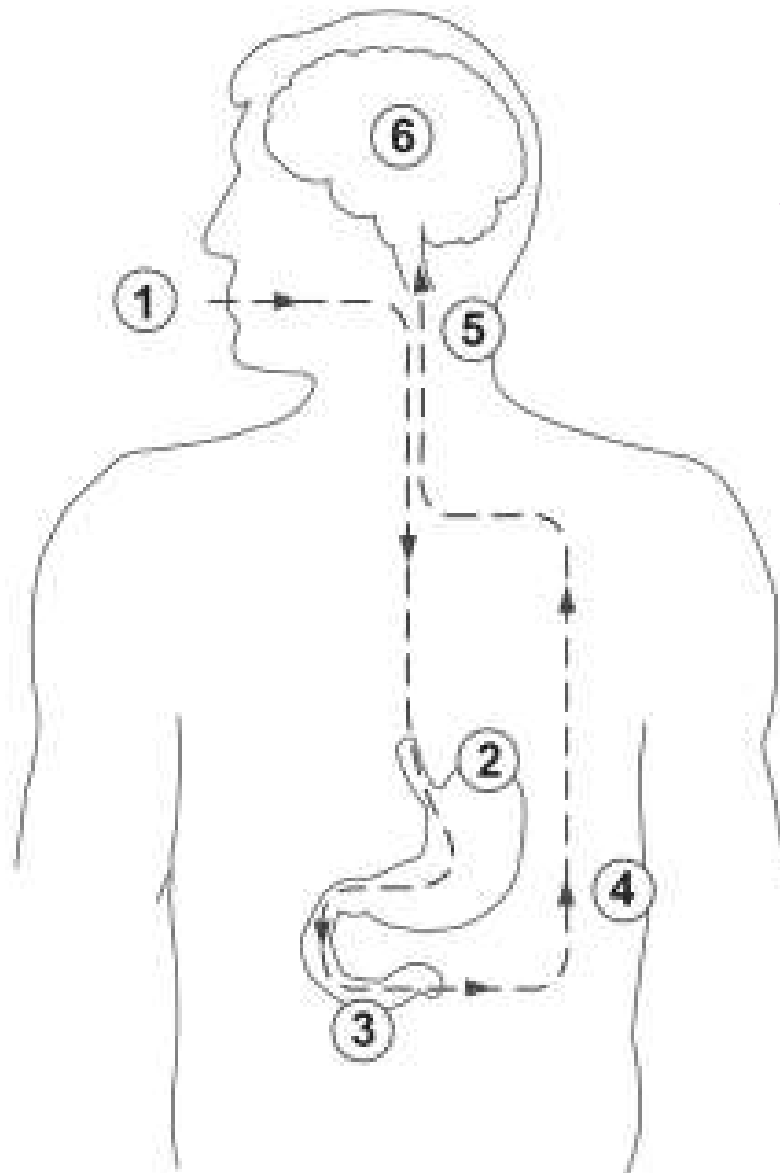
THE "ON-OFF" PHENOMENON IN PARKINSON'S DISEASE

Relation to Levodopa Absorption and Transport

JOHN G. NUTT, M.D., WILLIAM R. WOODWARD, PH.D., JOHN P. HAMMERSTAD, M.D., JULIE H. CARTER, M.N.,
AND JOHN L. ANDERSON, M.S.

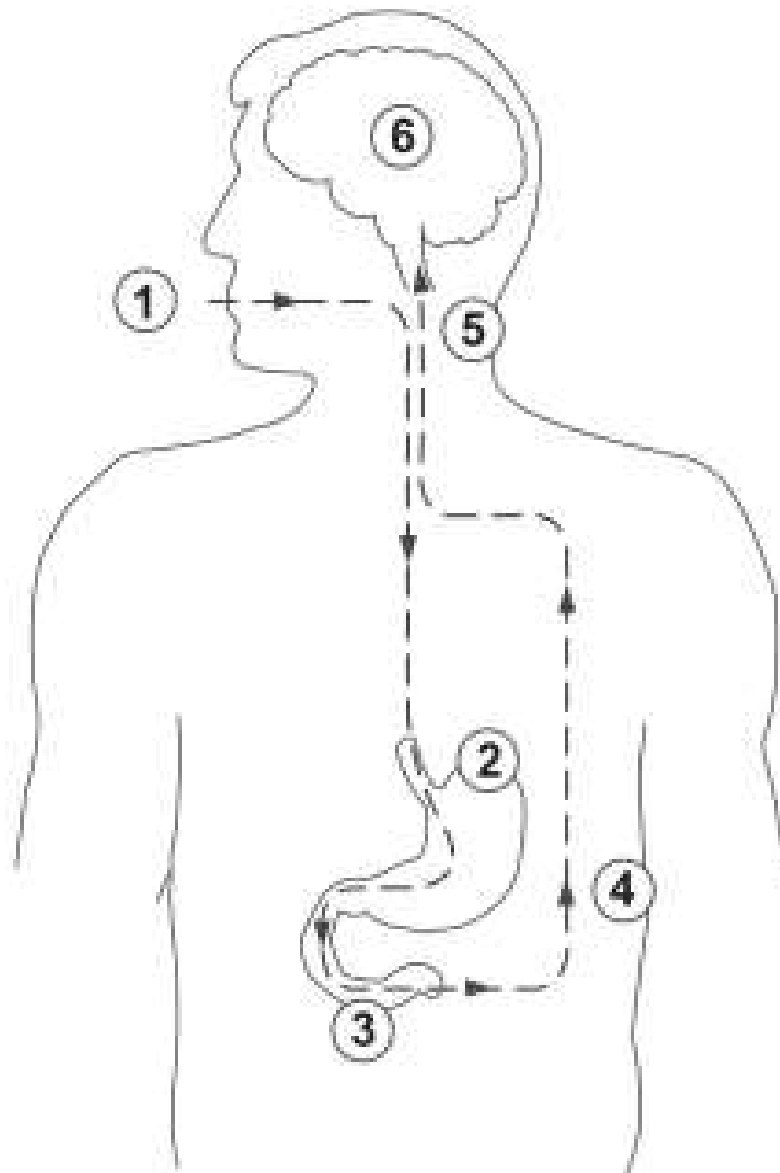
AM

PM

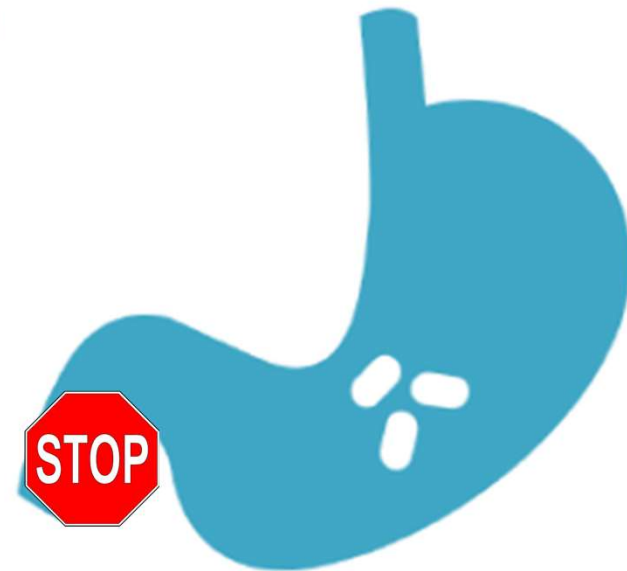

Belangrijkste barrières van mond naar hersenen

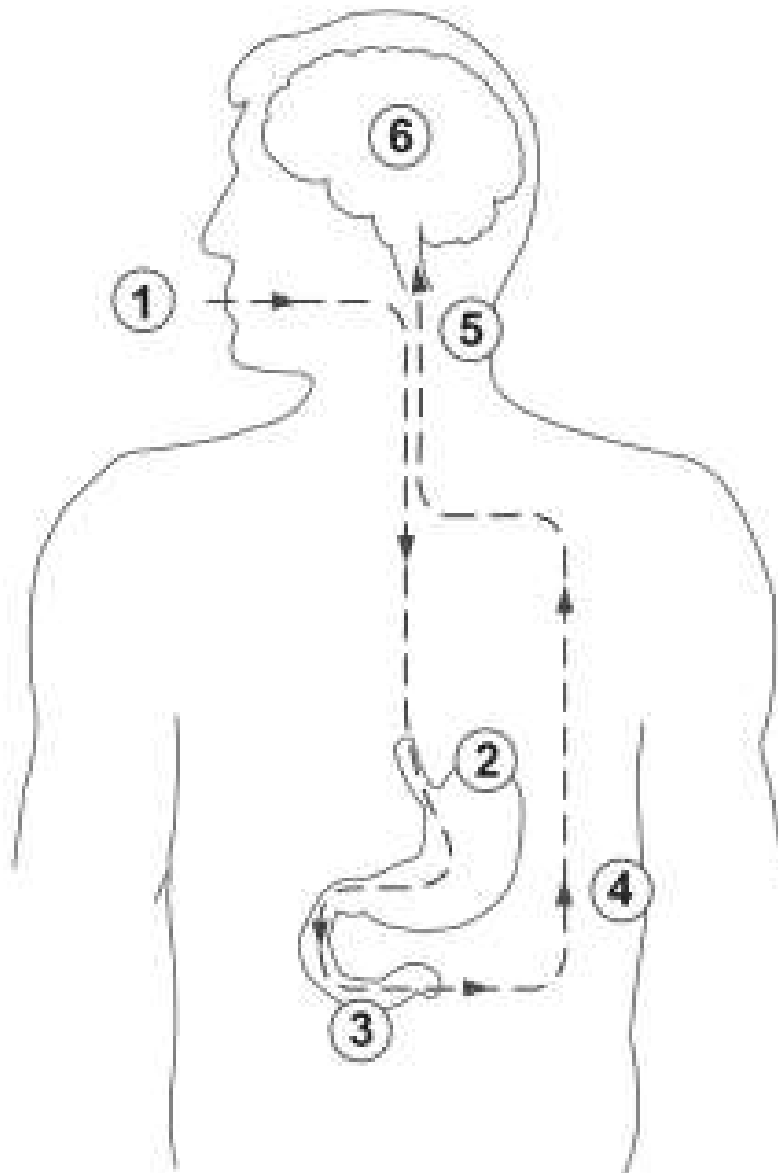

1 Slikproblemen

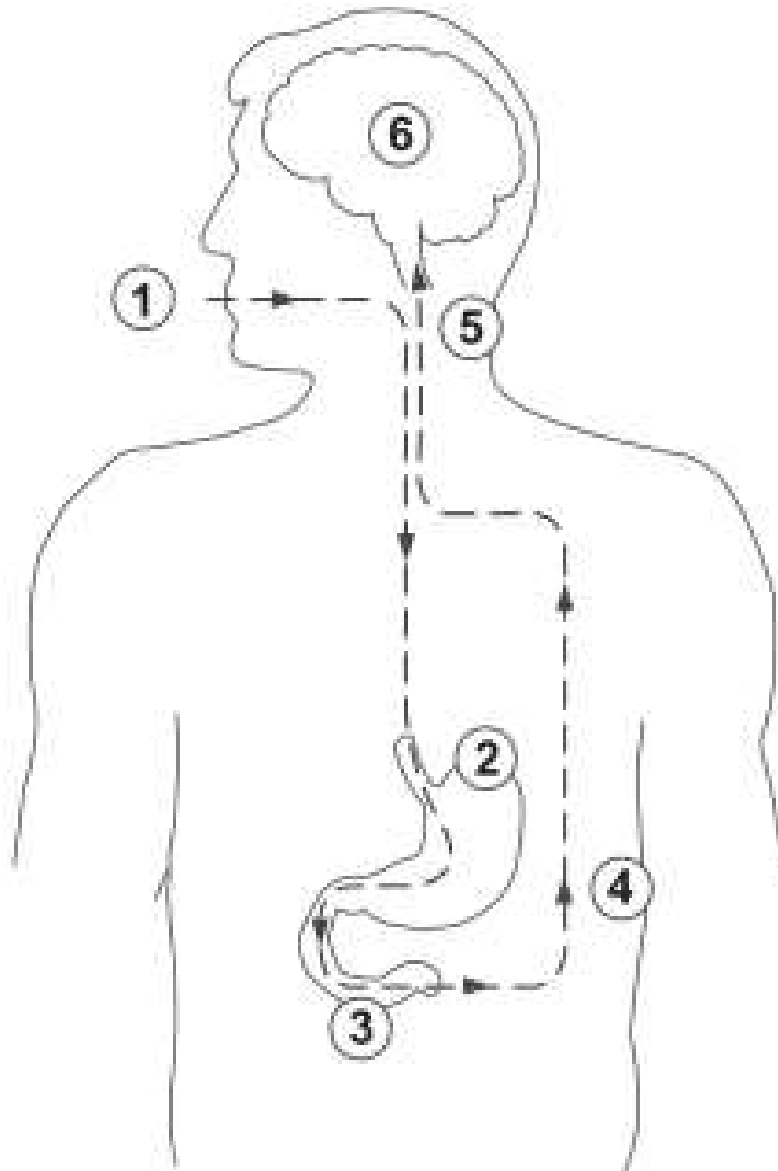

- 1 Slikproblemen
- 2 Gestoorde maag-darmlediging
- 3 Transport van darm naar bloed gestoord
- 4 Afbraak van medicatie in bloed

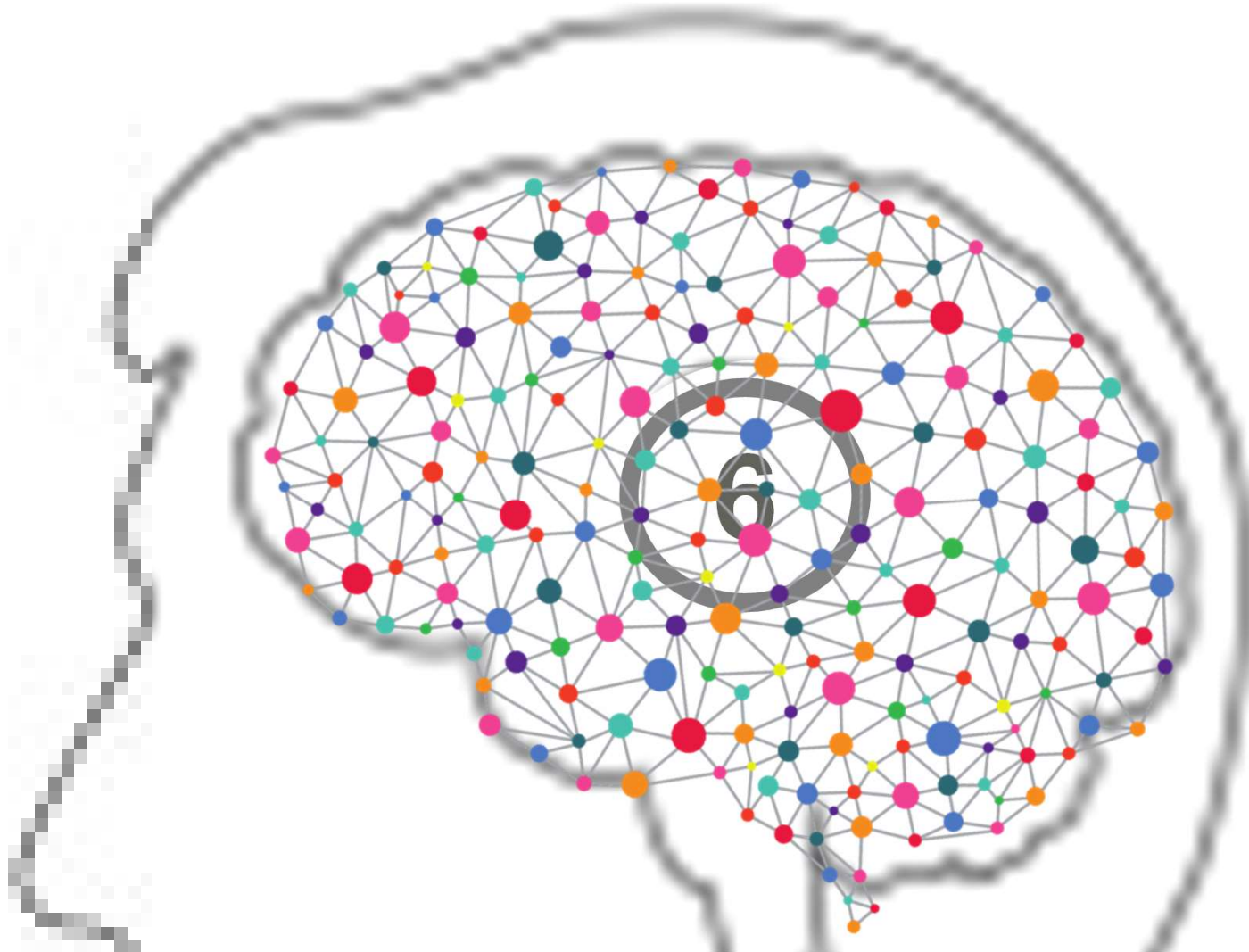

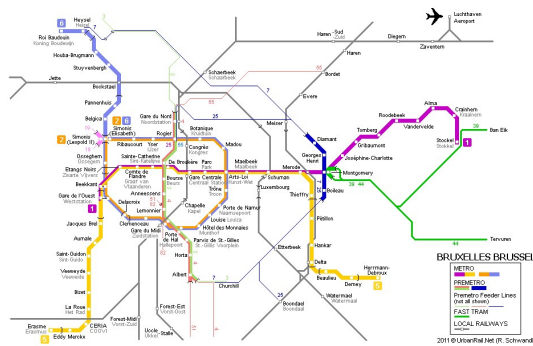
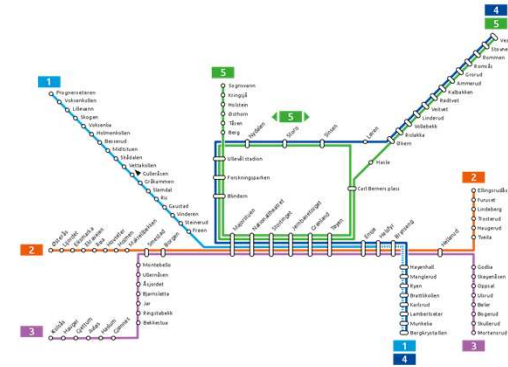
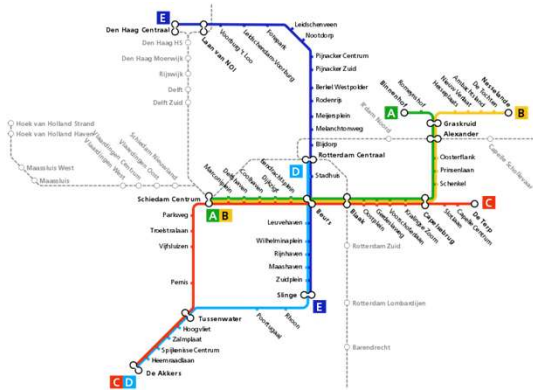
- 1 Slikproblemen
- 2 Gestoorde maag-darmlediging
- 3 Transport van darm naar bloed gestoord
- 4 Afbraak van medicatie in bloed
- 5 Bloedhersenbarriere
- 6 Omzetting levodopa naar dopamine ↓

Omzetting van levodopa naar dopamine

Omzetting van levodopa naar dopamine

“ieder mens is uniek”

Omzetting van levodopa naar dopamine

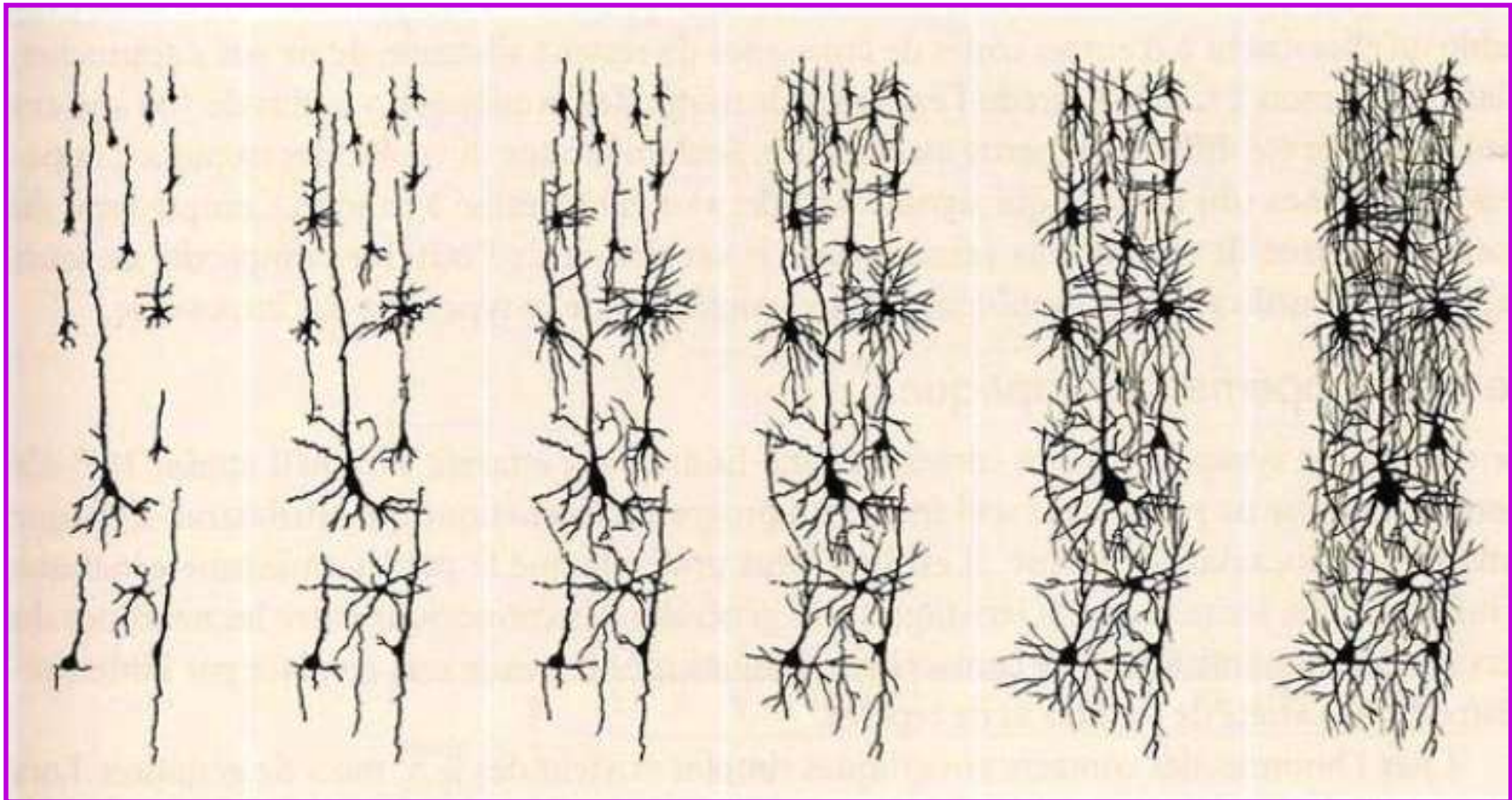

“ieder brein is uniek”

Omzetting van levodopa naar dopamine

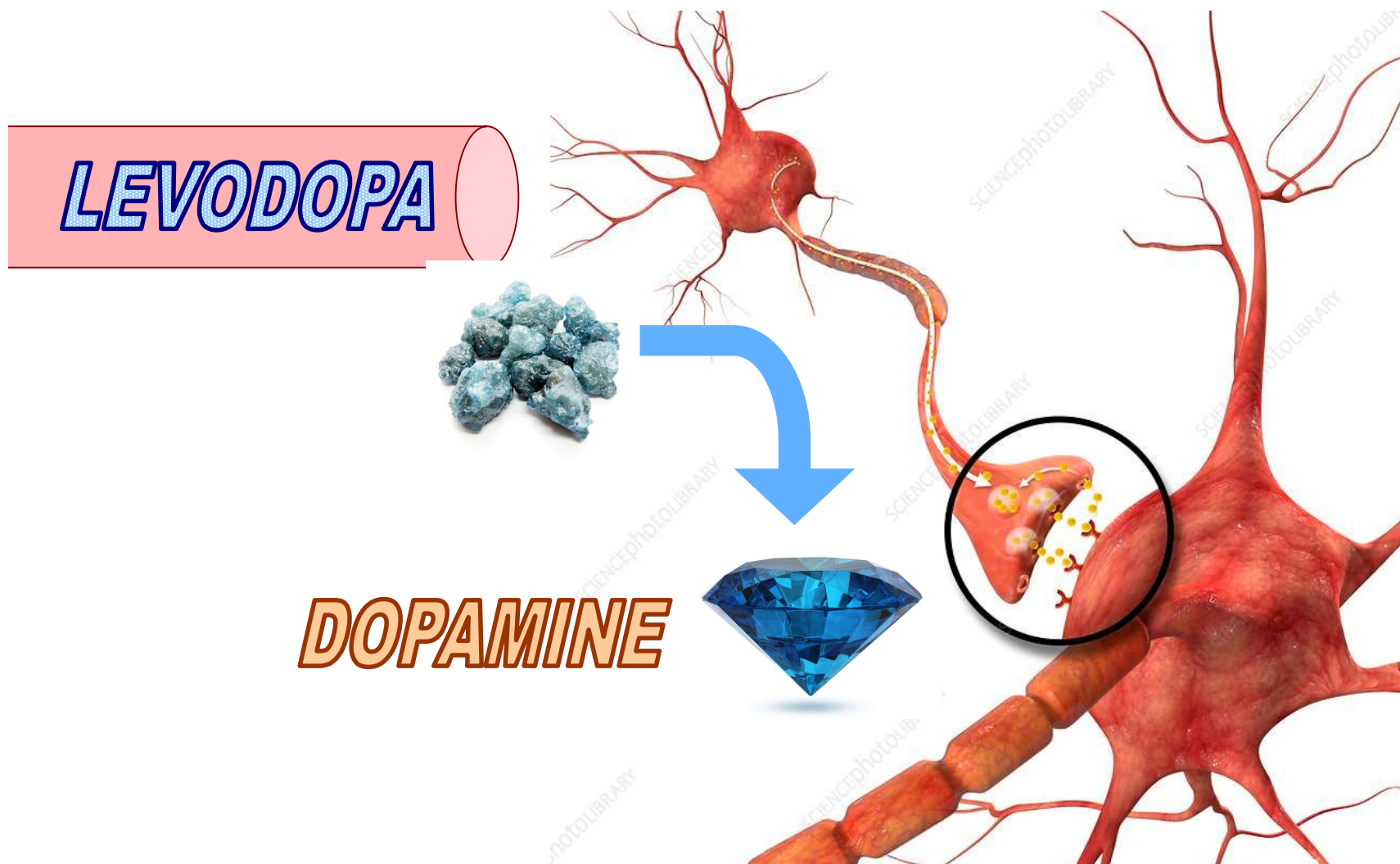

Omzetting van levodopa naar dopamine

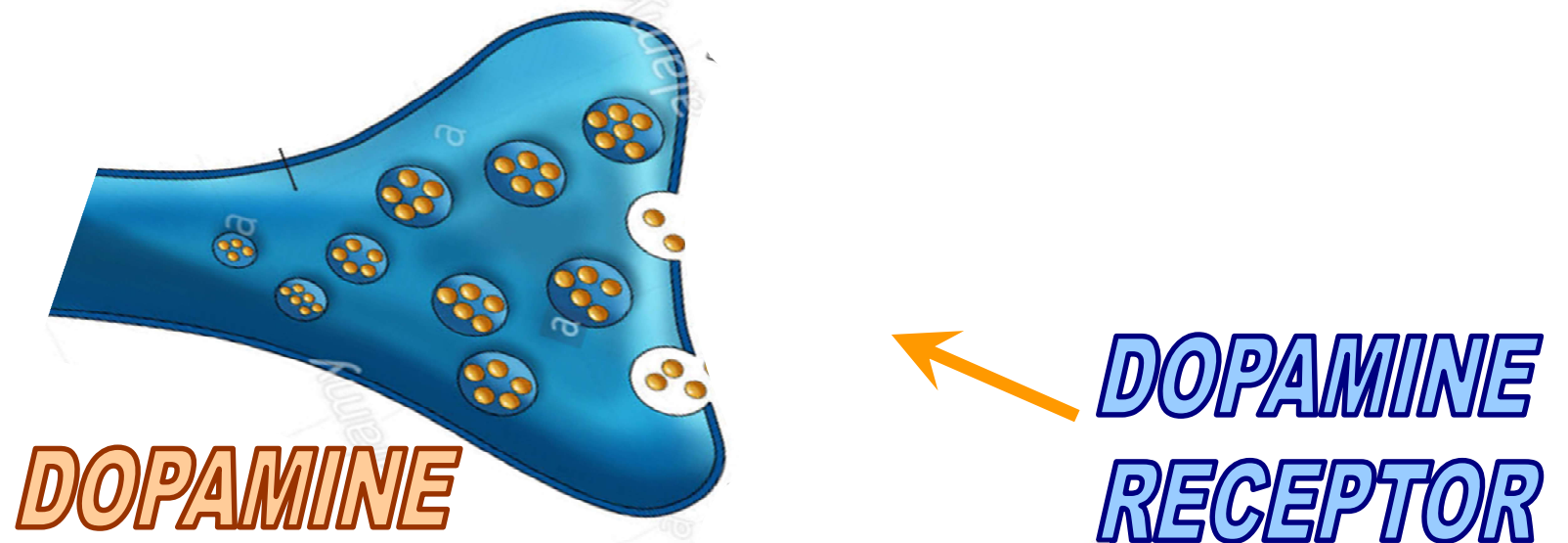

Omzetting van levodopa naar dopamine

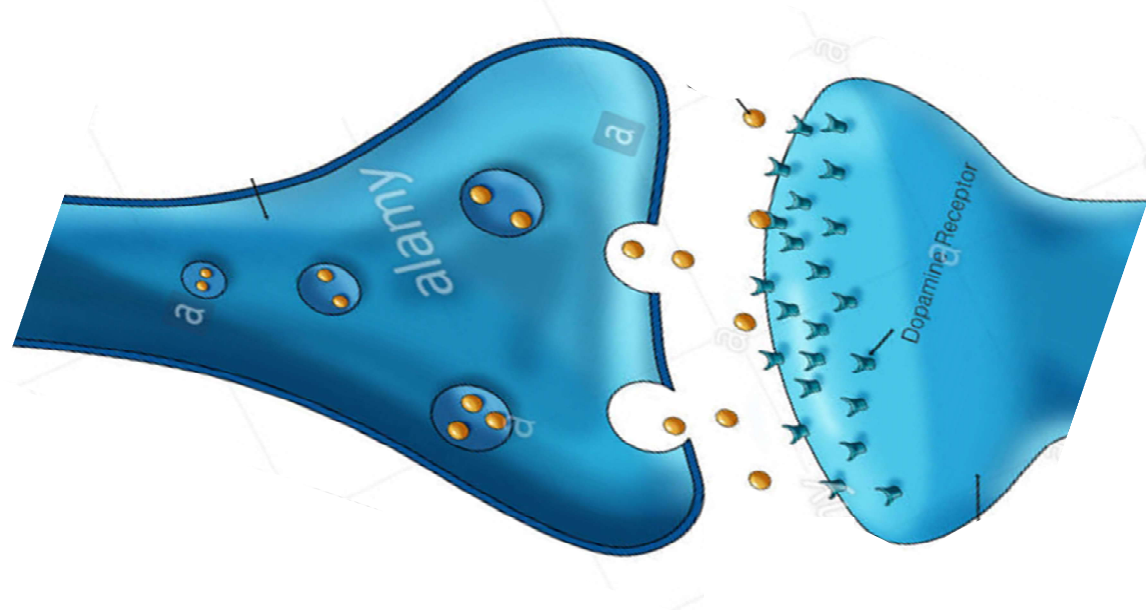

Omzetting van levodopa naar dopamine

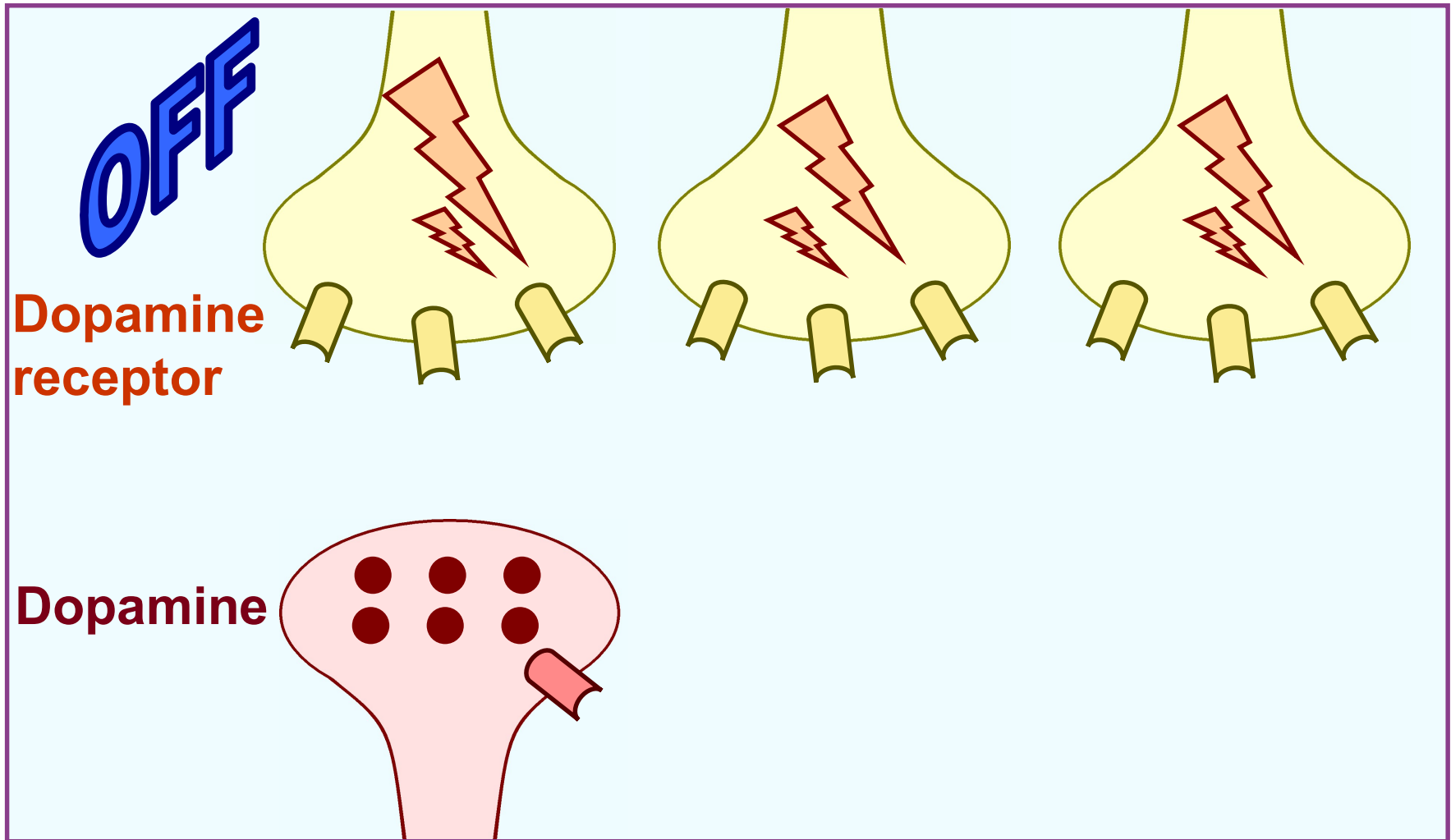

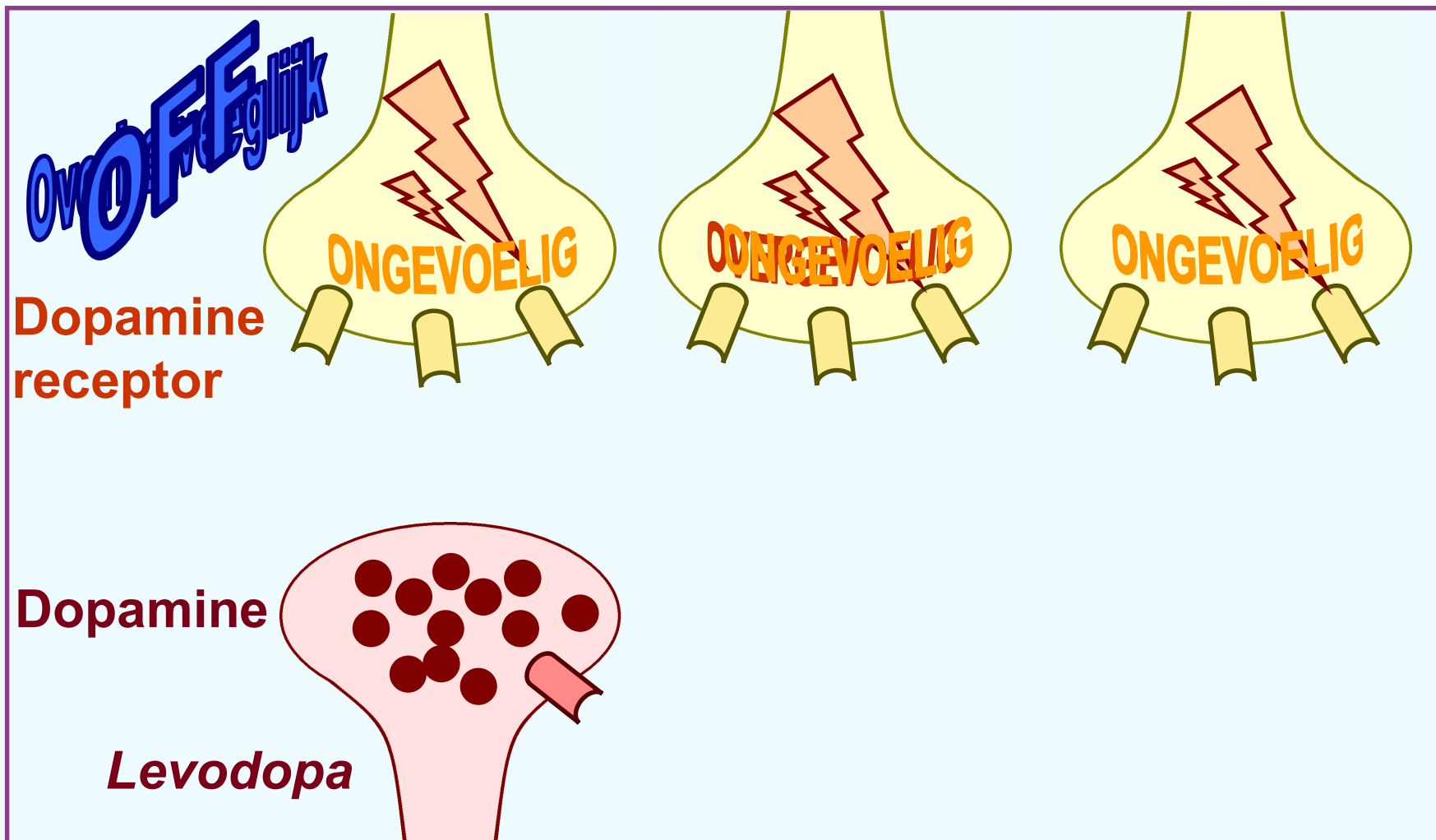
Omzetting van levodopa naar dopamine

Normale Parkinsontatie

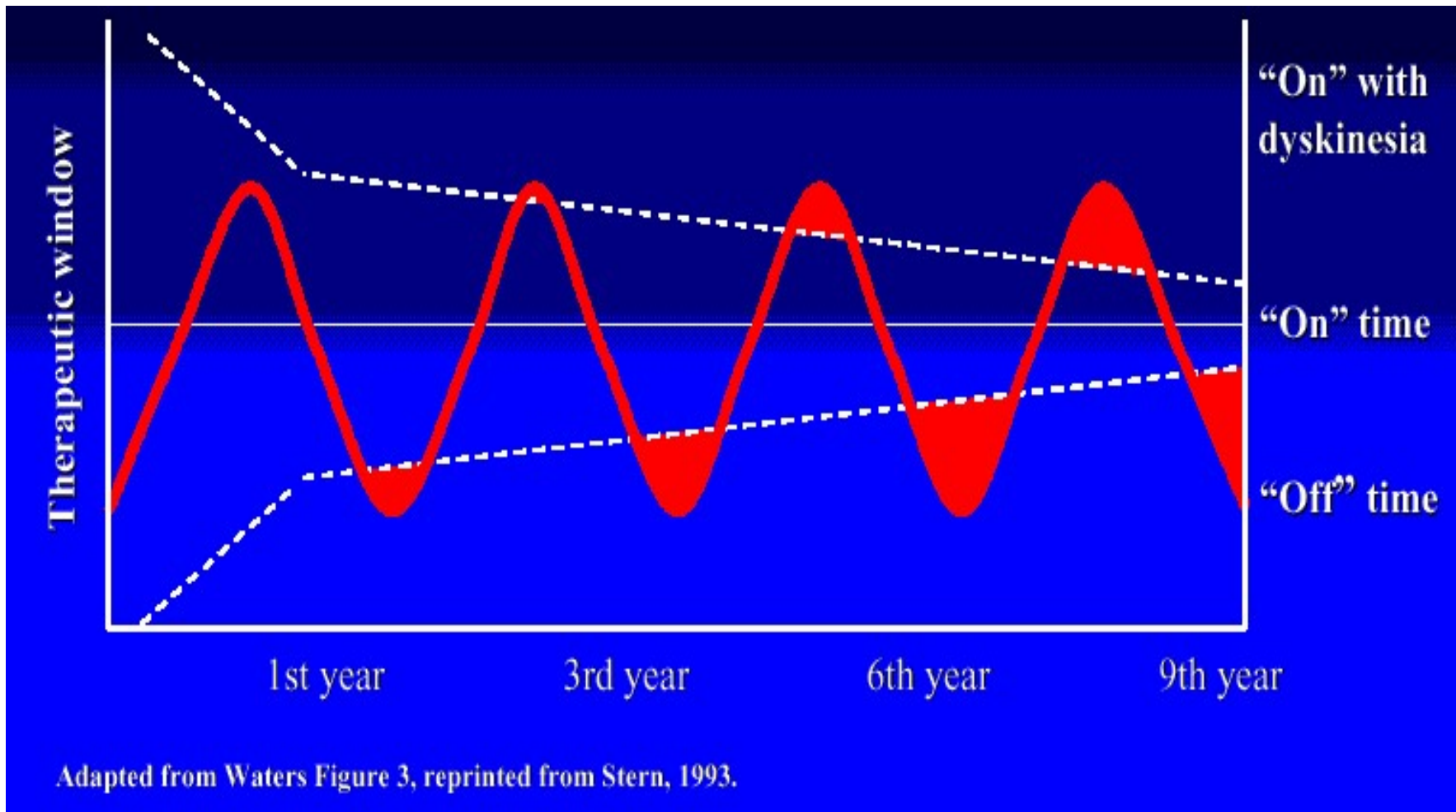

No Parkinsonsituatie

Parkinson

‘On-off’ schommelingen in effect van levodopa

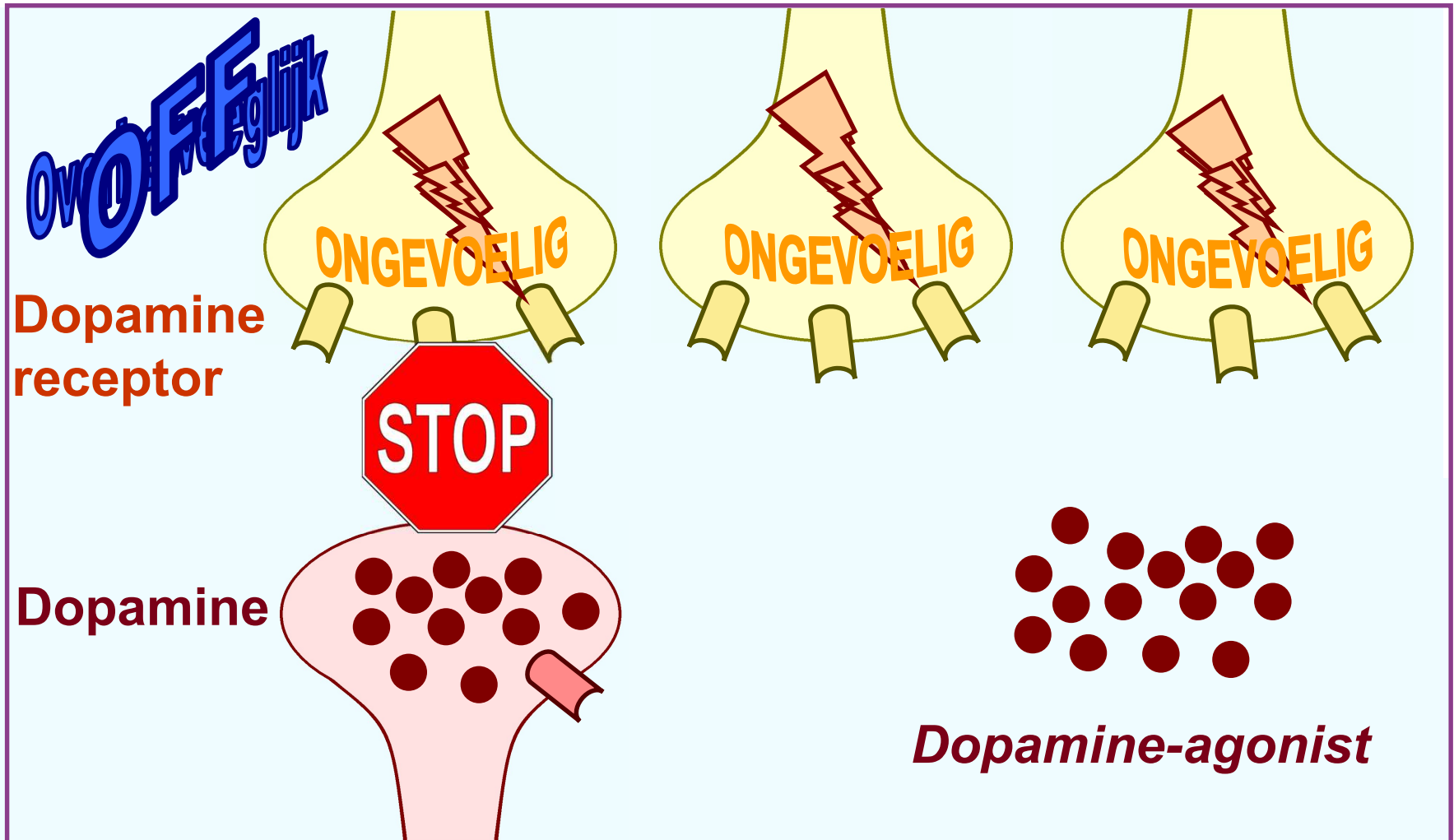

Levodopa

- 'ruwe versie' of een voorloper van dopamine
- afbreken in het bloed wordt geremd door combinatie van levodopa met carbidopa of benserazide
- levodopa/carbidopa = Sinemet®
- levodopa/benserazide = Madopar®
- snelle afgifte: Madopar Disper®
- normale afgifte: Sinemet®, Madopar®
- langzame afgifte: Sinemet CR® en Madopar HBS®
- tabletten

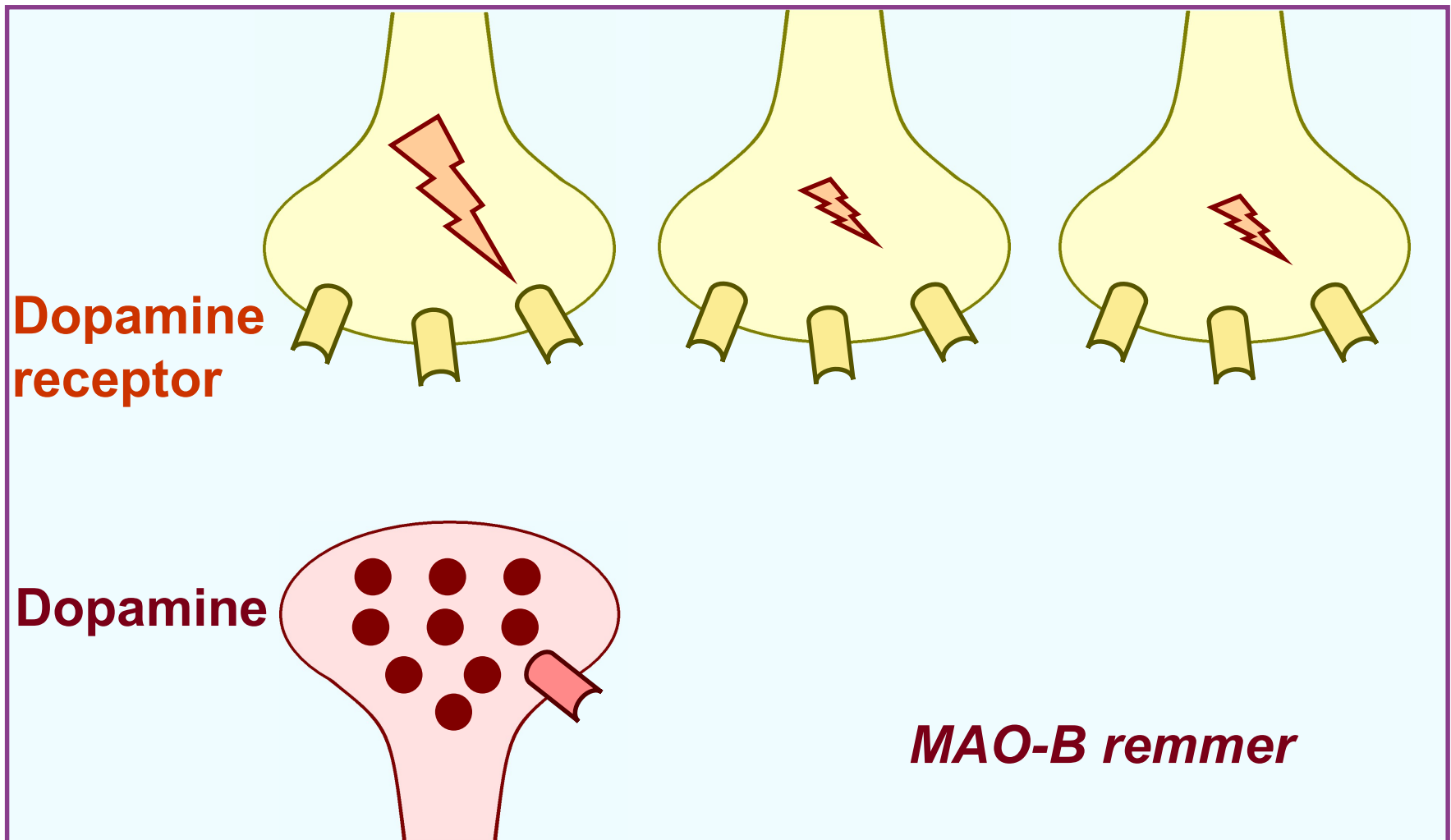
Parkinson

Dopamine-agonist

- ‘kant en klaar’ dopamine
- bindt direct op de dopaminereceptoren
- hoeft niet door de hersenen te worden omgezet
- ropinirol = Requip® en Adartrel®
- pramipexol = Sifrol®, Glepark®,
Mirapexine® en Oprymeia ®
- rotigotine = Neupro®

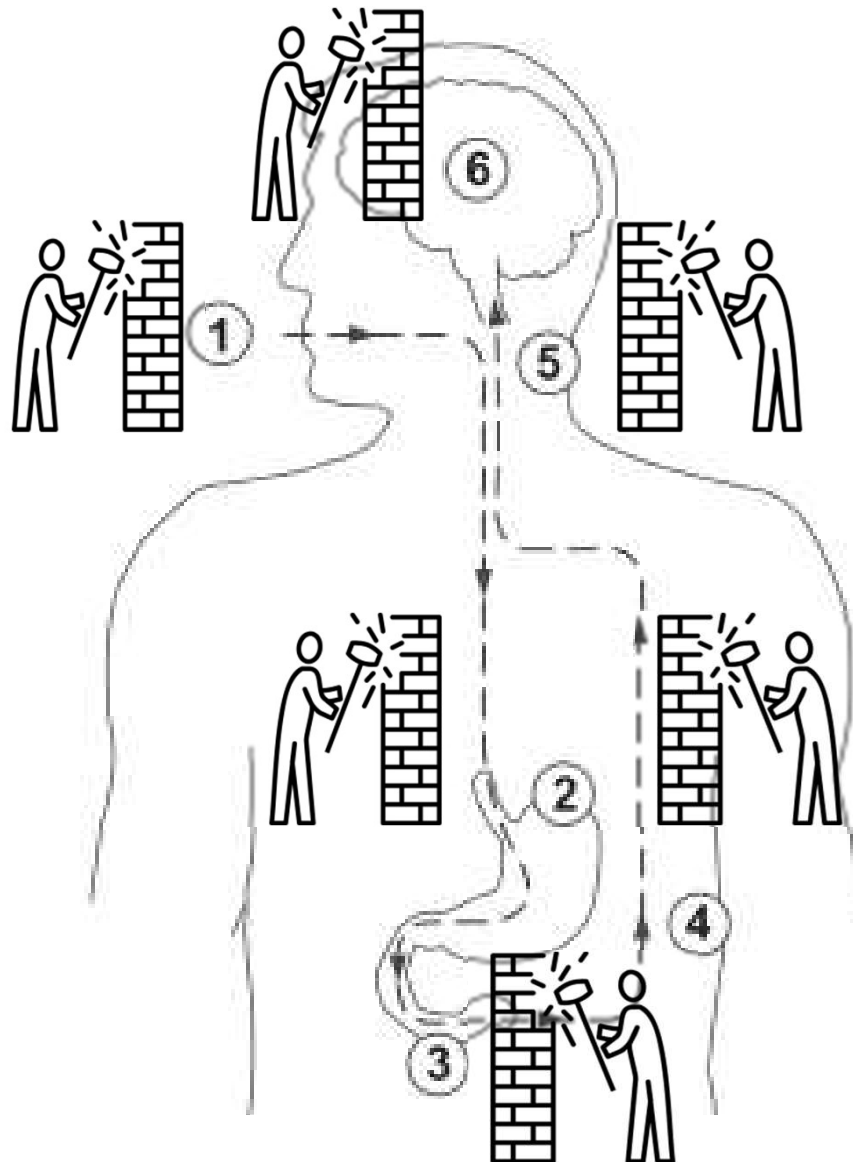

Parkinson

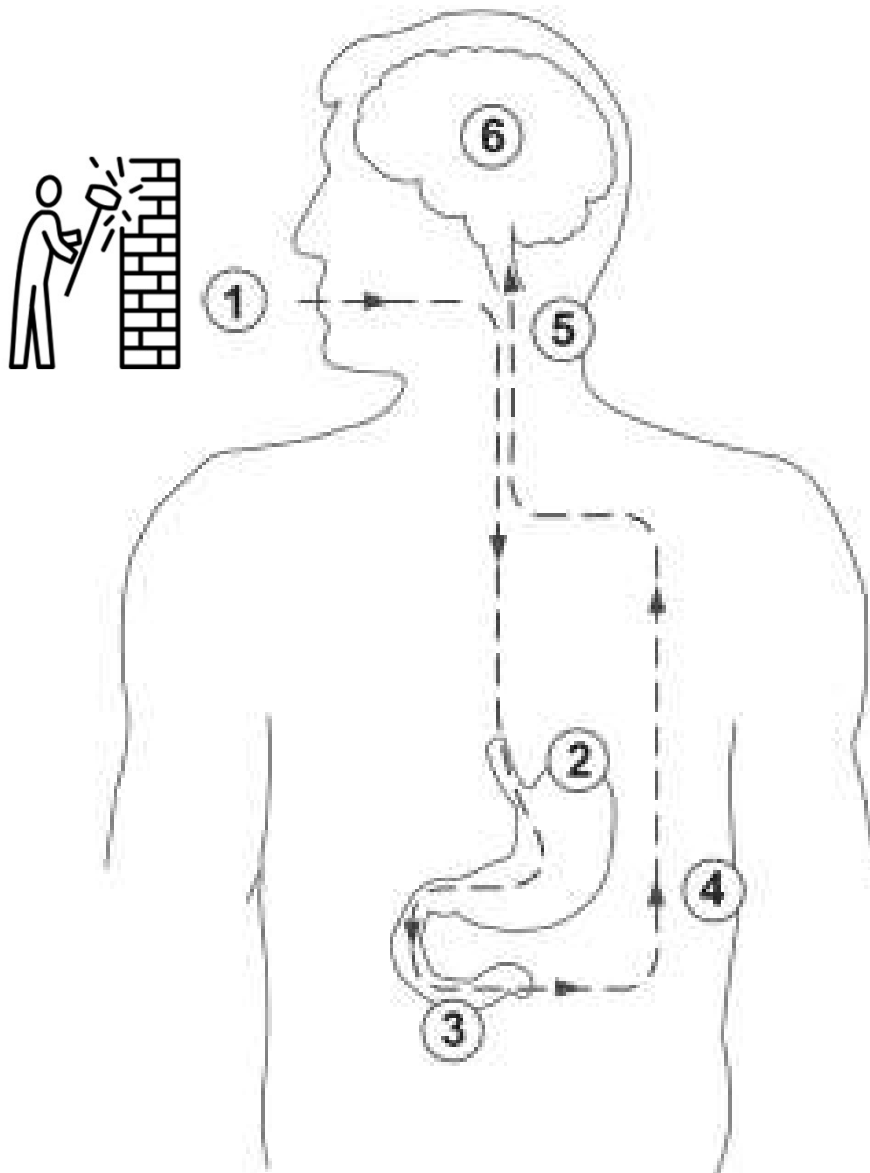
MAO-B remmer

- remt afbraak van dopamine bij de zenuw
- selegiline = *Eldepryl*®
- rasagaline = *Azilect*®
- tabletten

(Hoe) kunnen we deze verschillende barrières omzeilen?!

1

Slikproblemen

✗

Geen medicatie, m.u.v.
slikproblemen in off

✓

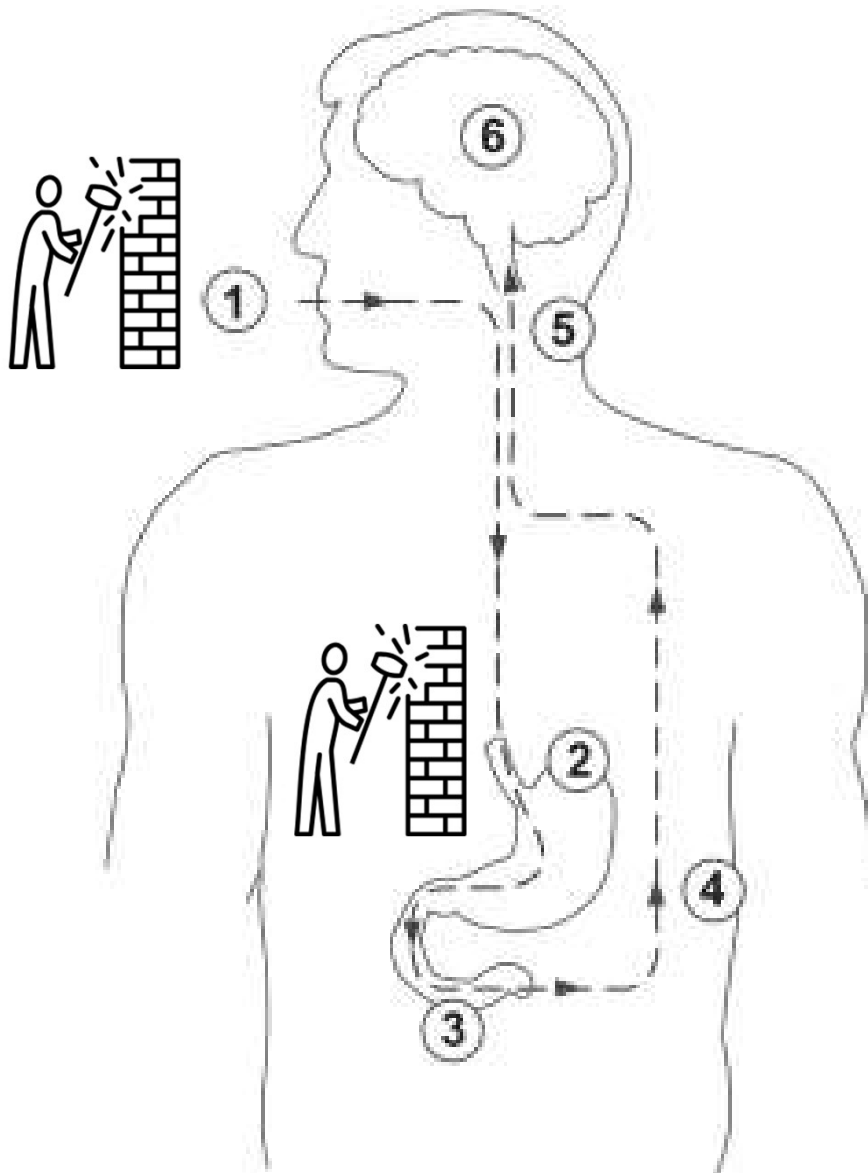
Kleinere pillen

✓

Eventueel botuline-
toxine

✓

Logopedie

①

Slikproblemen

②

**Gestoorde maag-
Geen medicatie, m.u.v.
darmlediging
slikproblemen in off**

✓

Kleinere pillen

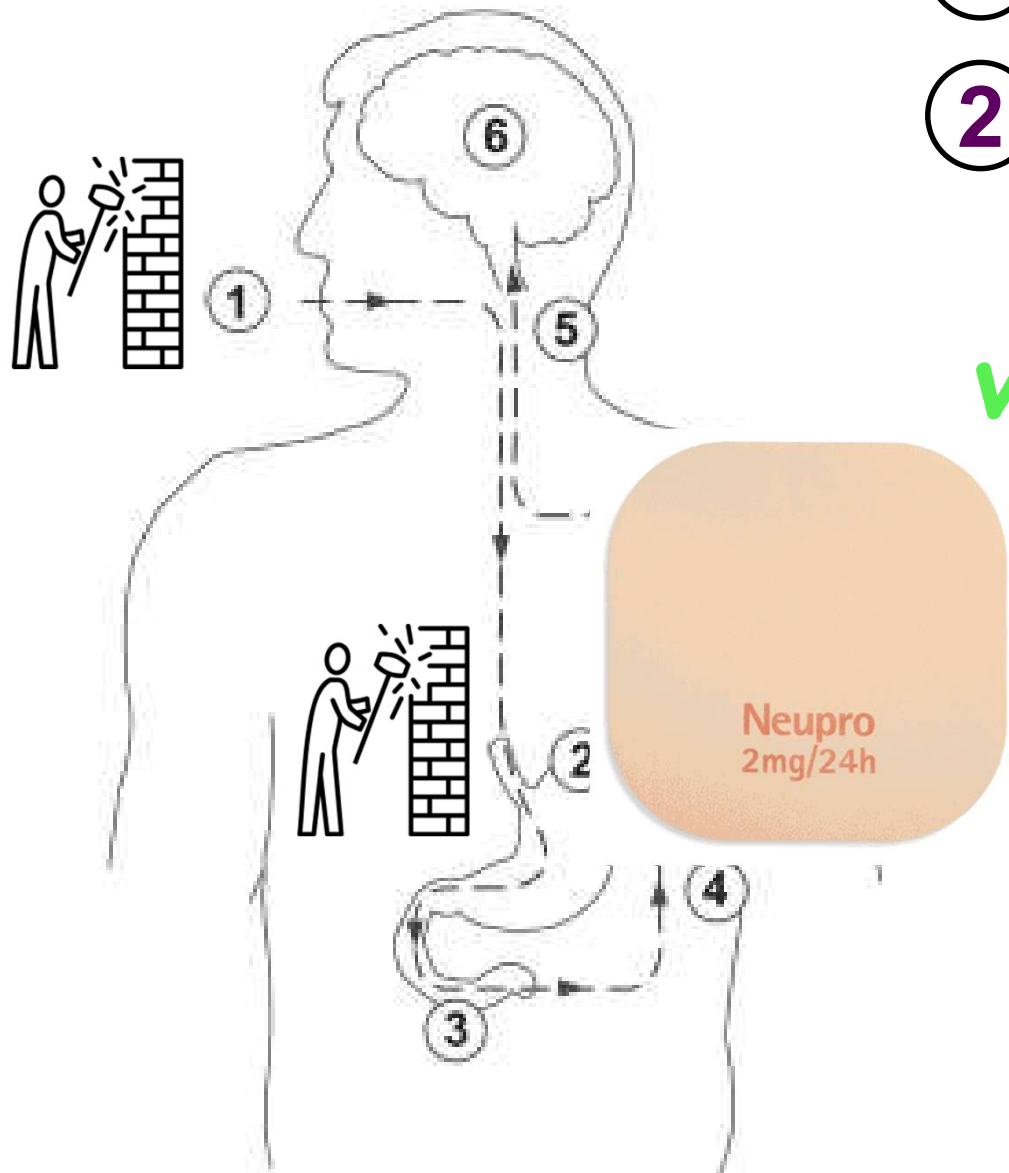
✓

**Eventueel botuline-
toxine**

✓

Logopedie

1

Slikproblemen

2

**Gestoorde maag-
darmlediging**

Domperidon

Rotigotinepleister

Pompbehandeling

levodopa-carbidopa intestinale gel (Duodopa)

1800
1850
1900
1950
1960
1970
1986

**Duodenal Delivery
of Levodopa for
On-Off Fluctuations
in Parkinsonism
Preliminary Observations**

2014

Roger Kurlan, MD, Allen J. Rubin, MD,
Charlyne Miller, RN, MS, Leonor Rivera-Calimlim, MD,
Allan Clarke, BS, and Ira Shoulson, MD

GROEP 1 (35 patiënten)

'Echt' Duodopa   'Nep' pillen

&

12 WEKEN

GROEP 2 (31 patiënten)

'Nep' Duodopa   'Echte' pillen

&

12 WEKEN

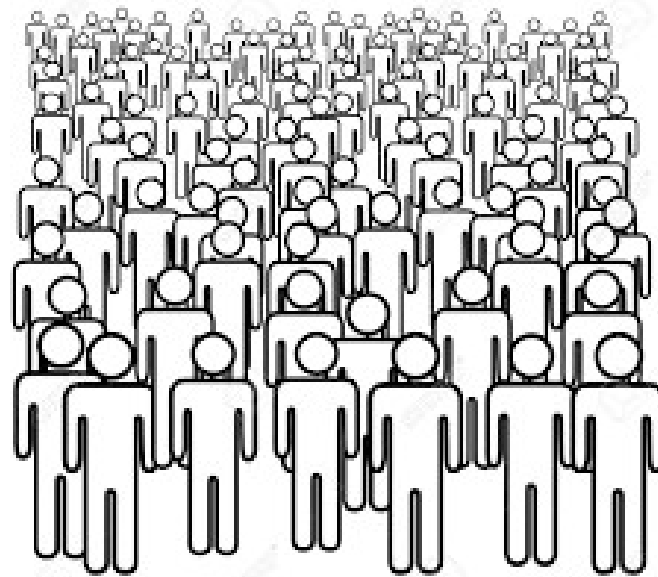
~ 4 uur
minder OFF

~ 4 uur
langer ON

~ 2 uur
minder OFF

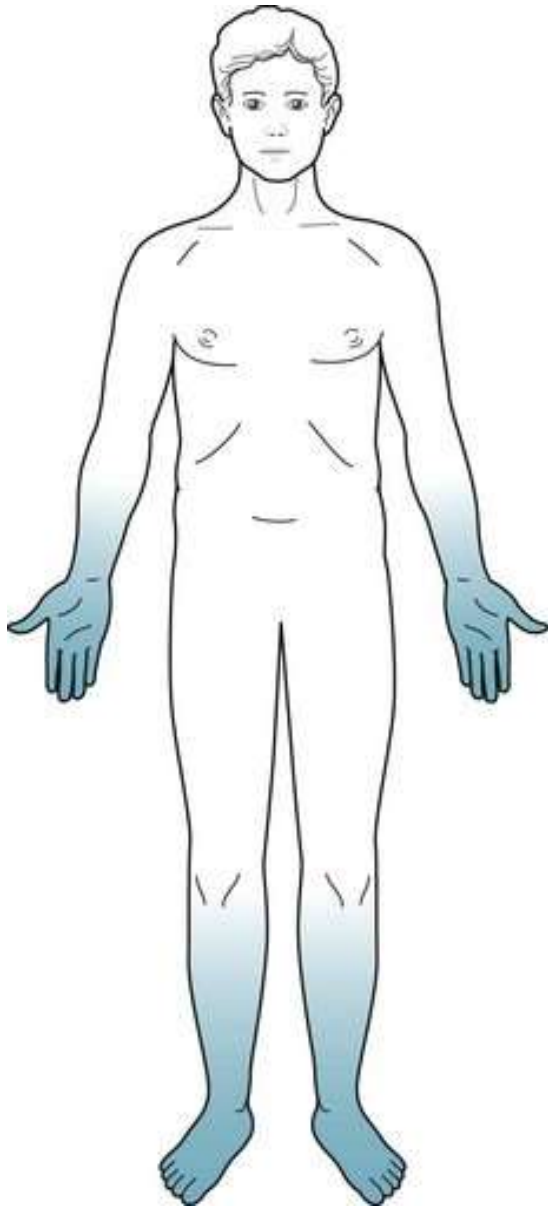
~ 2 uur
langer ON

3 uitvallers (van de 71) vanwege:

- **Hallucinaties**
- **Buikvliesontsteking**
- **Probleem met de stoma**

Beschadiging van zenuwuiteinden

(= polyneuropathie):

- gemiddeld 13,6%
- gerelateerd aan dosis levodopa
- verlaagd vitamine B12, B6 en foliumzuur
- verhoogd homocysteïne en MMA
- let op bij snelle achteruitgang:
waarschijnlijk zenuwontsteking

1884

APOMORFINE

1965

Shade when 'OFF'

Hour	Mon	Tues	Wed	Thurs	Fri	Sat	Sun
5.00							
6.00							
7.00							
8.00							
9.00							
10.00							
11.00							
12.00							
13.00							
14.00							
15.00							
16.00							
17.00							
18.00							
19.00							
20.00							
21.00							
22.00							
23.00							
24.00							

In memoriam Prof. Dr. A. M. Ernst. — Op 1 juli 1976 overleed Prof. ANTON MARIE ERNST, geboren op 7 mei 1907 te Gouda. Hij studeerde diergeneeskunde

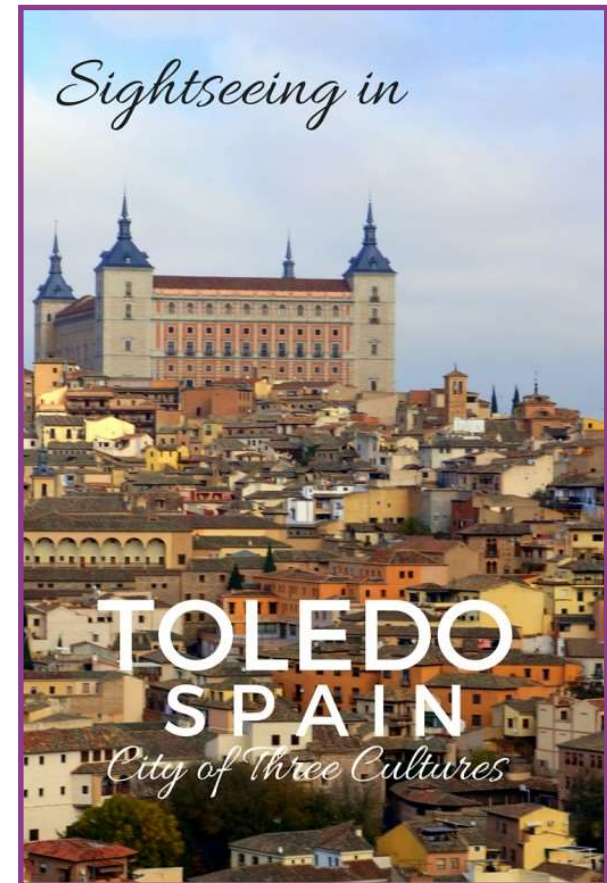
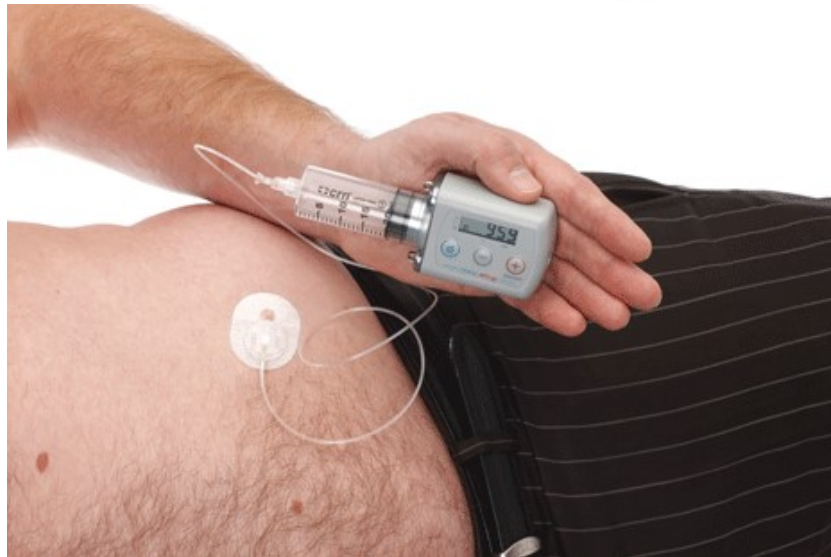
APOMORFINE ≈ DOPAMINE

2010
2018

Shade when 'OFF'

Hour	Mon	Tues	Wed	Thurs	Fri	Sat	Sun
17.00							
18.00							
19.00							
20.00							
21.00							
22.00							
23.00							
24.00							

Apomorfine (subcutaan; ApoGo®, Dacepton®)

GROEP 1 (53 patiënten)

'Echt' apomorfine

12 WEKEN

GROEP 1 (53 patiënten)

Placebo (zoutoplossing)

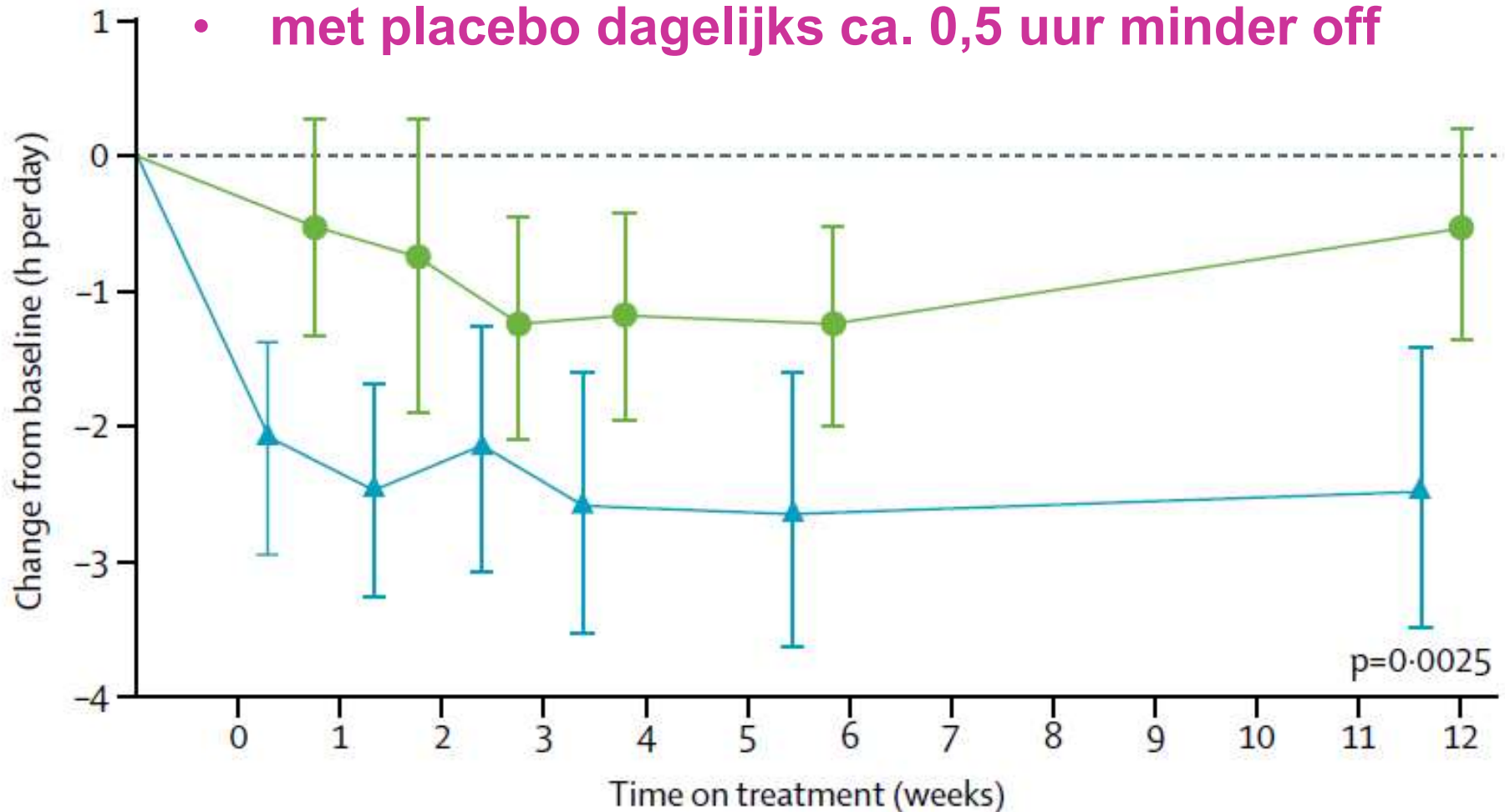

12 WEKEN

Na 12 weken

- met apomorfine dagelijks ca. 2,5 uur minder off
- met placebo dagelijks ca. 0,5 uur minder off

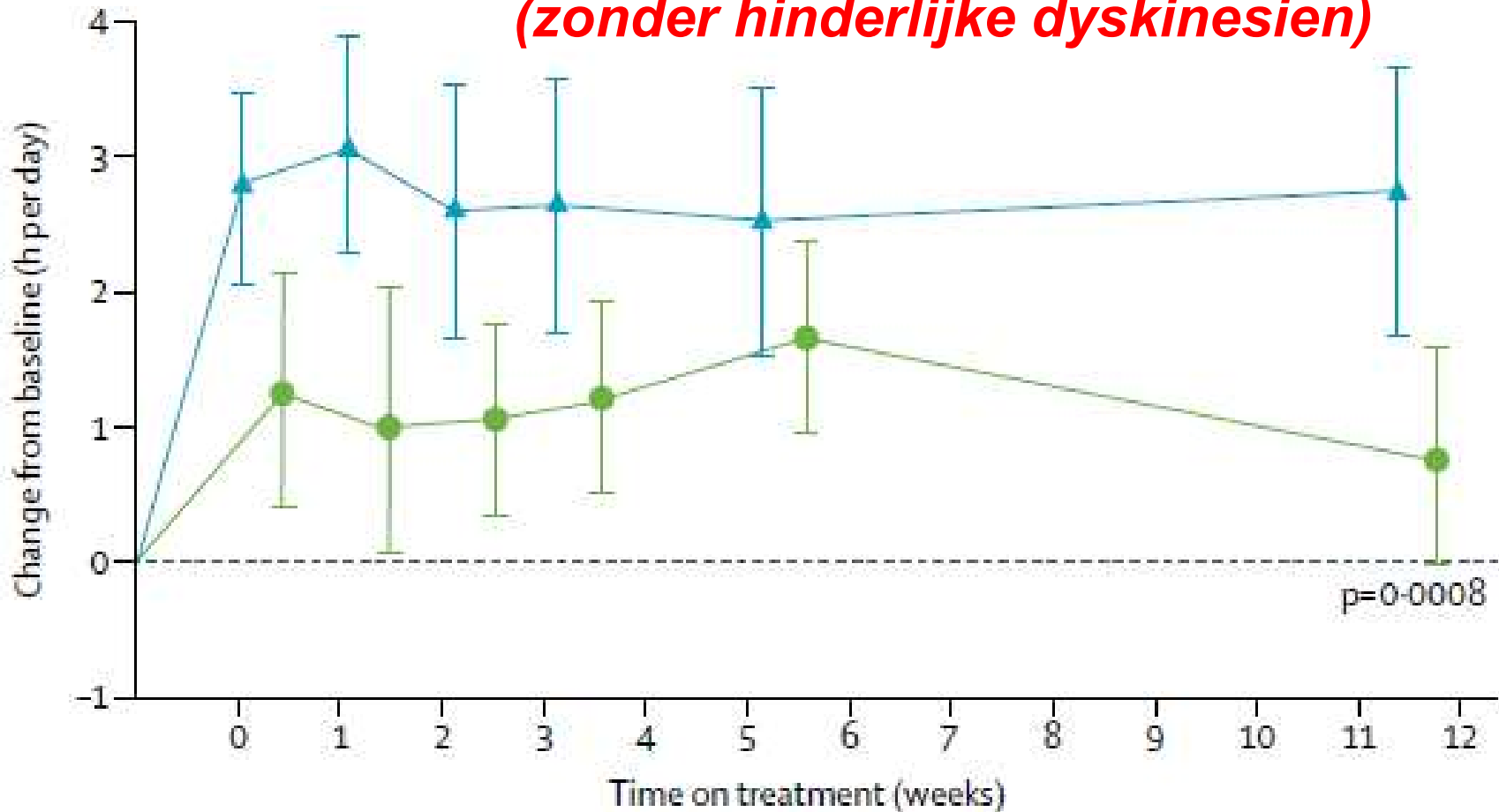

Na 12 weken

- met apomorfine dagelijks ca. 2,8 uur meer on
- met placebo dagelijks ca. 0,8 uur meer on

(zonder hinderlijke dyskinesien)

Belangrijkste bijwerkingen:

Onderhuidse noduli

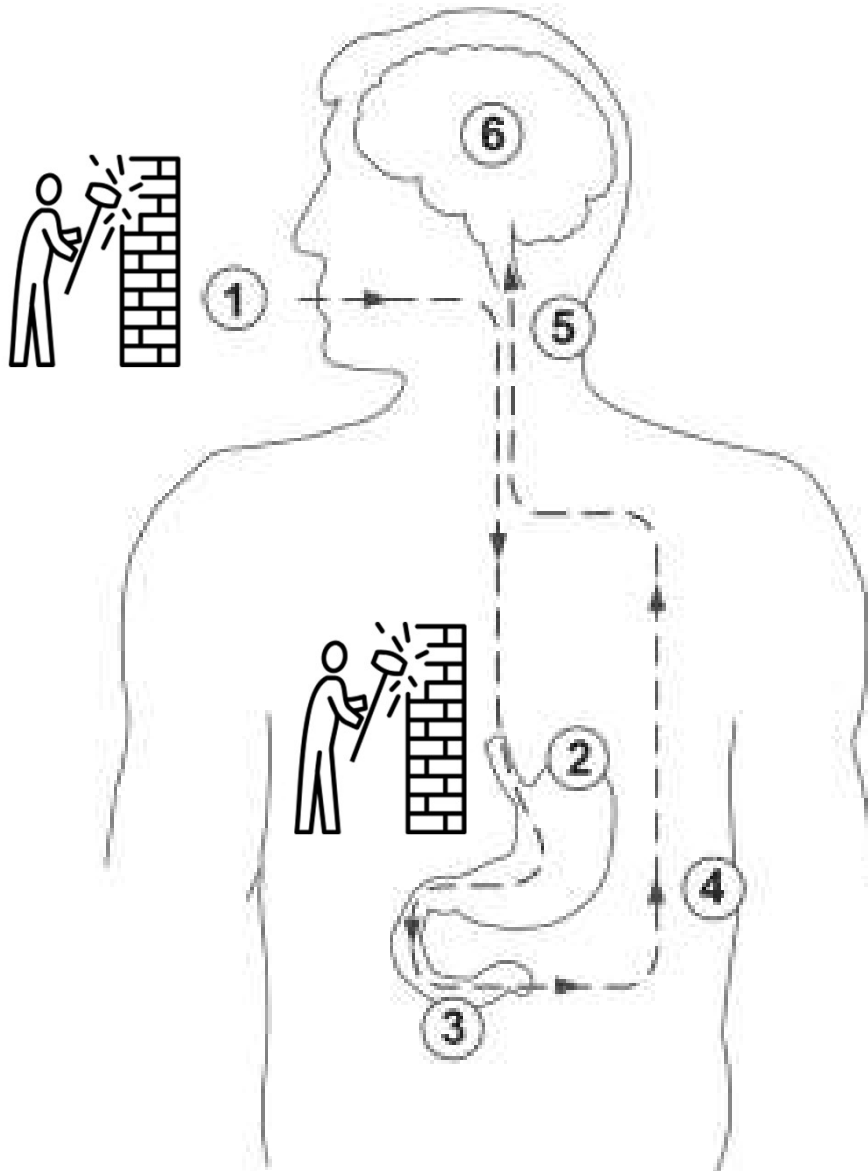
- mild: 37%
- matig ernstig: 7%

Misselijkheid

- mild: 19%
- matig ernstig: 4%

1

Slikproblemen

2

**Gestoorde maag-
darmlediging**

✓

Domperidon

✓

Rotigotinepleister

✓

Pompbehandeling

Levodopa inhalator

ORALLY
INHALED
LEVODOPA

Now Available

C B G
M E B

COLLEGE TER
BEOORDELING VAN
GENEESMIDDELEN

Status:

- nog niet in Europa beschikbaar
- wel geregistreerd

GROEP 1 (113 patiënten)

'Echt' Levodopa inhalator

60 mg

max 5x/dag,
meting na 10-
20-30-60
minuten

GROEP 2 (114 patiënten)

'Echt' Levodopa inhalator

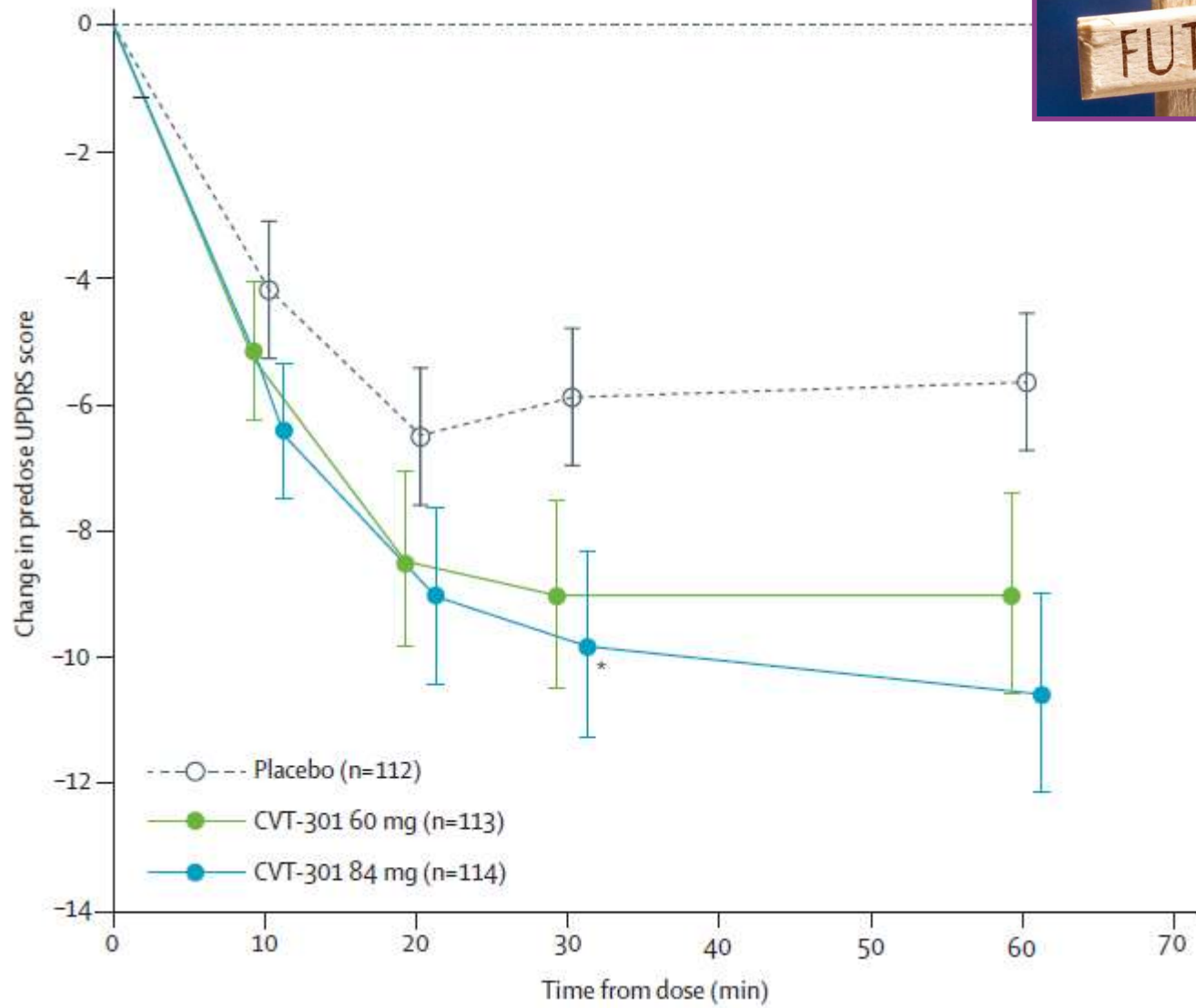

84 mg

GROEP 3 (112 patiënten)

'Nep' inhalator

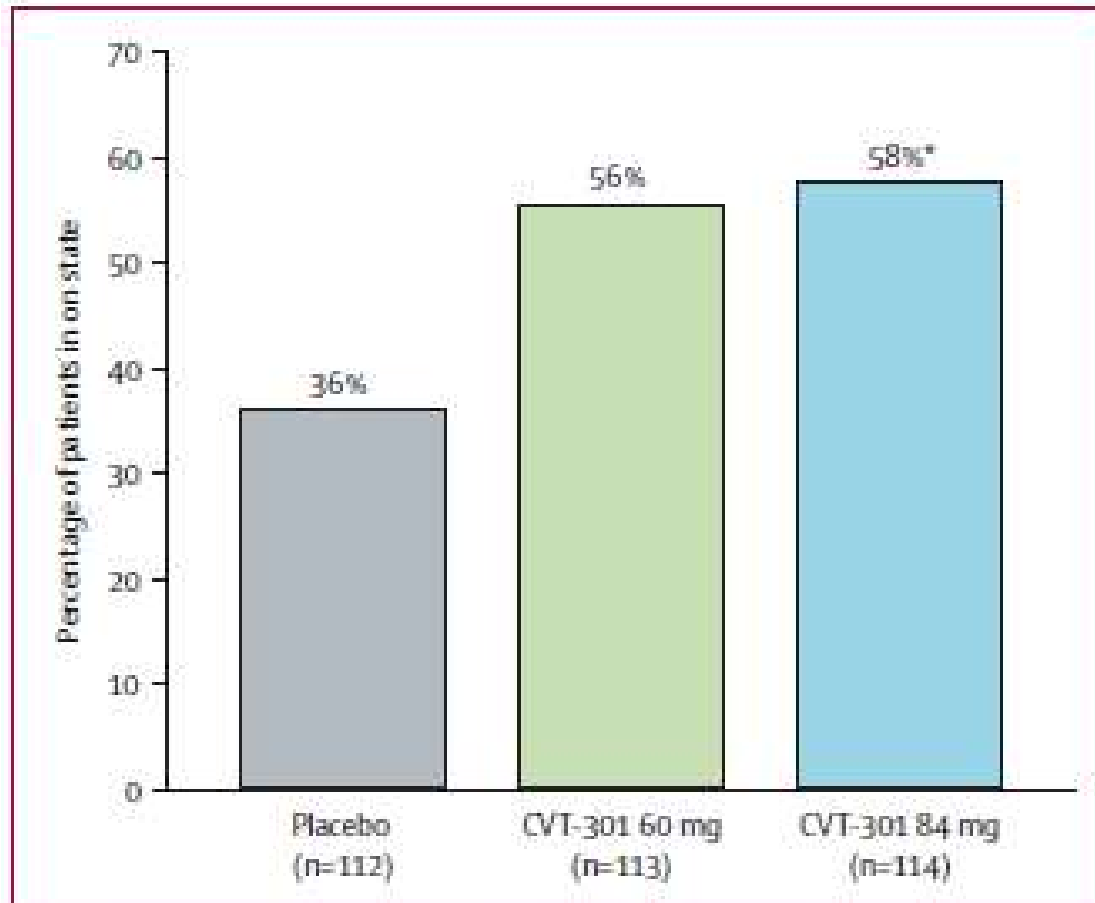

Figure 3: Proportion of patients in an on state at 60 min postdose at week 12

*p=0.0027

Apomorfine inhalator/spray/film

Apomorfine inhalator/spray/film

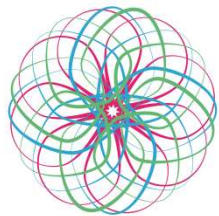

COLLEGE TER
BEOORDELING VAN
GENEESMIDDELEN

Status:
Nog niet geregistreerd

NIH U.S. National Library of Medicine

ClinicalTrials.gov

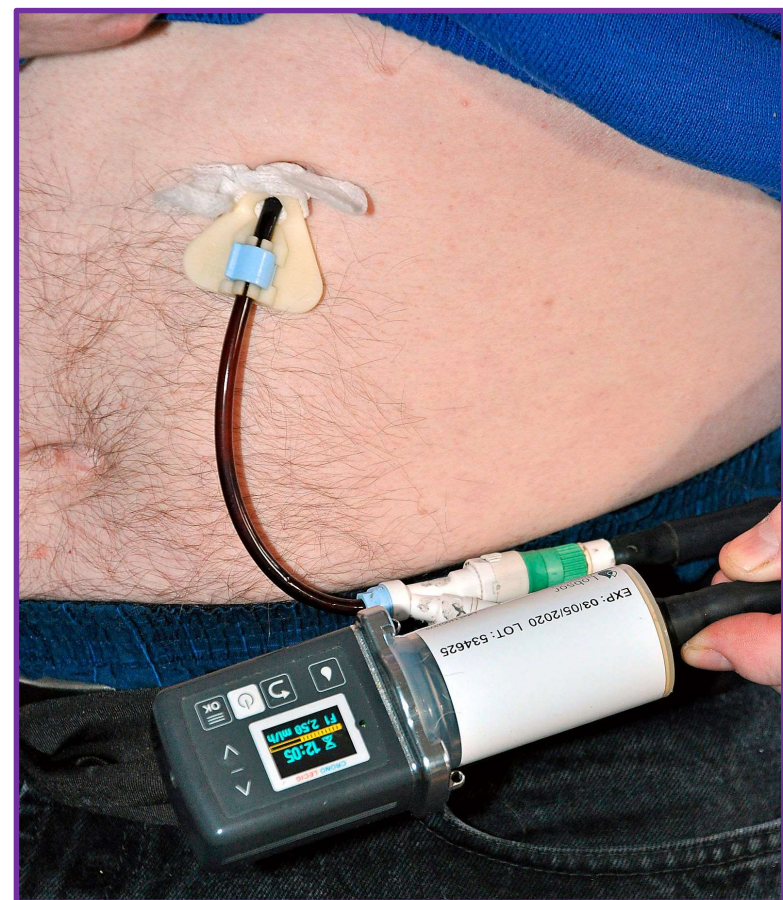

CHDR
Centre for Human Drug Research

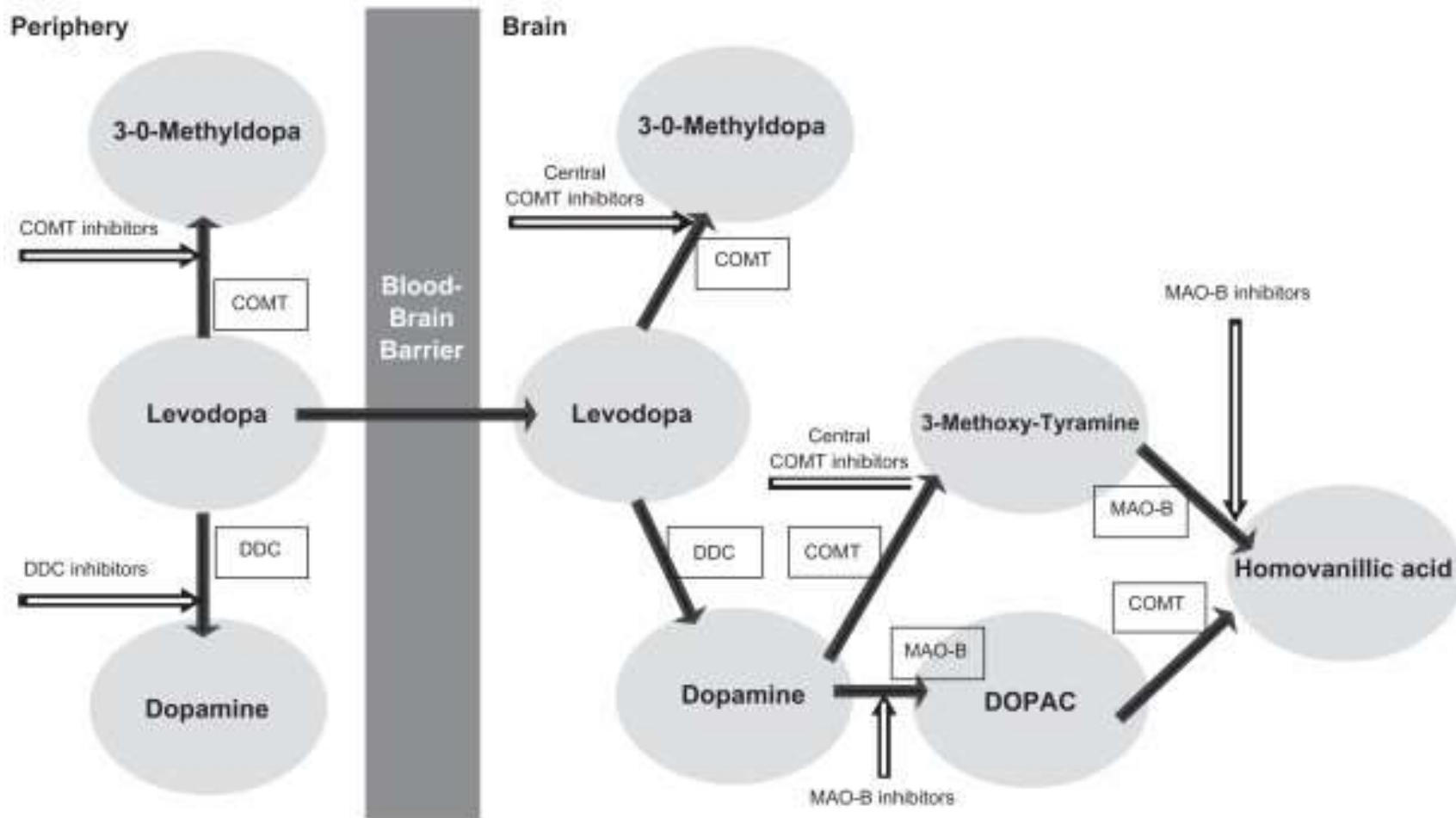
Status:
3 studies, waarvan:
- 2 afgerond, analyse loopt
- 1 loopt nog (werving van patiënten gestaakt)

levodopa-carbidopa-entacapone intestinale gel (Lecigon)

levodopa-carbidopa-entacapone intestinale gel (Lecigon)

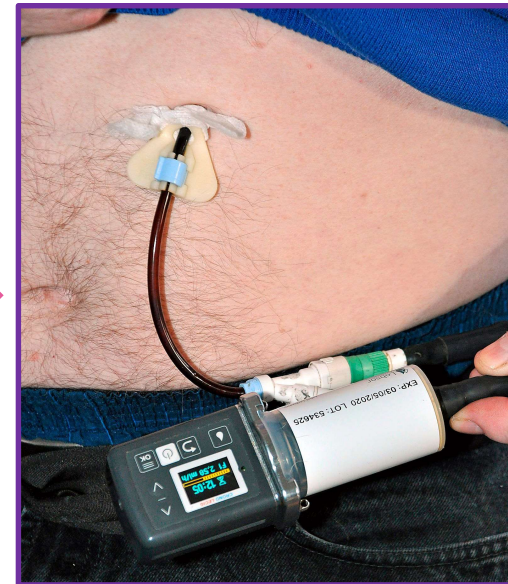

11 patiënten met Duodopa

Levodopa/carbidopa

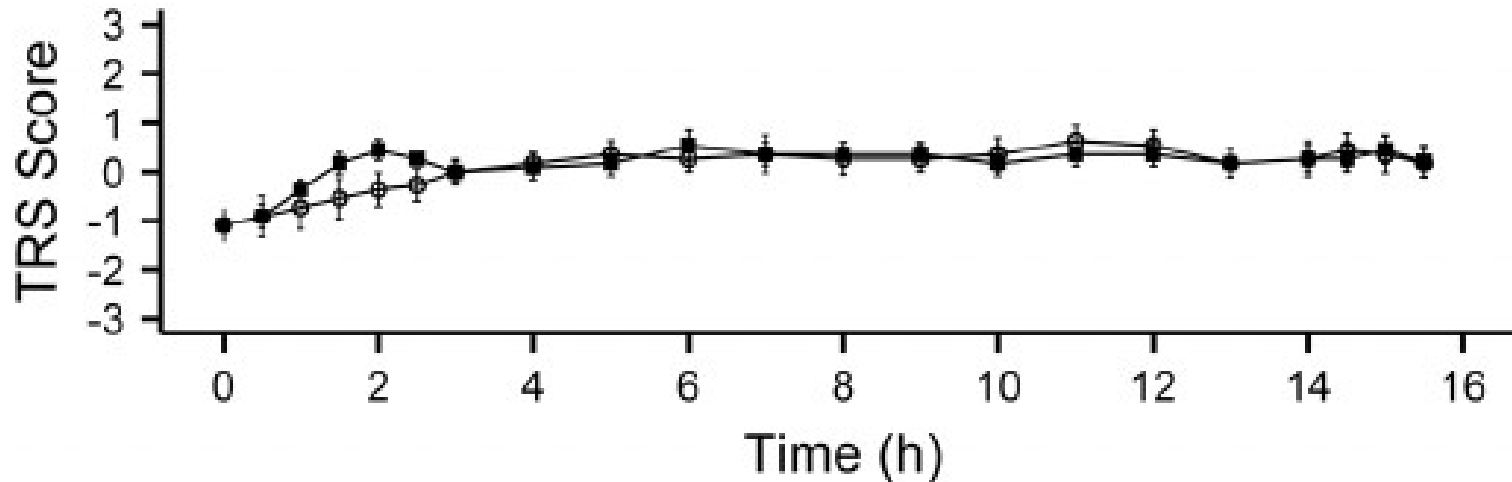
- 100 x 197 mm,
- 550 gram (met volle cassette)

Levodopa/carbidopa/ entacapone

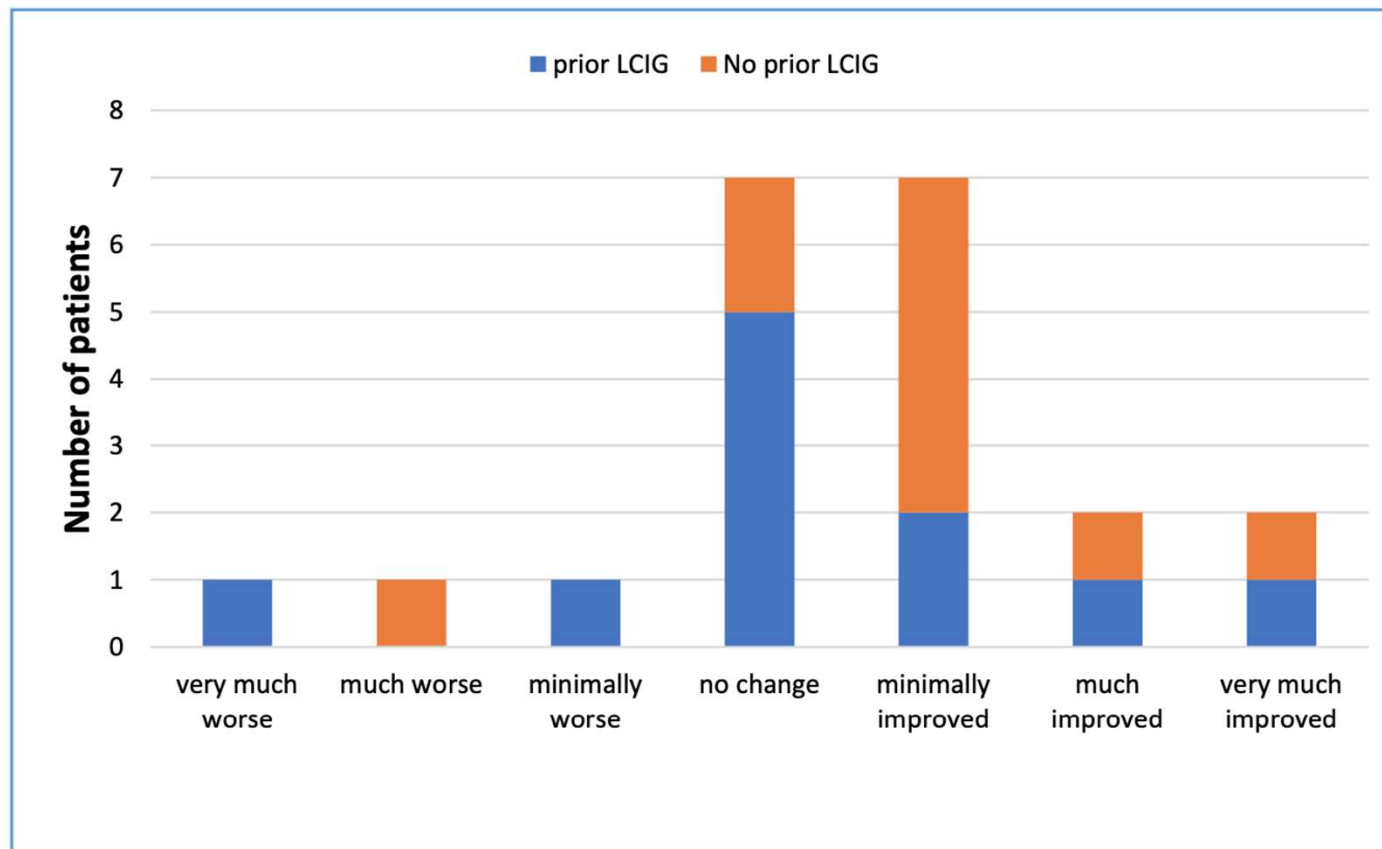
- 55 x 150 mm
- 227 gram (met volle spuit)

- **Gedurende 2 dagen**
- **20% minder Levodopa**
- **Schaal: -3 = ernstig off**
0 = on zonder overbeweeglijkheid
+3 = ernstige overbeweeglijkheid

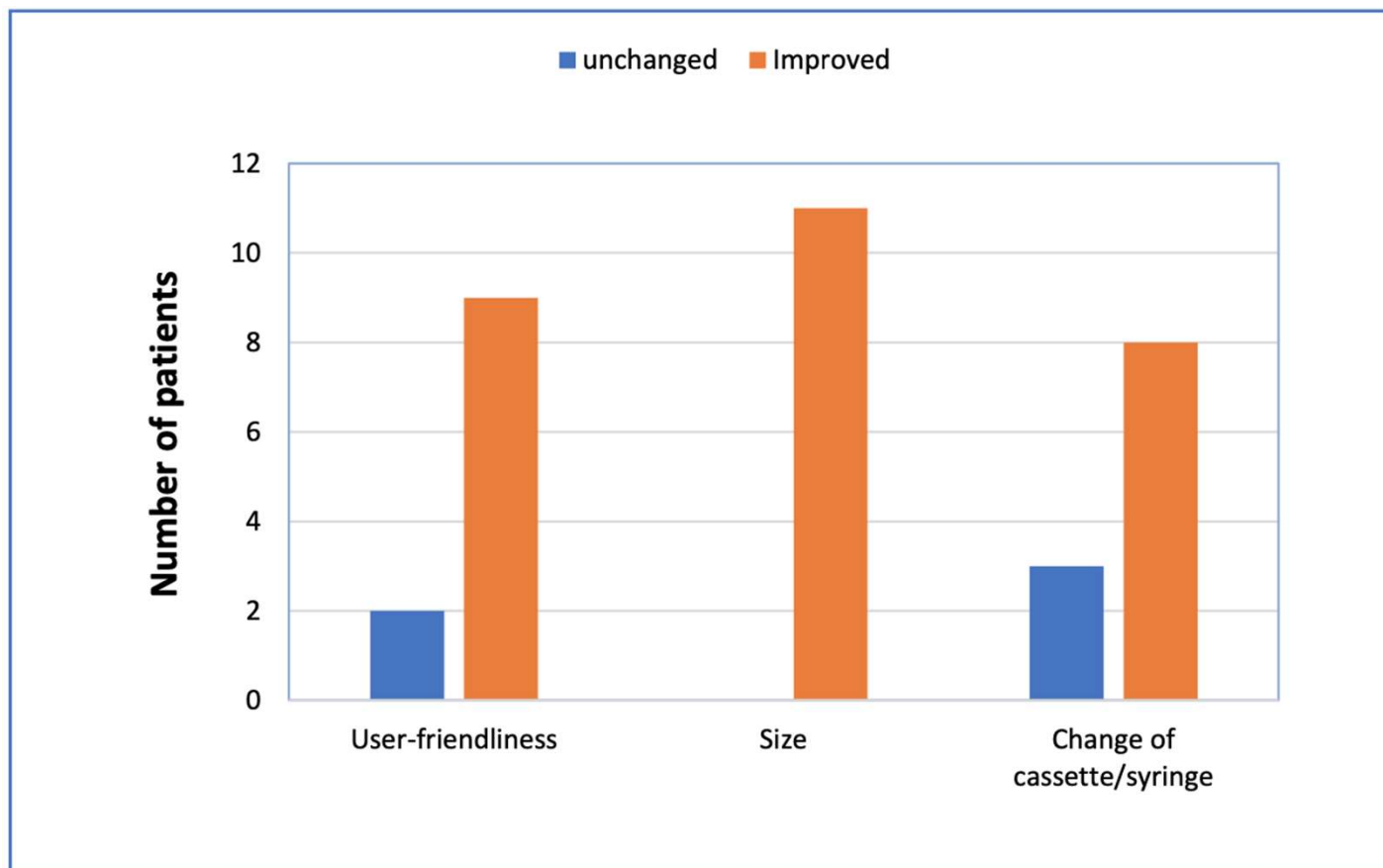

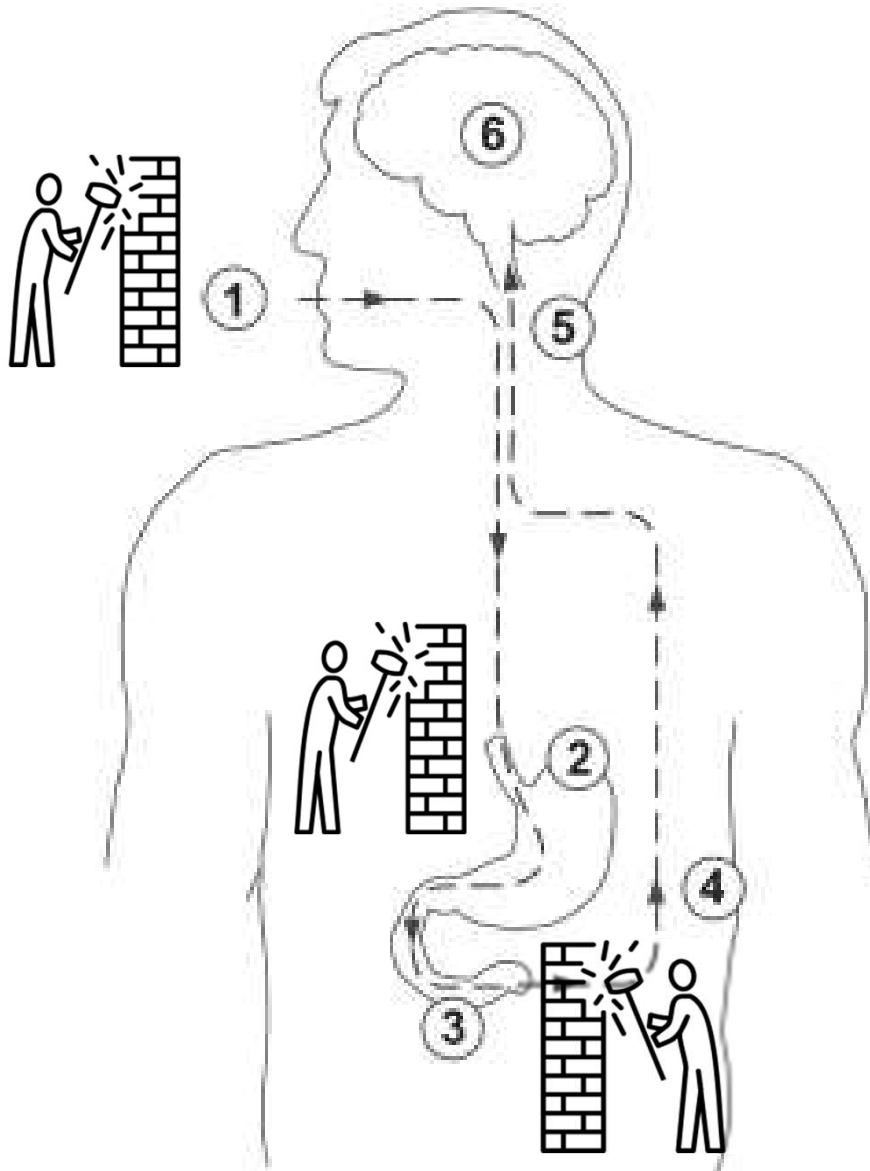

24 patiënten: 12 met en 12 zonder Duodopa

12 patiënten met Duodopa

1

Slikproblemen

2

**Gestoorde maag-
darmlediging**

3

**Transport van darm
Domperidon
naar bloed gestoord**
Patiëntinnenleider

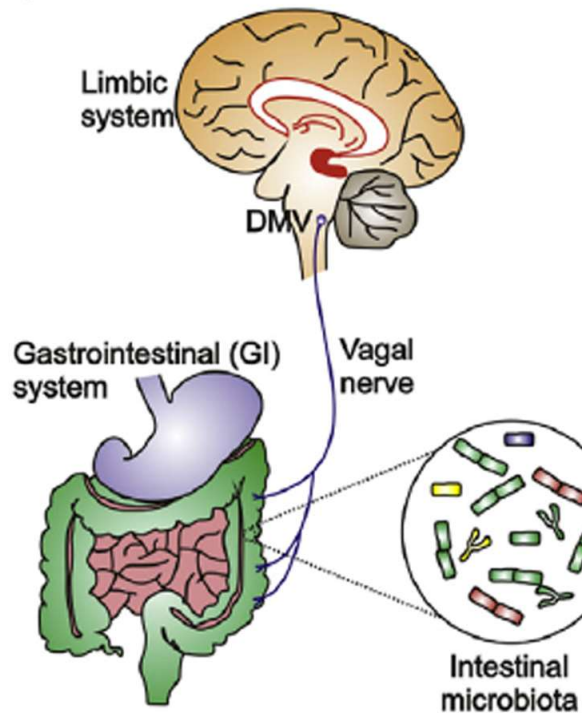

Probiotica?

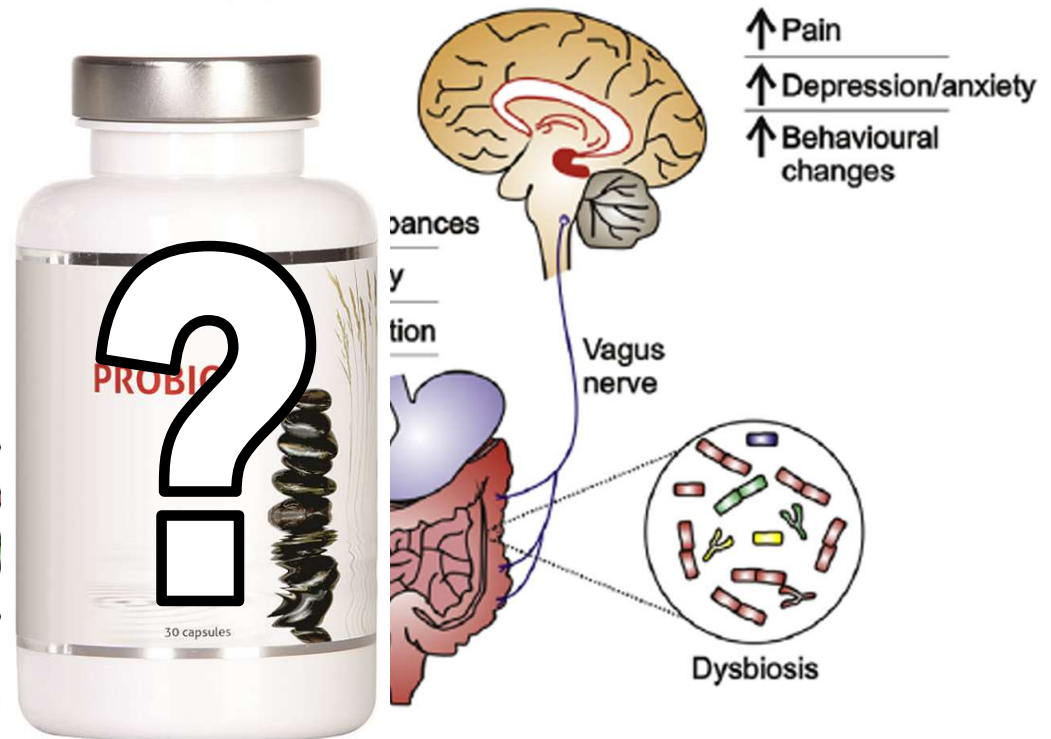
(9 lopende studies)

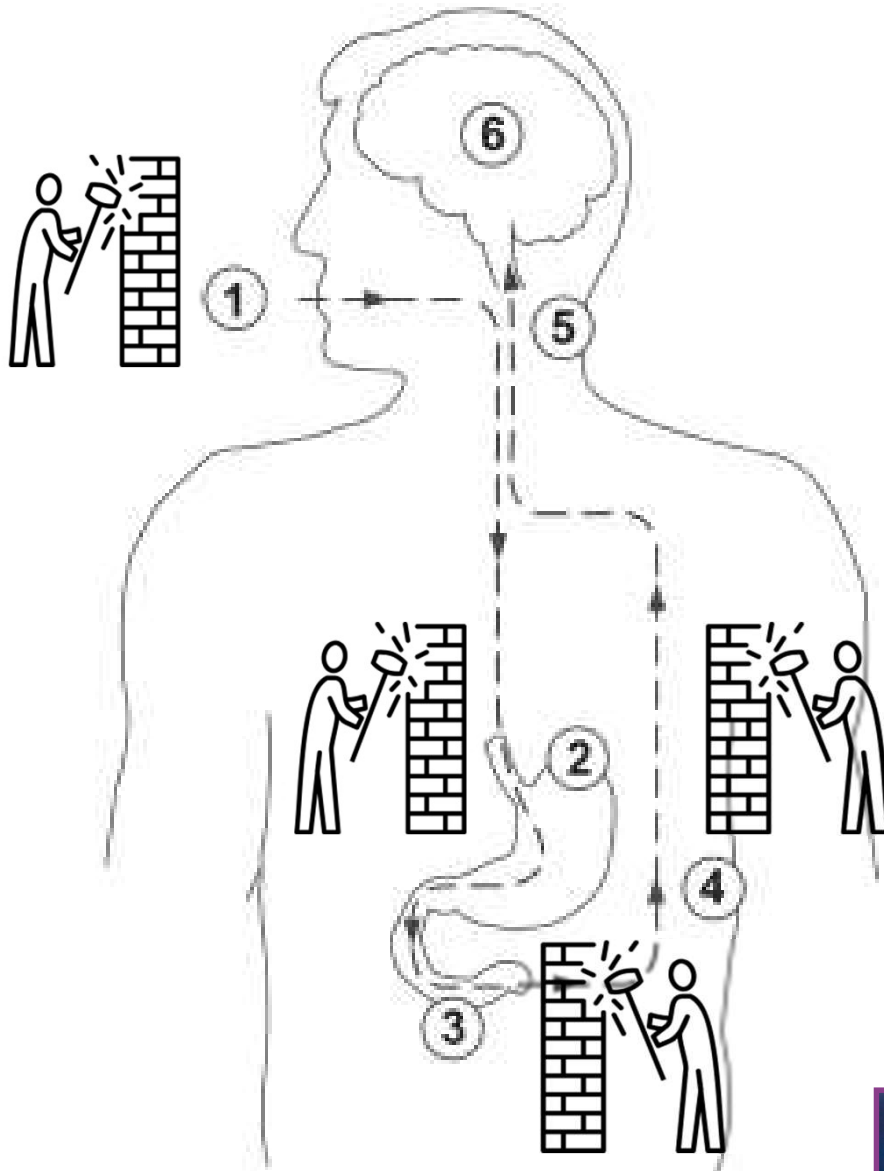

(A) Normal

(B) Parkinson's disease

1

Slikproblemen

2

**Gestoorde maag-
darmlediging**

3

**Transport van darm
naar bloed gestoord**

4

**Afbraak van
medicatie in bloed**

Carbidopa/benserazide

**COMT remmer
(Entacapone, Stalevo)**

Opicapone

GROEP 1 (120 patiënten)

Placebo groep

GROEP 1 (120 patiënten)

Entacapone groep

GROEP 1 (119 patiënten)

Opicapone 5 mg

GROEP 1 (116 patiënten)

Opicapone 25 mg

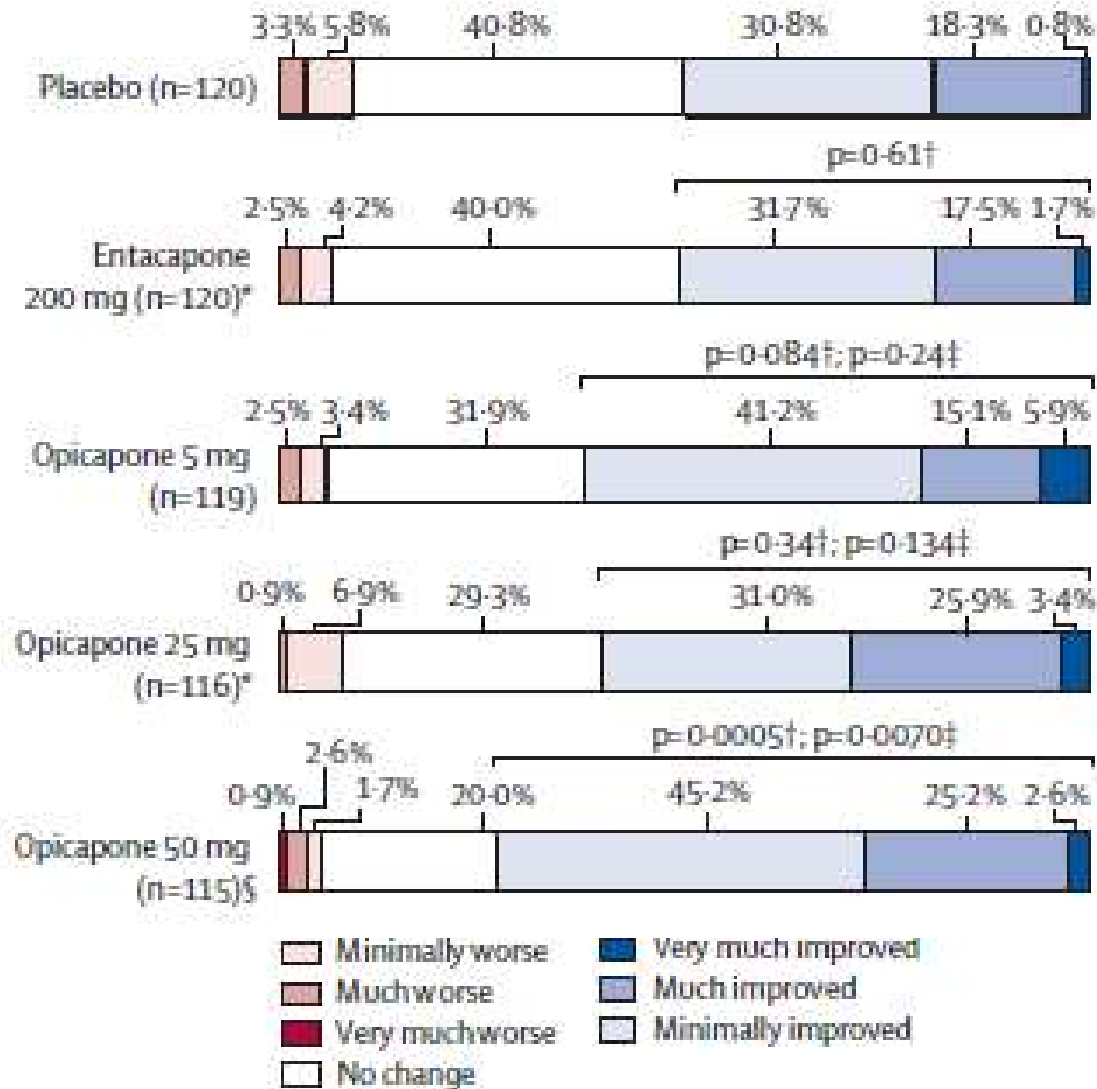
GROEP 1 (115 patiënten)

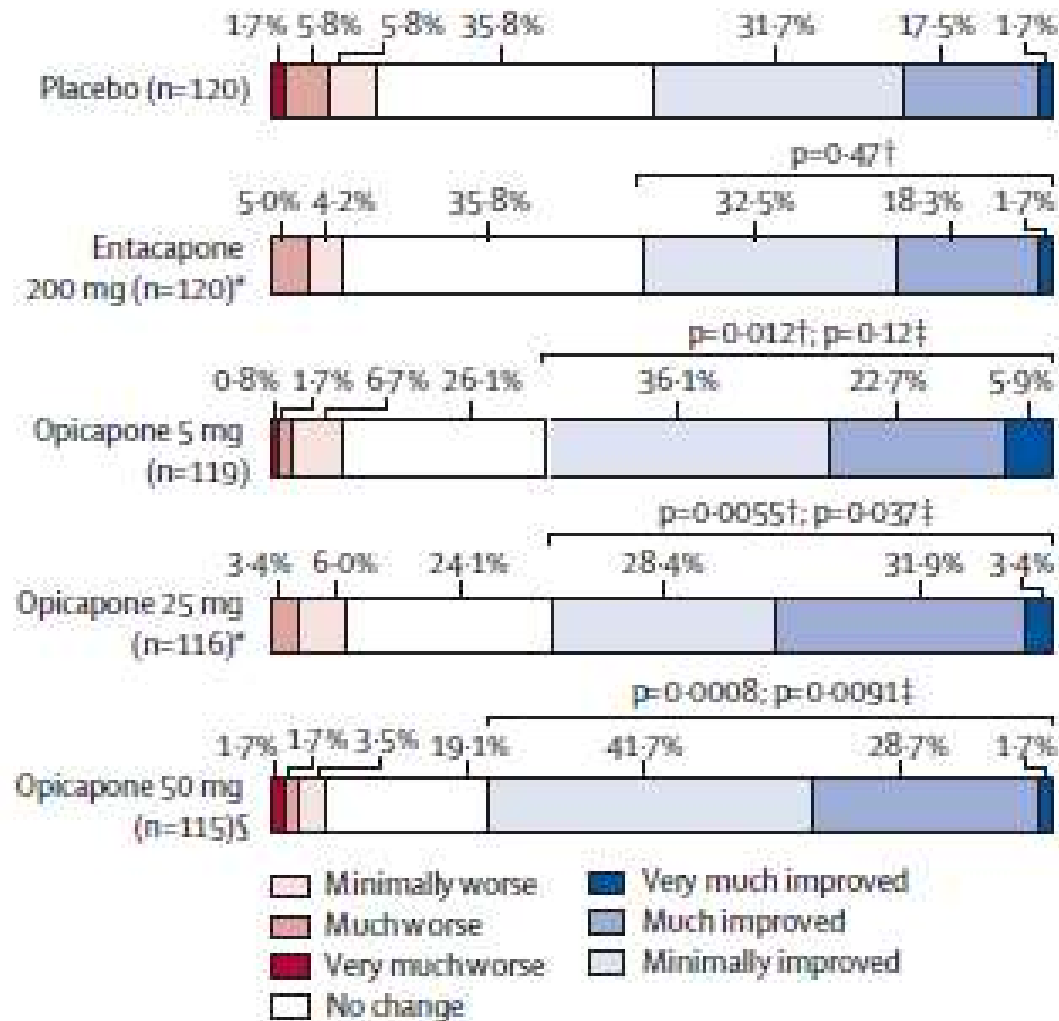
Opicapone 50 mg

**Opicapone bij
Levodopa**

Optreden van overbeweeglijkheid

Placebo: 4%

Entacapone: 8%

Opicapone 5 mg: 14%

Opicapone 25 mg: 8%

Opicapone 50 mg: 16%

Opicapone

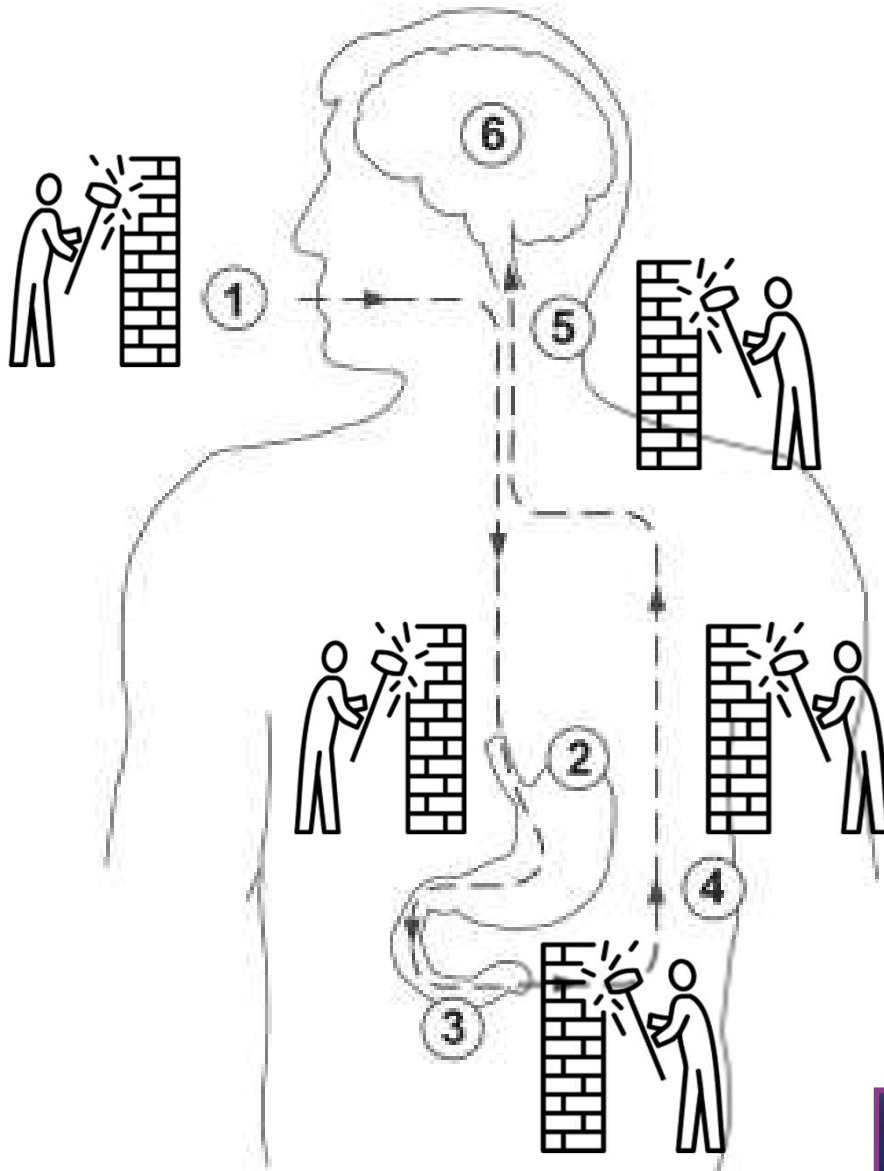
C B G
—
M E B

COLLEGE TER
BEOORDELING VAN
GENEESMIDDELEN

Status:
Nog niet beschikbaar

1

Slikproblemen

2

**Gestoorde maag-
darmlediging**

3

**Transport van darm
naar bloed gestoord**

4

**Afbraak van
medicatie in bloed**

5

Bloedtoes/bloedsaaiende

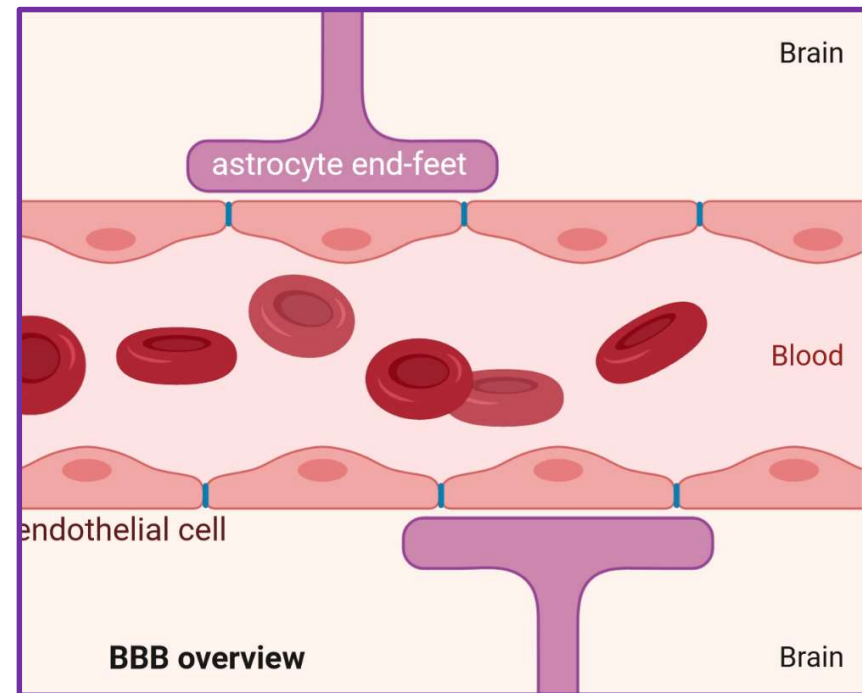
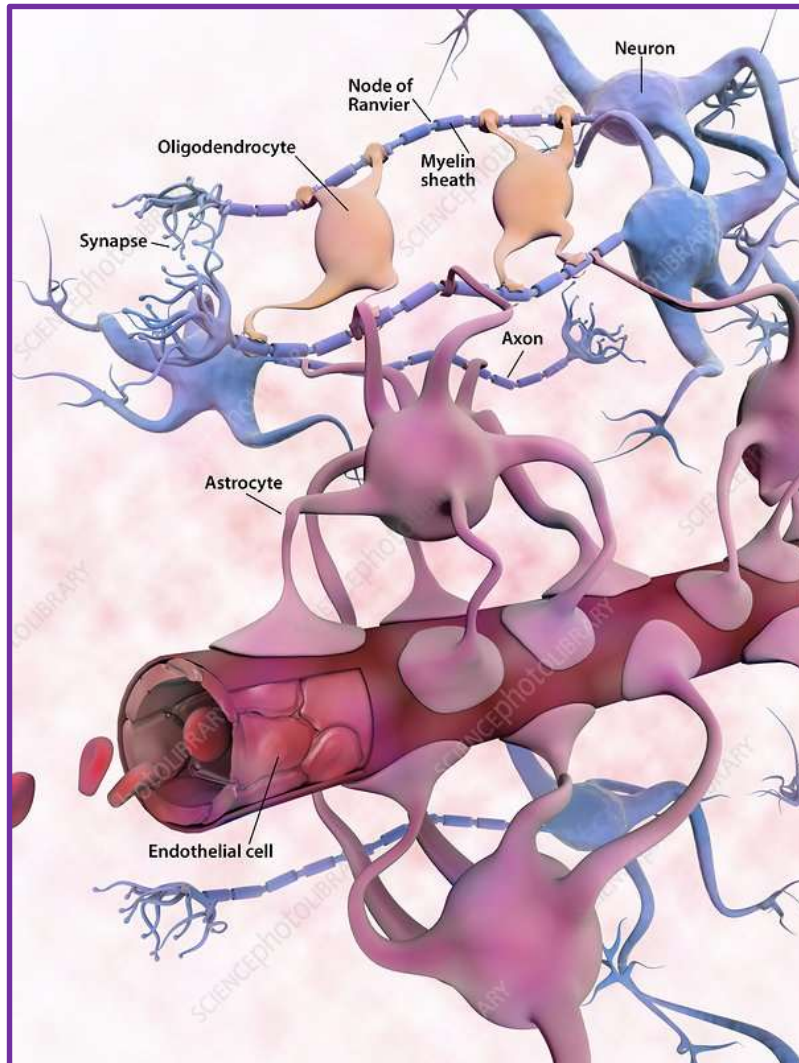
COMT remmer

(Entacapone, Stalevo)

Opicapone

Bloed-hersenbarrière

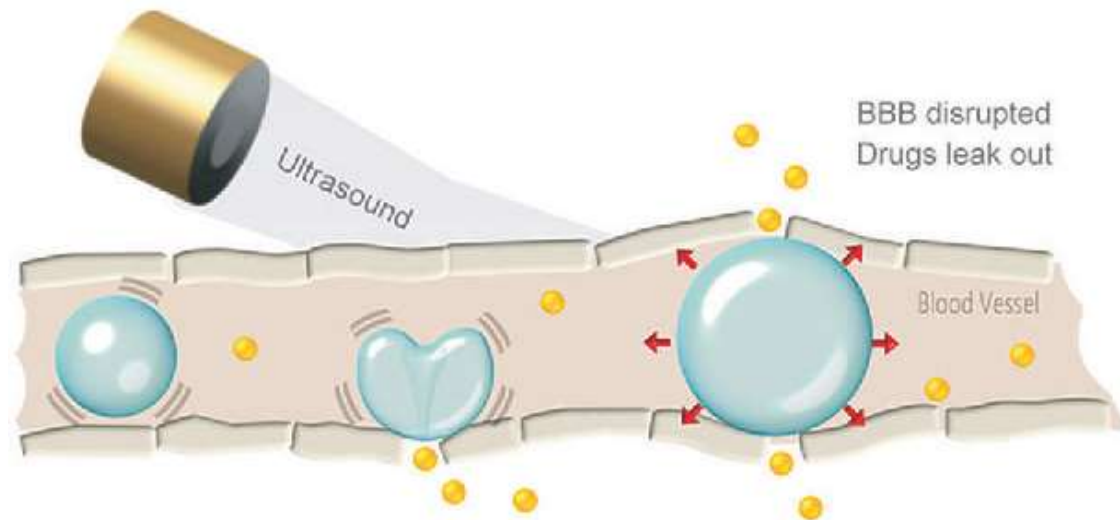
MRI guided focused ultrasound

'Microbubbles'

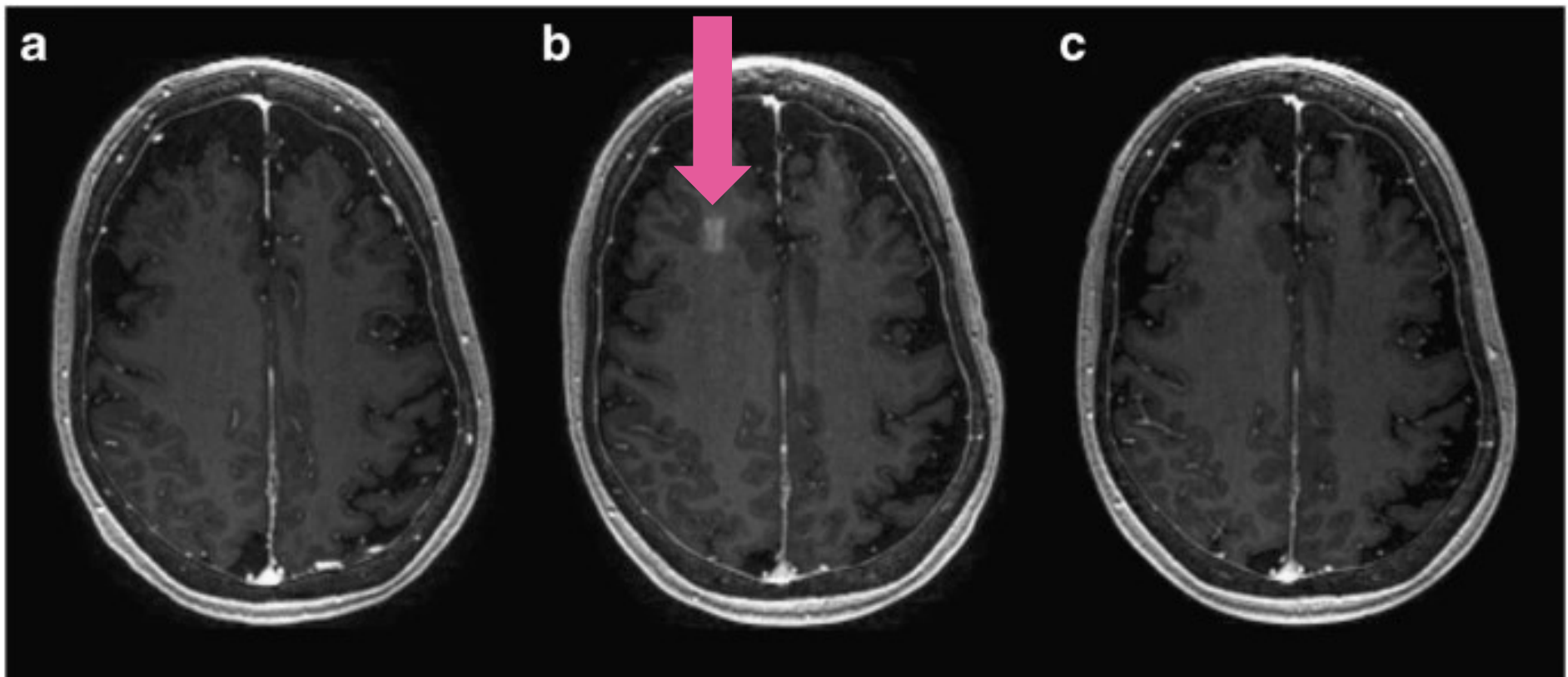

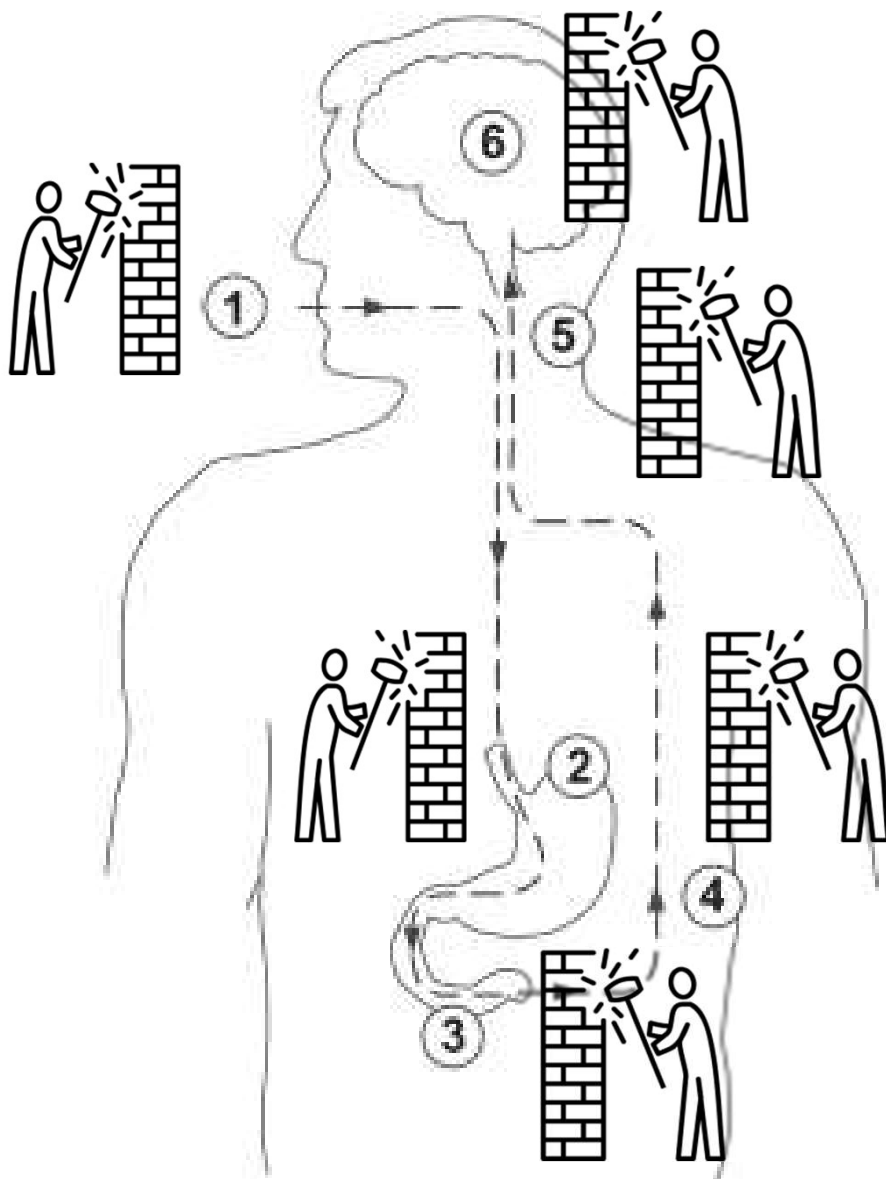
MRI guided focused ultrasound

MRI guided focused ultrasound

- 1 Slikproblemen
- 2 Gestoorde maag-darmlediging
- 3 Transport van darm naar bloed gestoord
- 4 Afbraak van medicatie in bloed
- 5 Bloedhersenbarriere
- 6 Omzetting levodopa naar dopamine ↓

Gericht op afname dyskinesien

Amantadine (Symmetrel®)

**Amantadine extended release
(260 mg, 340 mg, 420 mg)**

Gericht op afname dyskinesien en van off

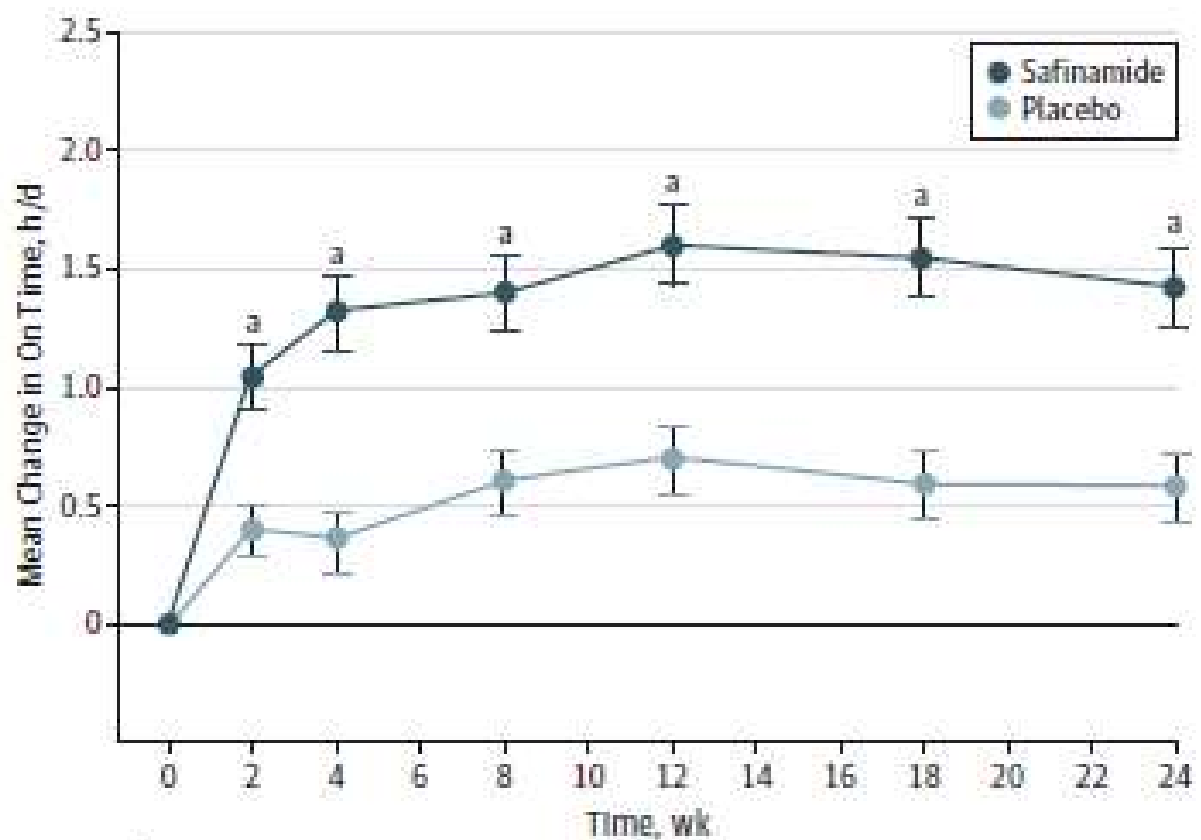
Safinamide (Xadago®)

- **Deels MAO-B remmer (minder off)**
- **Deels Glutamaat remmer (minder dyskinesien)**

Figure 2. Change in "On" Time Without Troublesome Dyskinesia During Double-blind Treatment in the Intention-to-Treat Population (Last Observation Carried Forward)

No. at risk	0	2	4	8	12	18	24
Safinamide	263	268	268	268	269	269	274
Placebo	270	273	273	273	273	275	275

Diepe Hersenstimulatie

Zh Nevropatol Psikhiatr Im S S Korsakova. 1979;79(9):1341-6.

[Effects of electric stimulation and destruction of the centrum medianum of the optic thalamus in patients with akinetic forms of parkinsonism].

[Article in Russian]

Vasin NI, Maïorchik VE, Safronov VA.

1960

1979
1987

1990

Appl Neurophysiol. 1987;50(1-6):344-6.

Combined (thalamotomy and stimulation) stereotaxic therapy of the VIM thalamic nucleus for bilateral Parkinson disease.

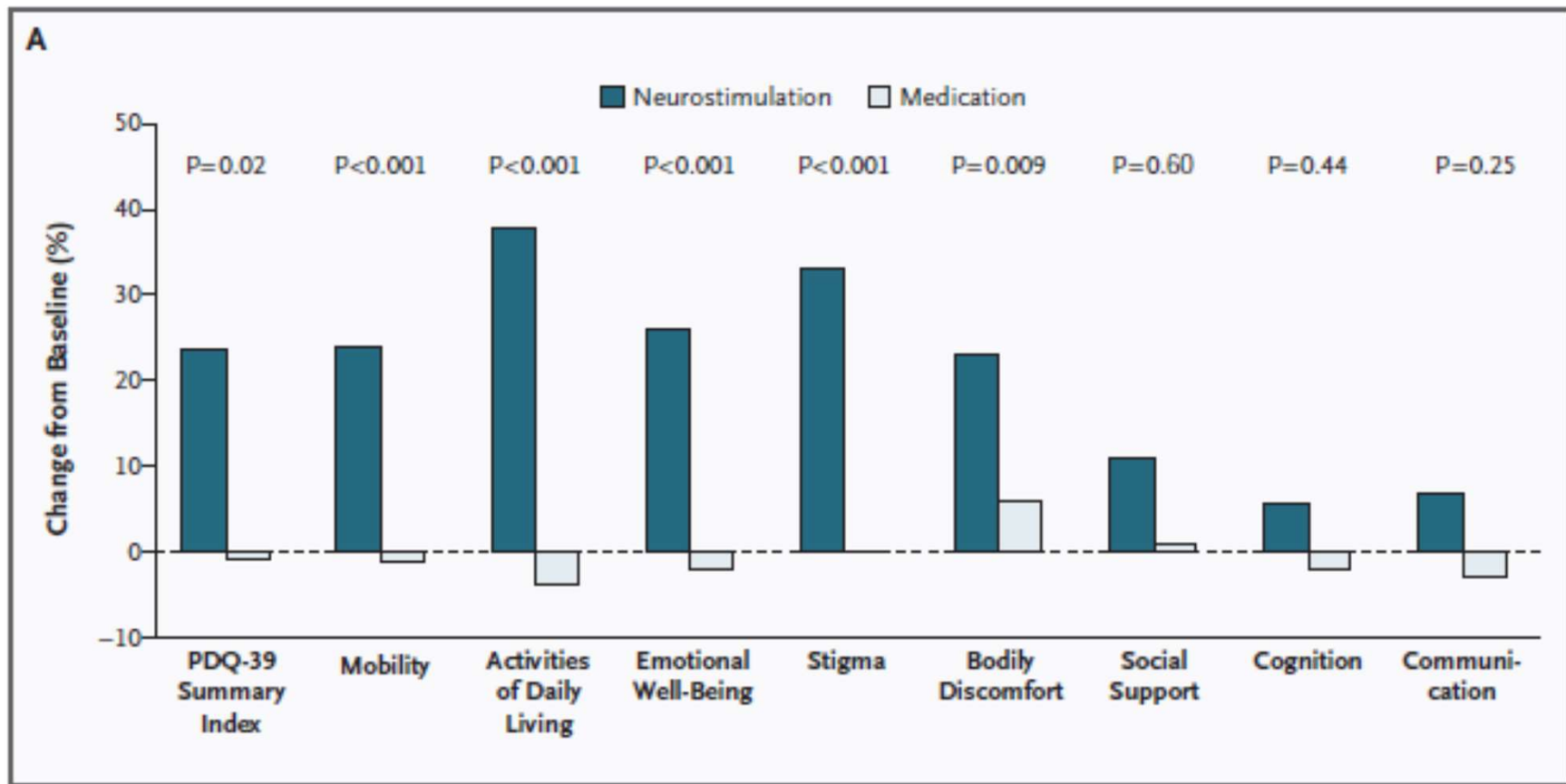
Benabid AL¹, Pollak P, Louveau A, Henry S, de Rougemont J.

2006

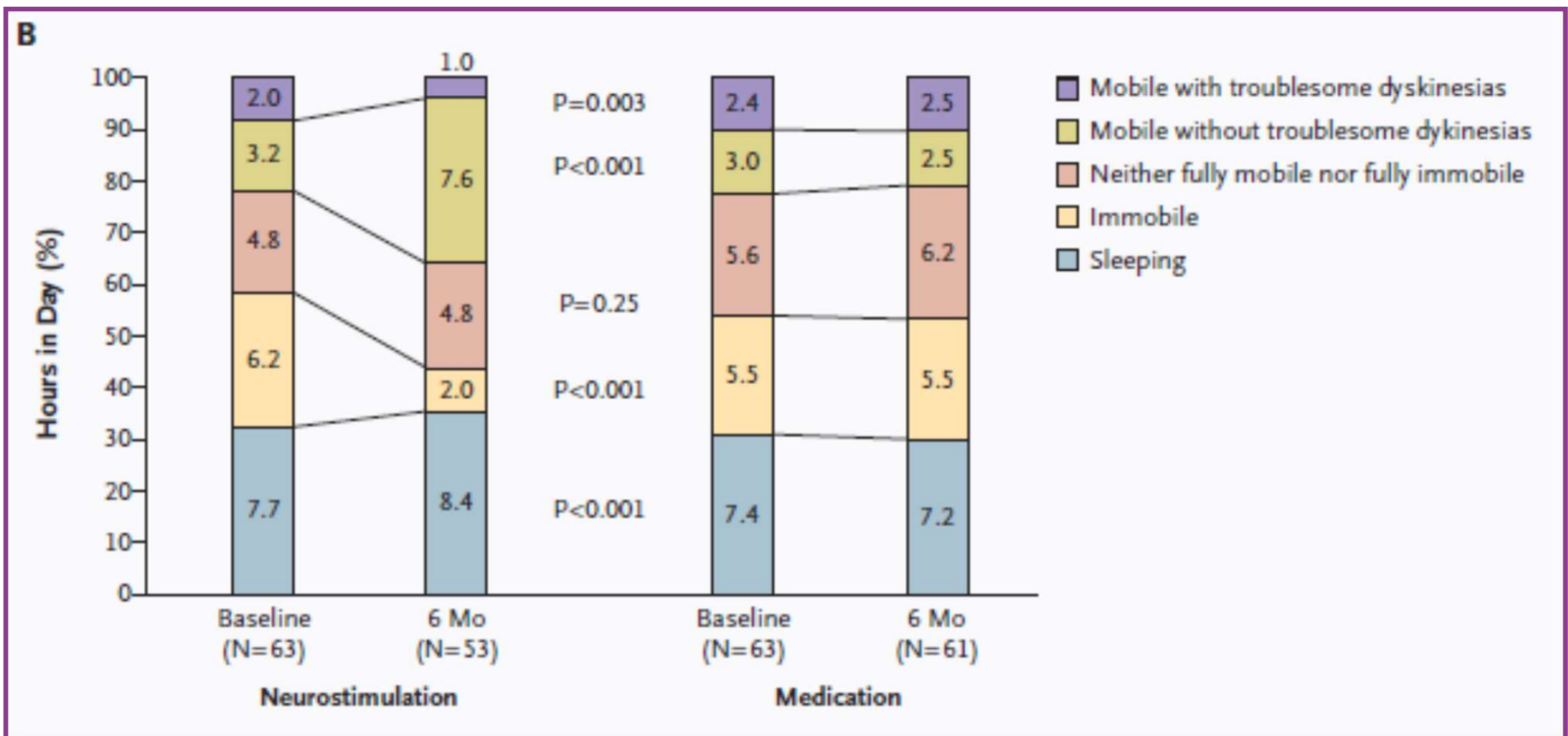
2010

2018

Diepe Hersenstimulatie

Diepe Hersenstimulatie

MRI guided high intensity focused ultrasound

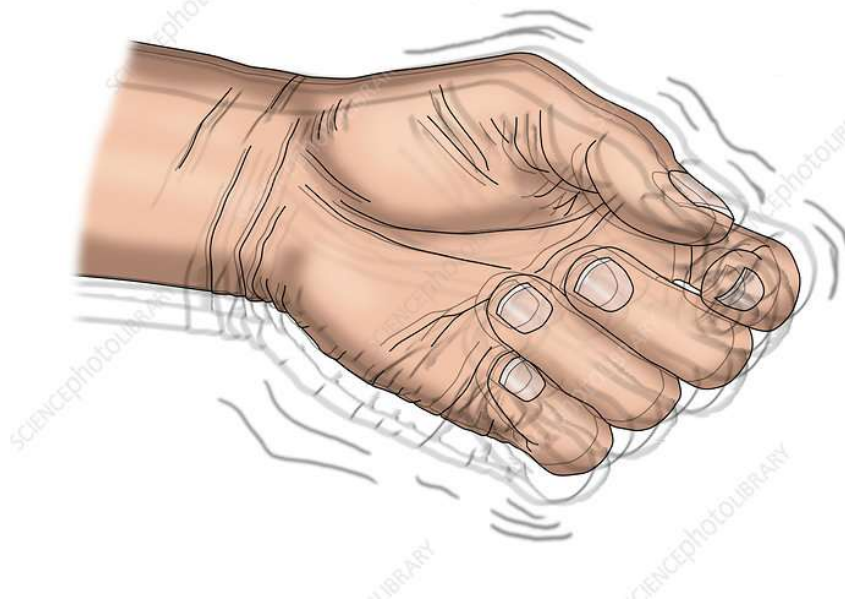

MRI guided high intensity focused ultrasound

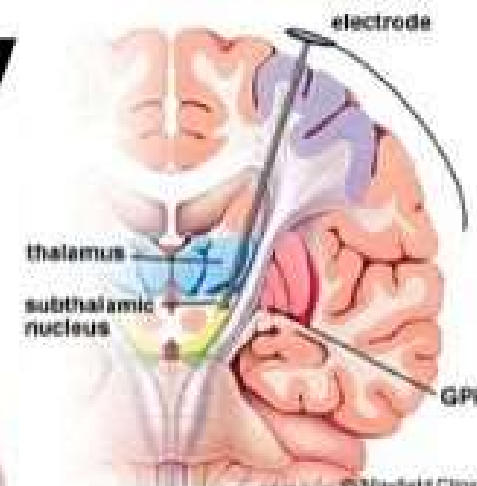
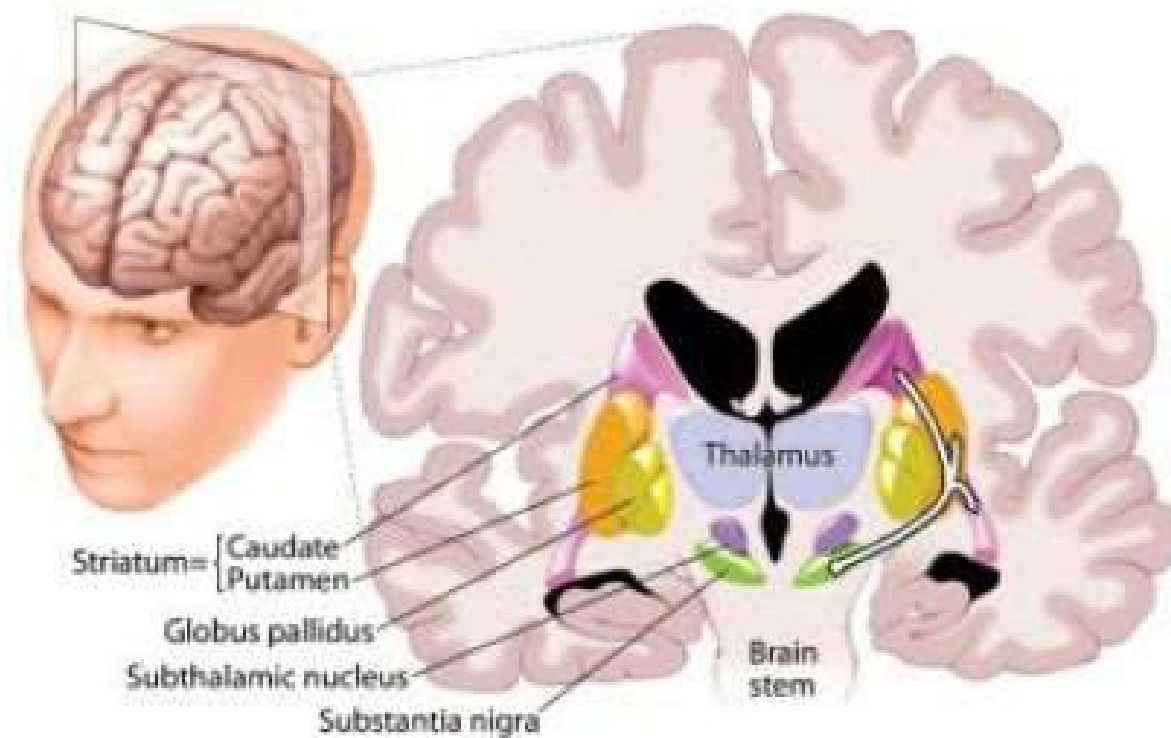
Parkinson's Hand Tremor

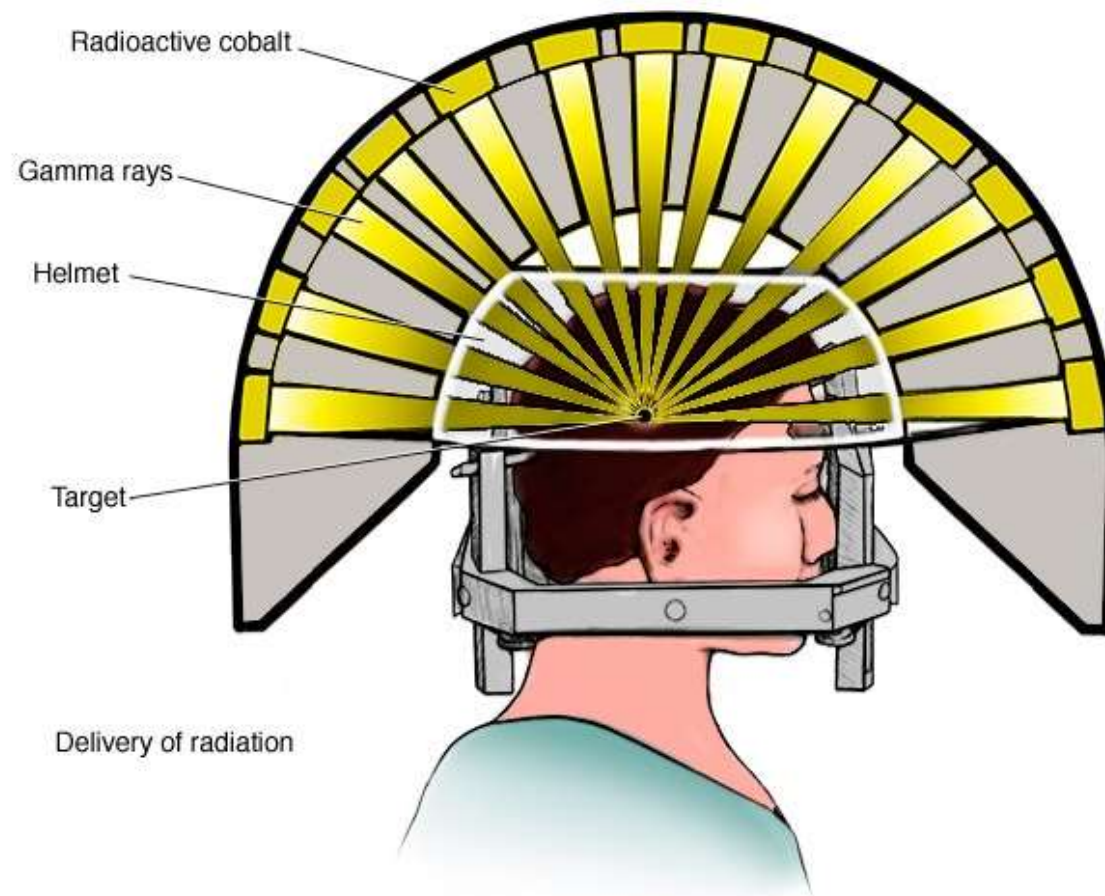
MRI guided high intensity focused ultrasound

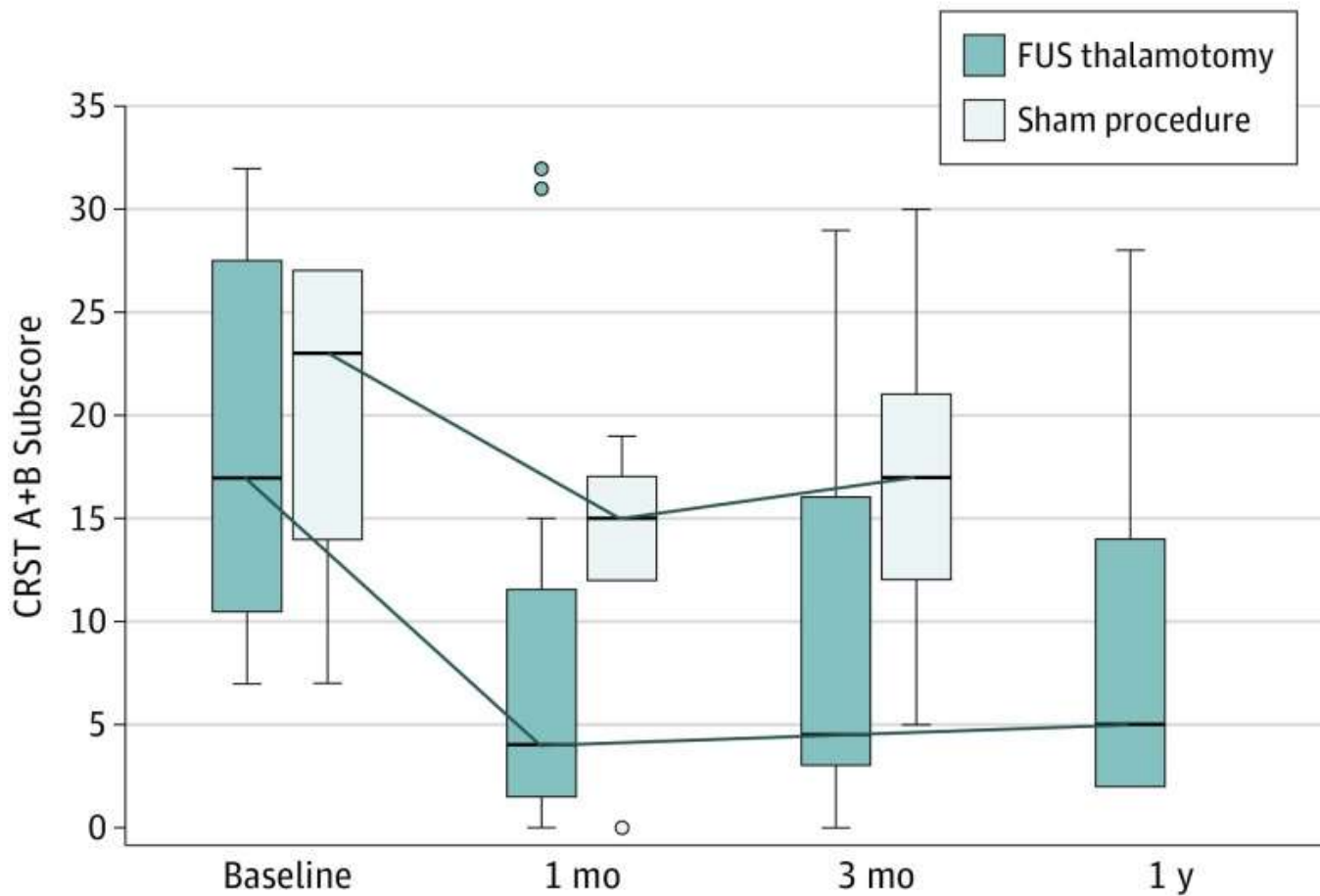
Thalamotomy

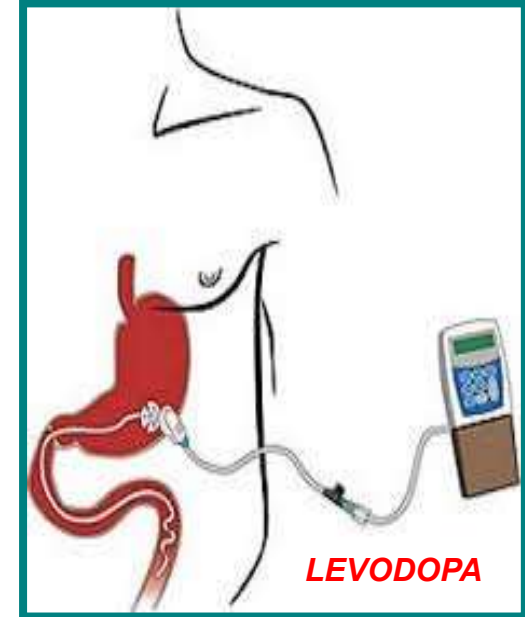
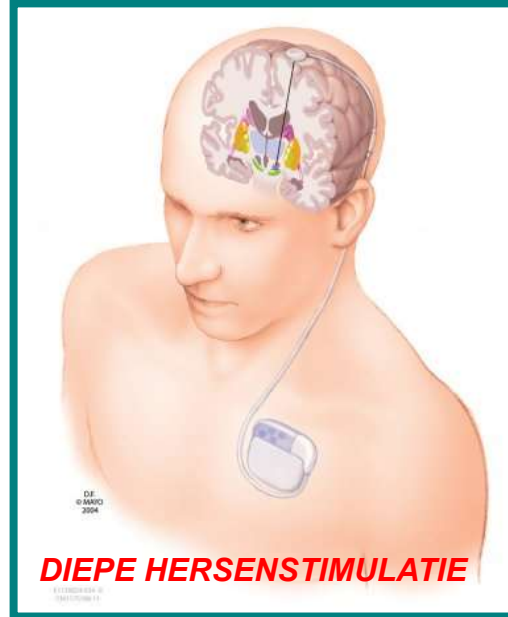
Gamma knife thalamotomie

MRI guided high intensity focused ultrasound

JAMA Neurol 2017, Bond et al.

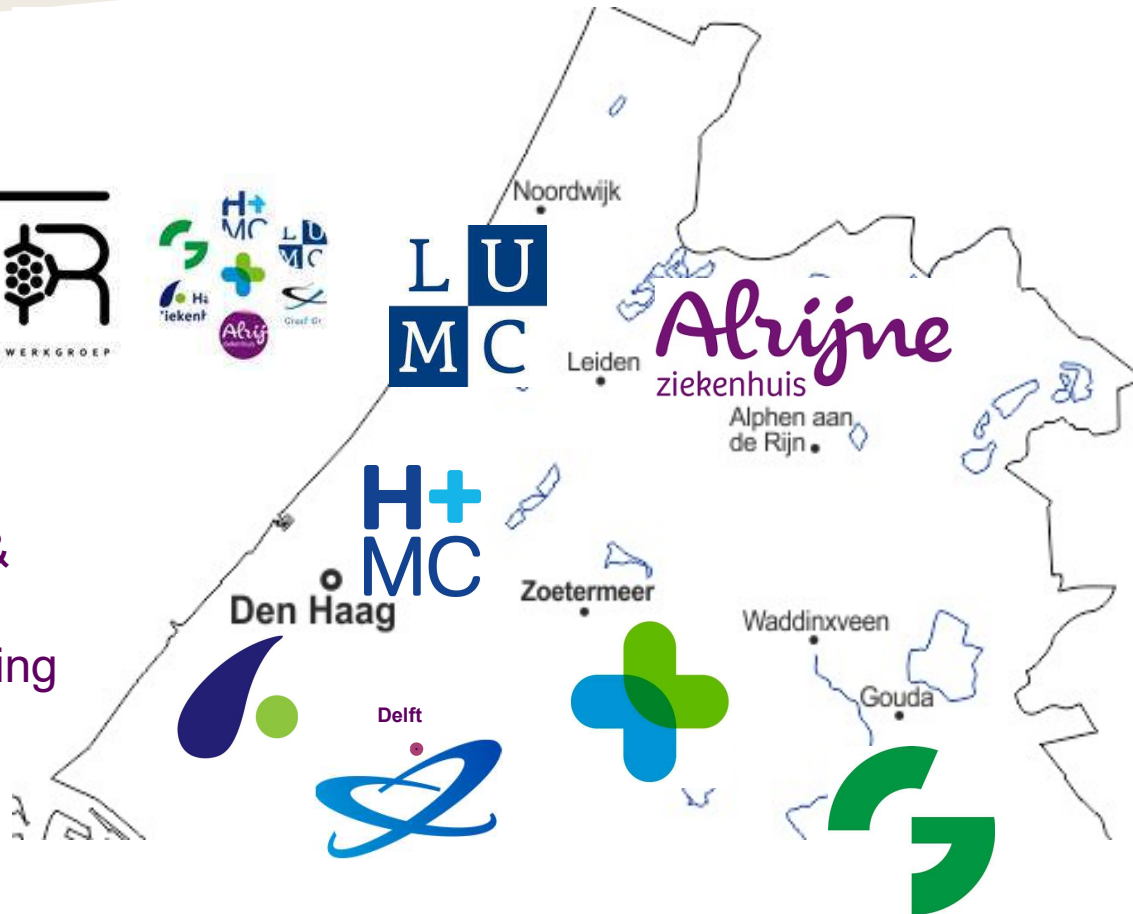
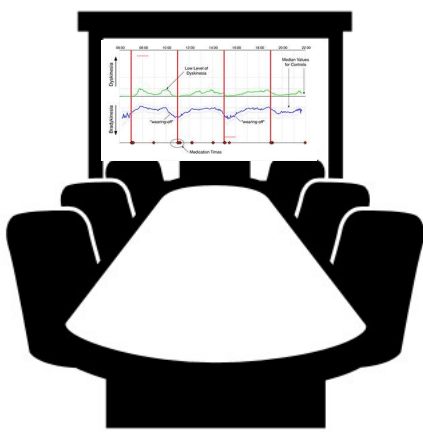

- 2017 opgericht
- 7 ziekenhuizen
- Parkinsonneurologen & -verpleegkundigen
- ieder kwartaal bespreking van patiënten

Apomorfine

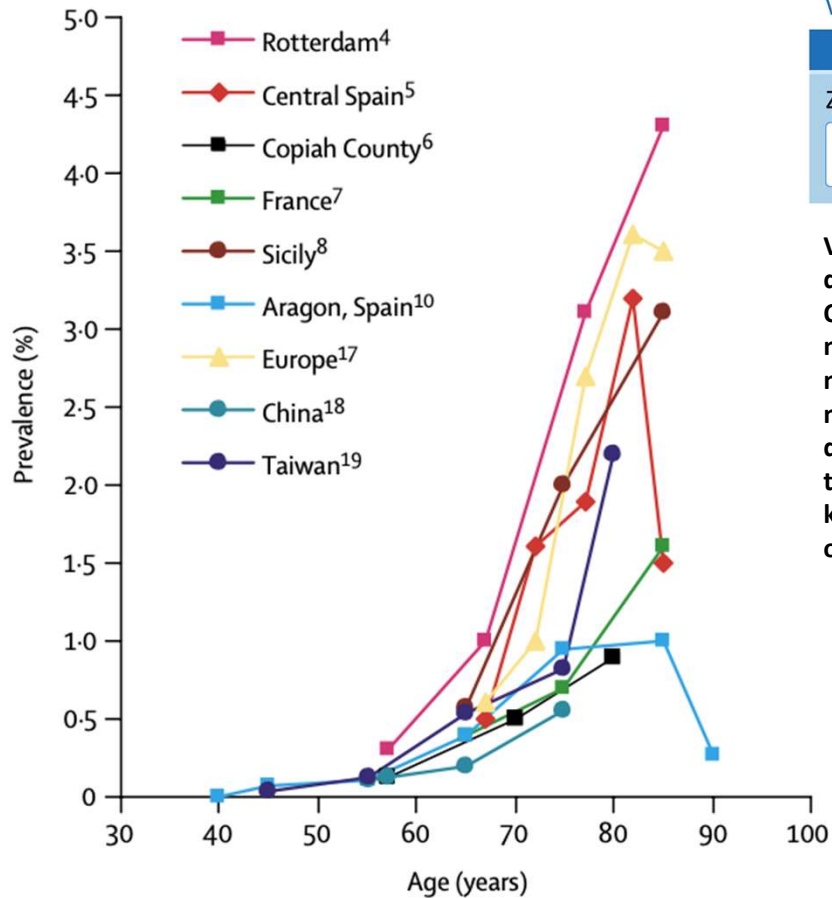
DBS

Duodopa

Toekomstige situatie | Stijgende Zorgvraag

Volksgezondheidszorg.info

Home Onderwerpen Direct naar Verantwoording Over deze site Veelgestelde vragen English

Ziekte van Parkinson

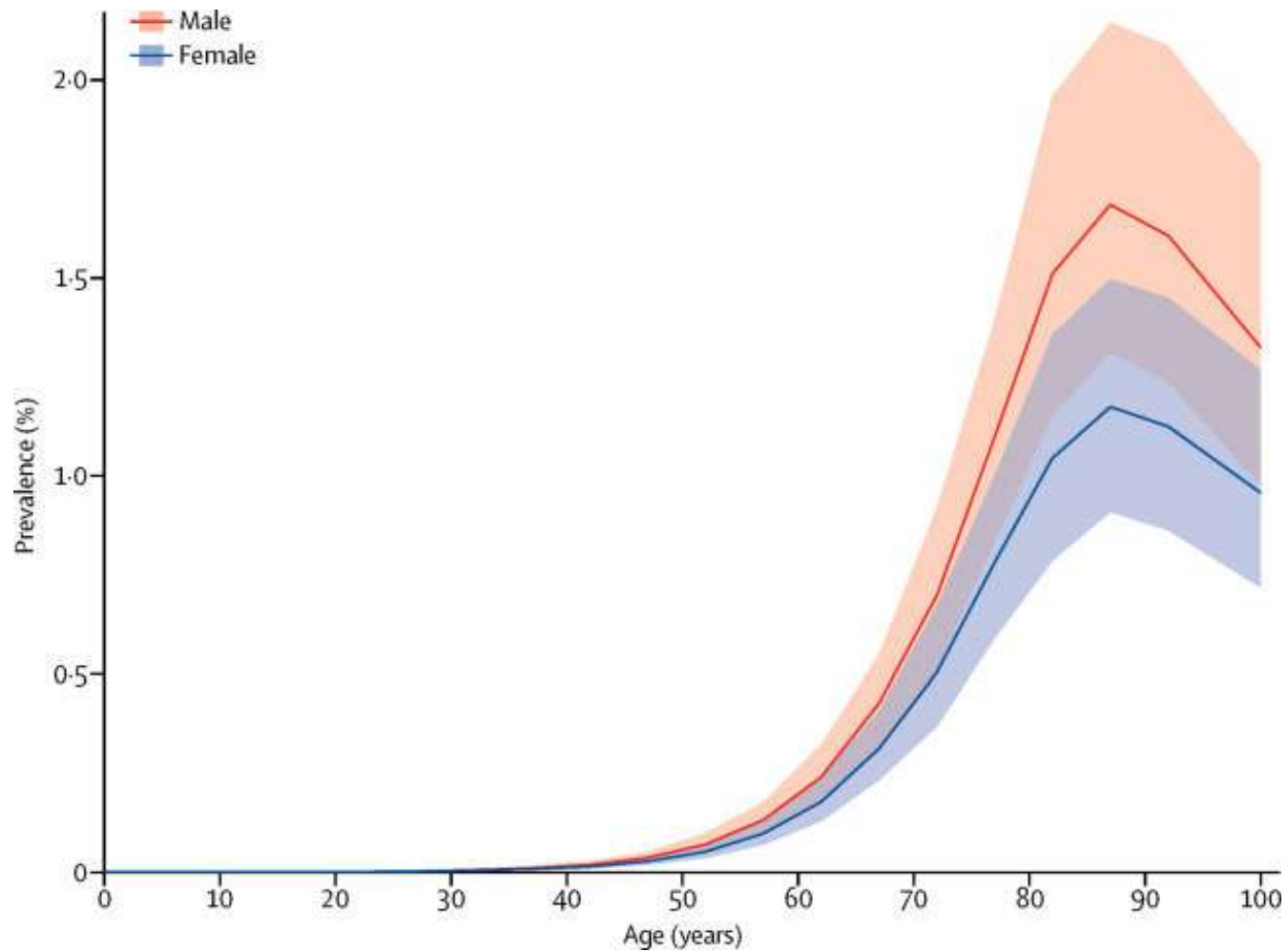
- Cijfers & Context**
Meer mannen dan vrouwen met parkinsonisme
- Regionaal & Internationaal**
Regionale verschillen sterfte ziekten zenuwstelsel
- Kosten**
Uitgaven aan zorg 204 miljoen euro in 2017
- Preventie & Zorg**
1.720 ziekenhuisopnamen voor parkinsonisme

Verwachte stijging aantal mensen met ziekte van Parkinson door alleen demografie

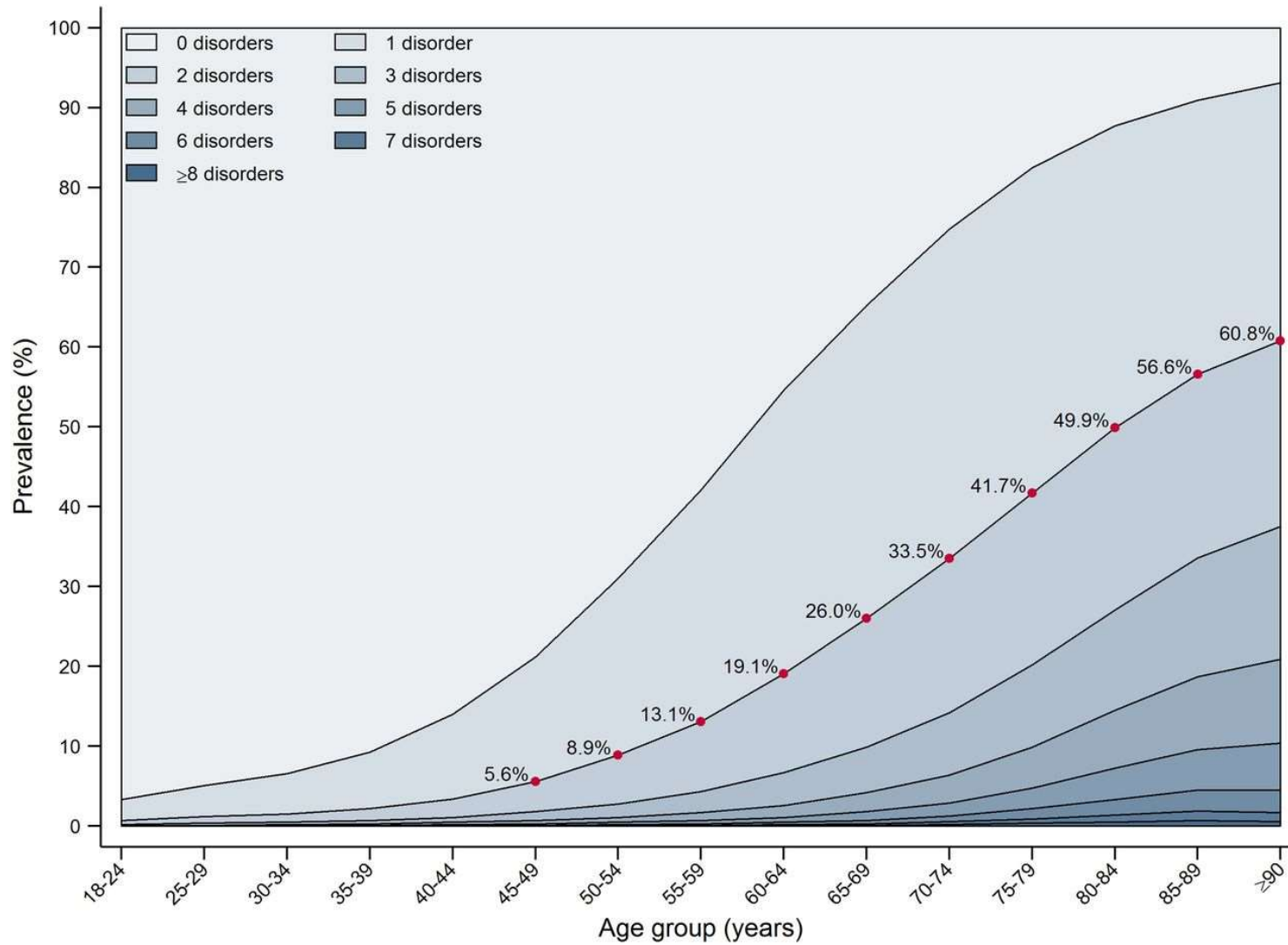
Op basis van uitsluitend demografische ontwikkelingen zal het absoluut aantal mensen met de ziekte van Parkinson (jaarprevalentie) in de periode 2018-2040 naar verwachting met 56% stijgen. De verwachte stijging bedraagt 60% voor mannen en 51% voor vrouwen. Omdat de ziekte van Parkinson een aandoening is die vooral bij ouderen voorkomt, leidt vergrijzing van de bevolking tot een toename van het aantal mensen met deze aandoening. De toename zal groter of kleiner kunnen zijn door andere (niet-demografische) ontwikkelingen die de kans op het vóórkomen van de ziekte van Parkinson beïnvloeden.

**Adherentiegebied
LUMC/Alrijne**
**In 2040: ~ 2.500 PD
patiënten**

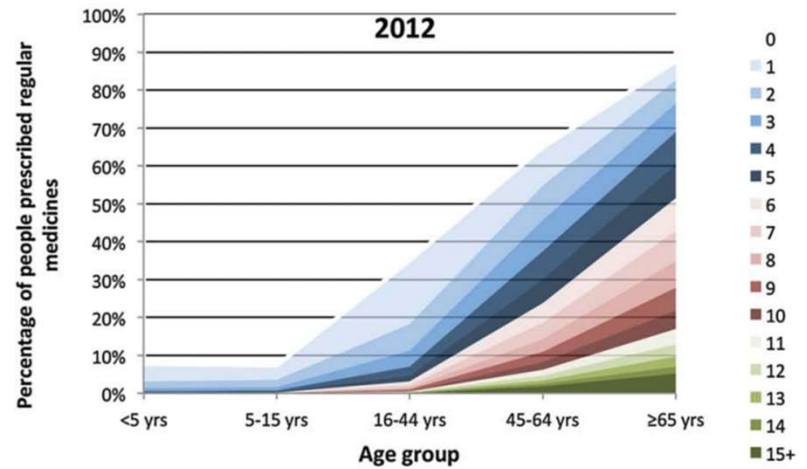
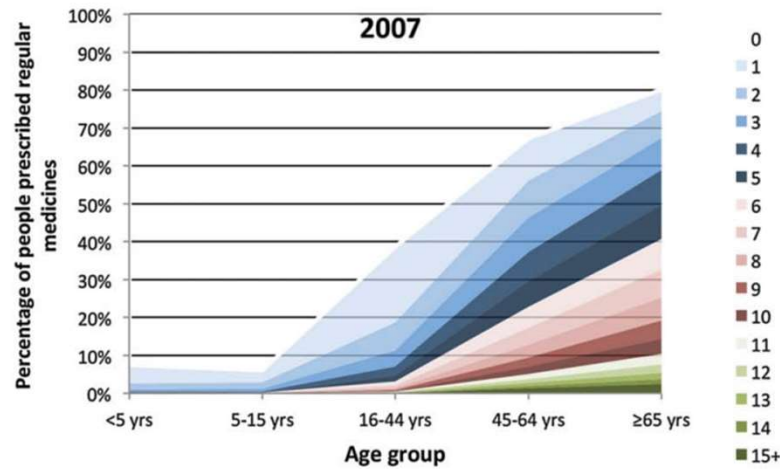
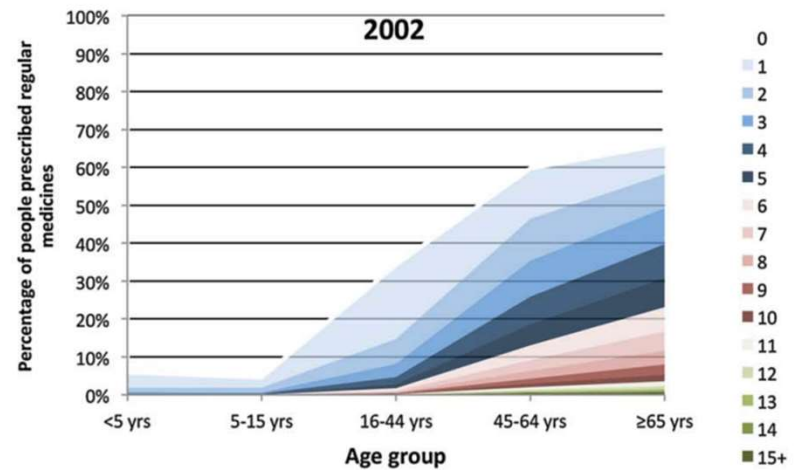
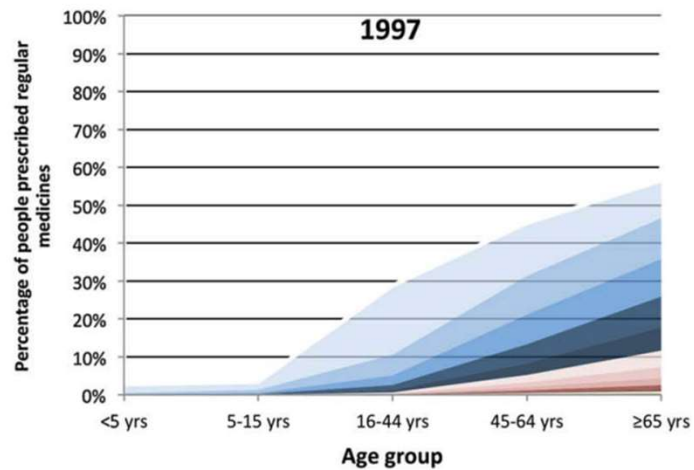

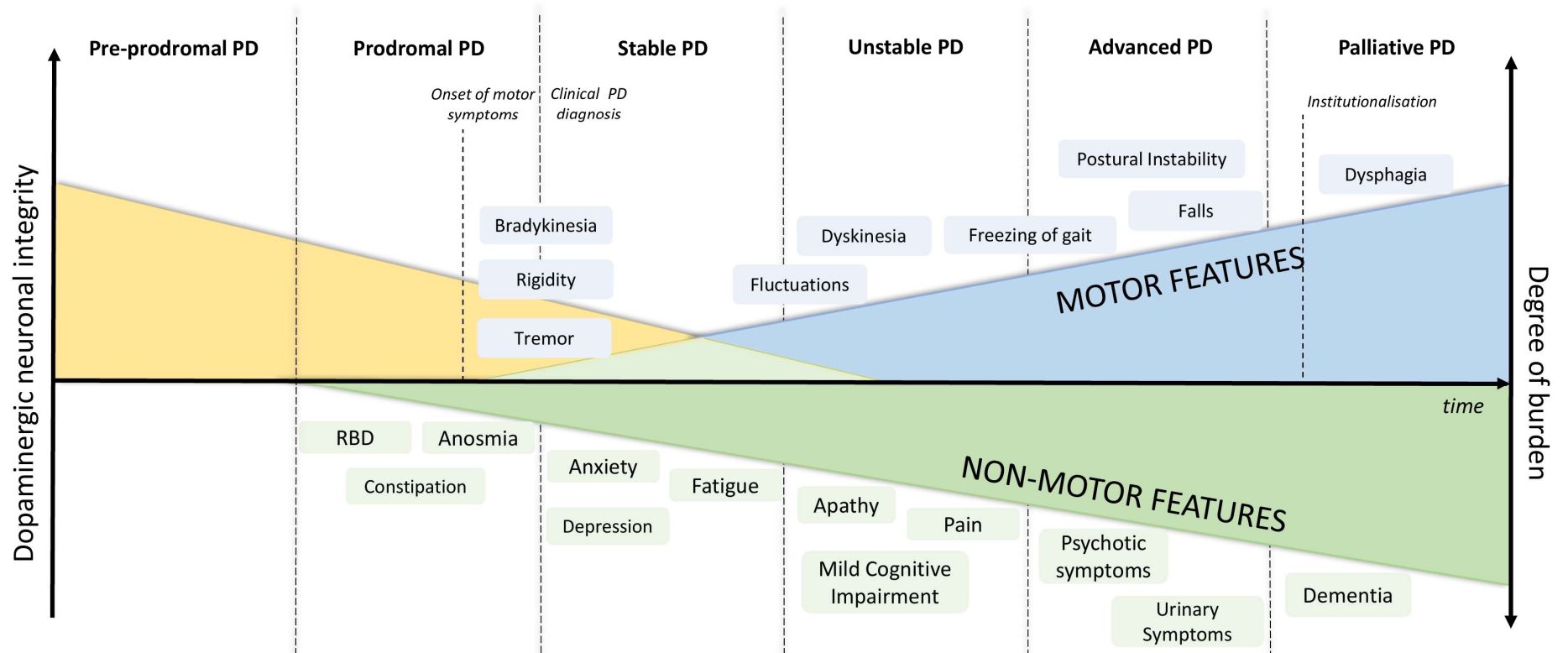
Lancet Neurol 2018, Dorsey et al.

BMJ Open 2016, Lenzi et al.

Percentage of eligible population by number of regular medicines for the years 1997-2021

Revalidatie-afdeling voor Parkinson

- Sinds 2017 is tijdelijke opname mogelijk
- Doel van de opname is beter inzicht krijgen in de klachten, het effect van aanpassingen medicatie bekijken en paramedische revalidatie
- De opnameduur is tevoren niet vastgelegd (gem. enkele weken)
- In principe worden patiënten weer naar huis ontslagen

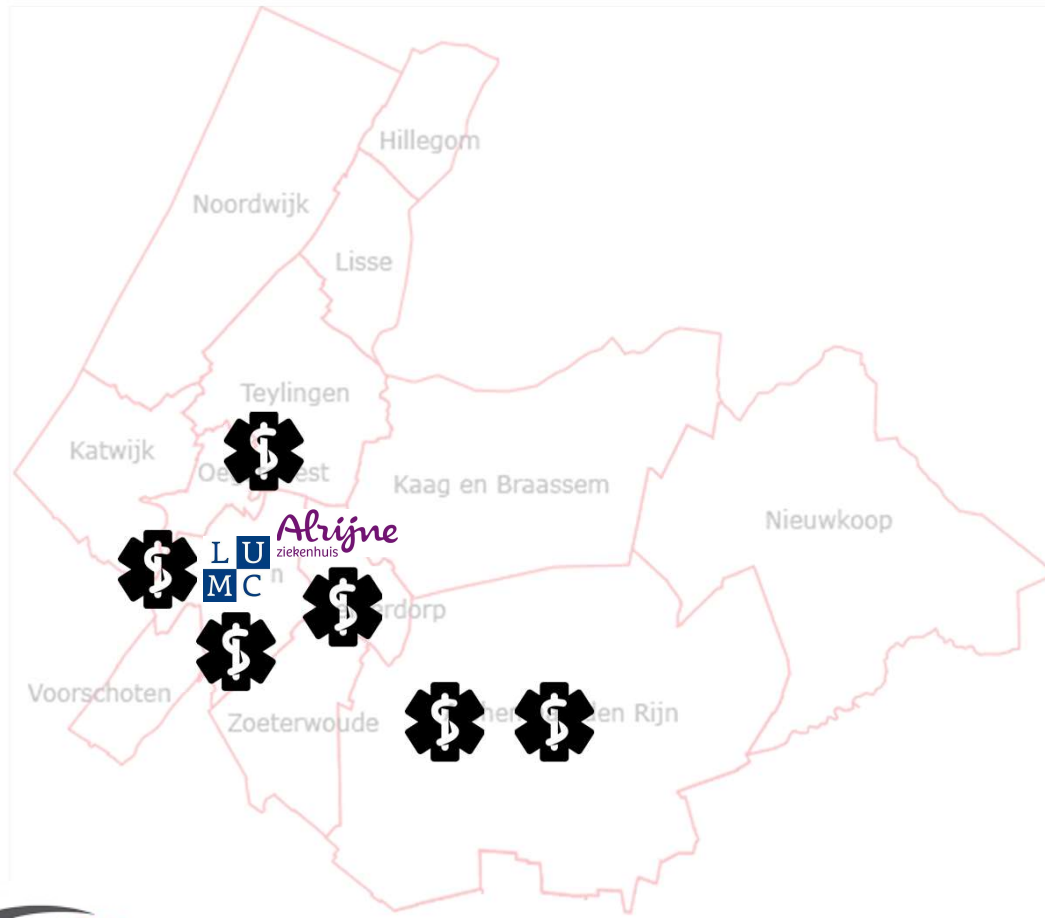
Samenwerking met verpleeghuizen

Iedere maand is er een patientbespreking met specialisten ouderengeneeskunde uit de 5 regionale zorgorganisaties samen met 2 geriaters uit het Alrijne Ziekenhuis

Samenwerking met apothekers

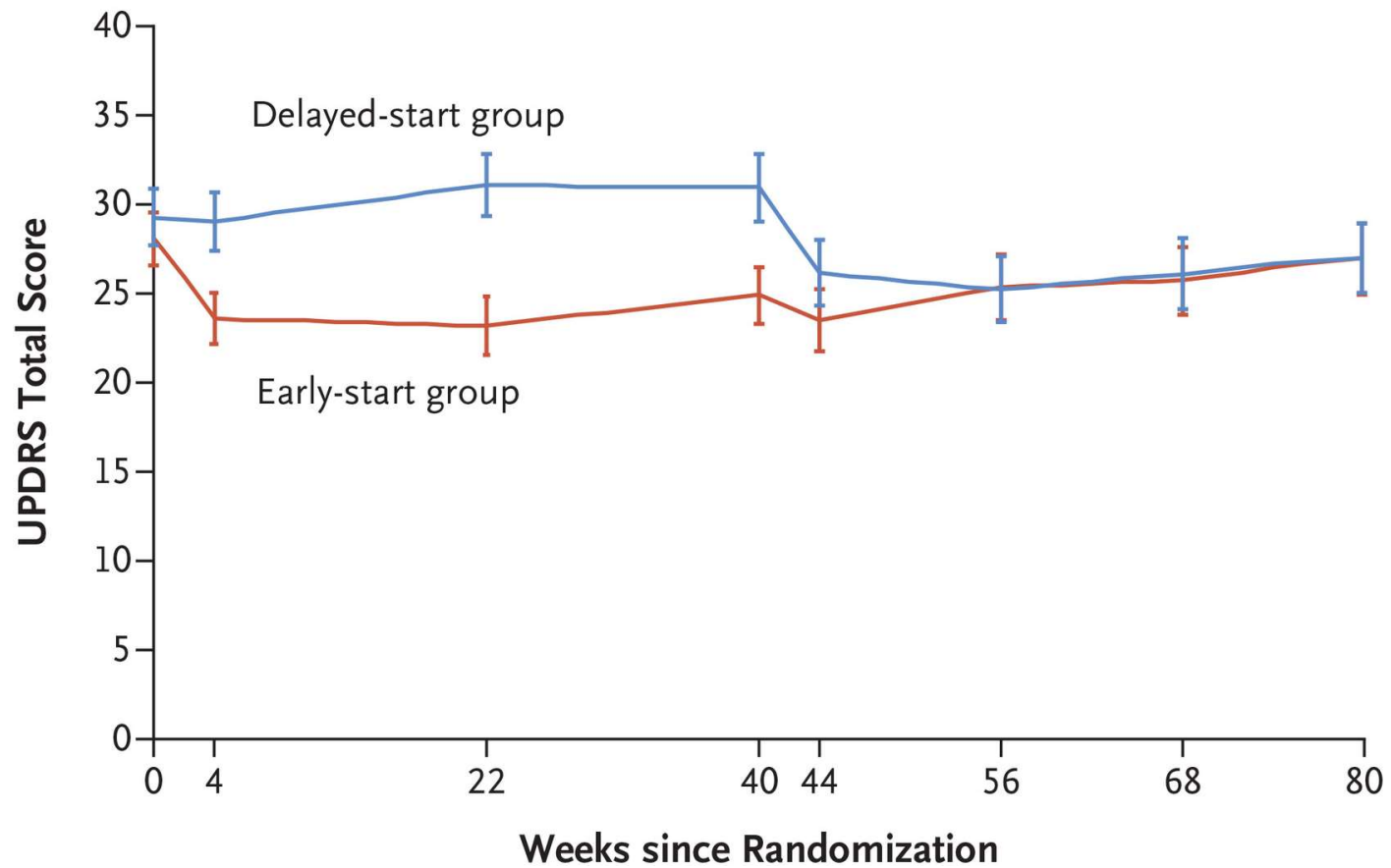
- Er is een nauwe samenwerking met Parkinsonnet zorgverleners
- Inmiddels ook 8 apothekers verbonden aan 5 apotheken
- In 2020 is afgesproken ook met de apothekers patiëntenbesprekingen te houden

“Kan de ziekte op dit moment geremd worden?”

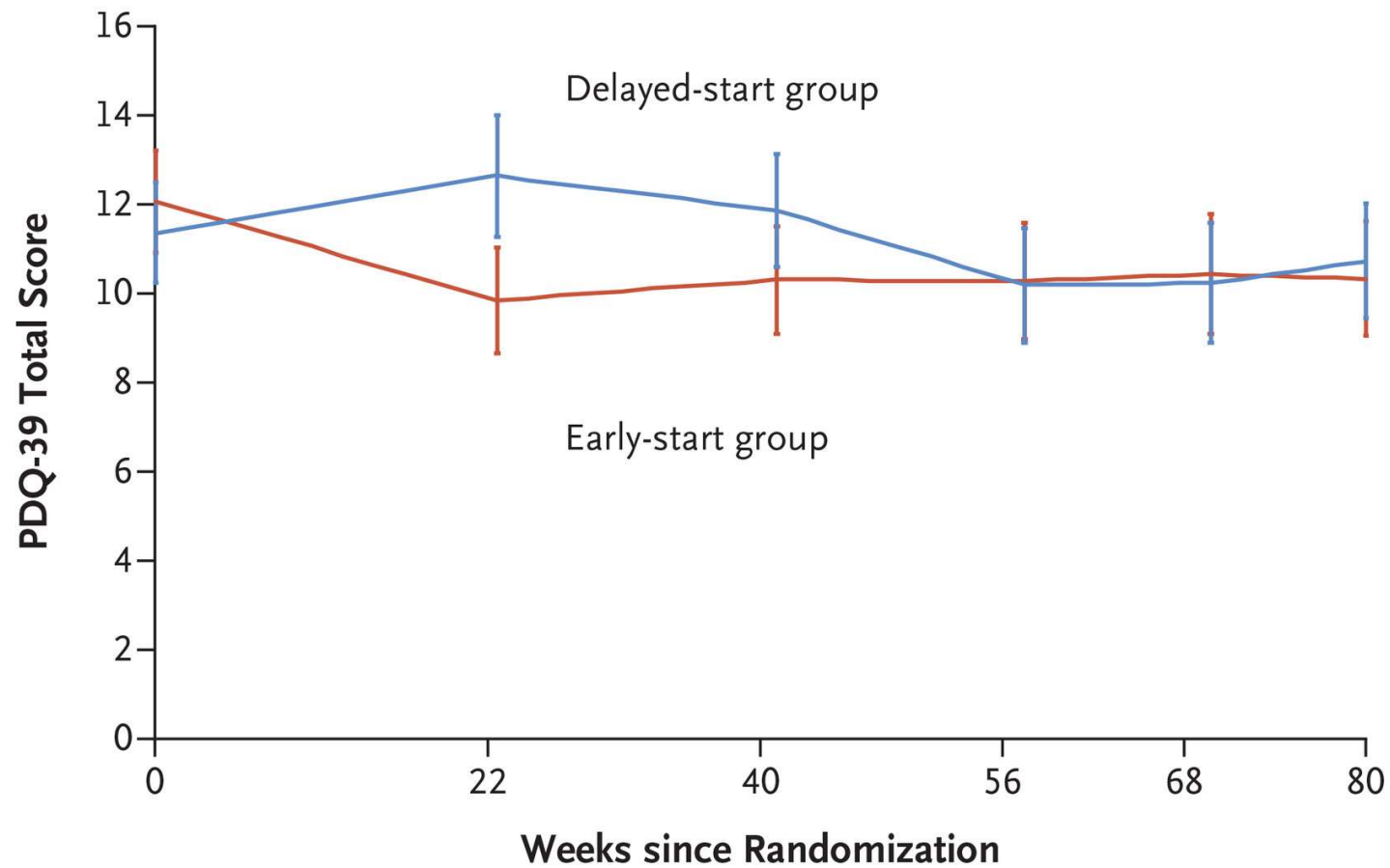
LEAP

LEVODOPA IN EARLY PARKINSON'S DISEASE

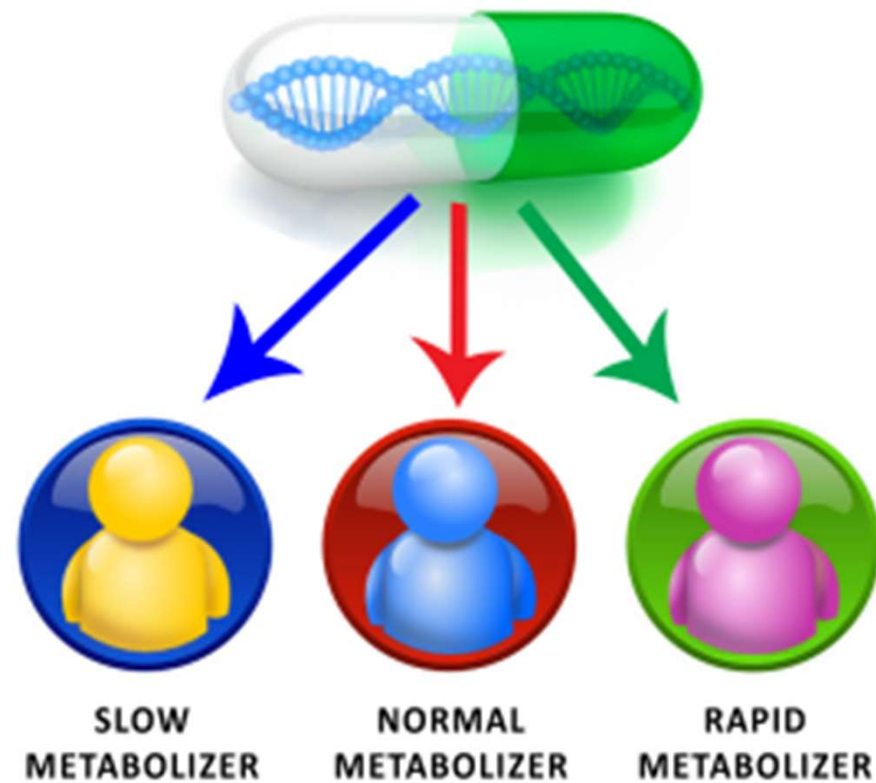
LEAP

LEVODOPA IN EARLY PARKINSON'S DISEASE

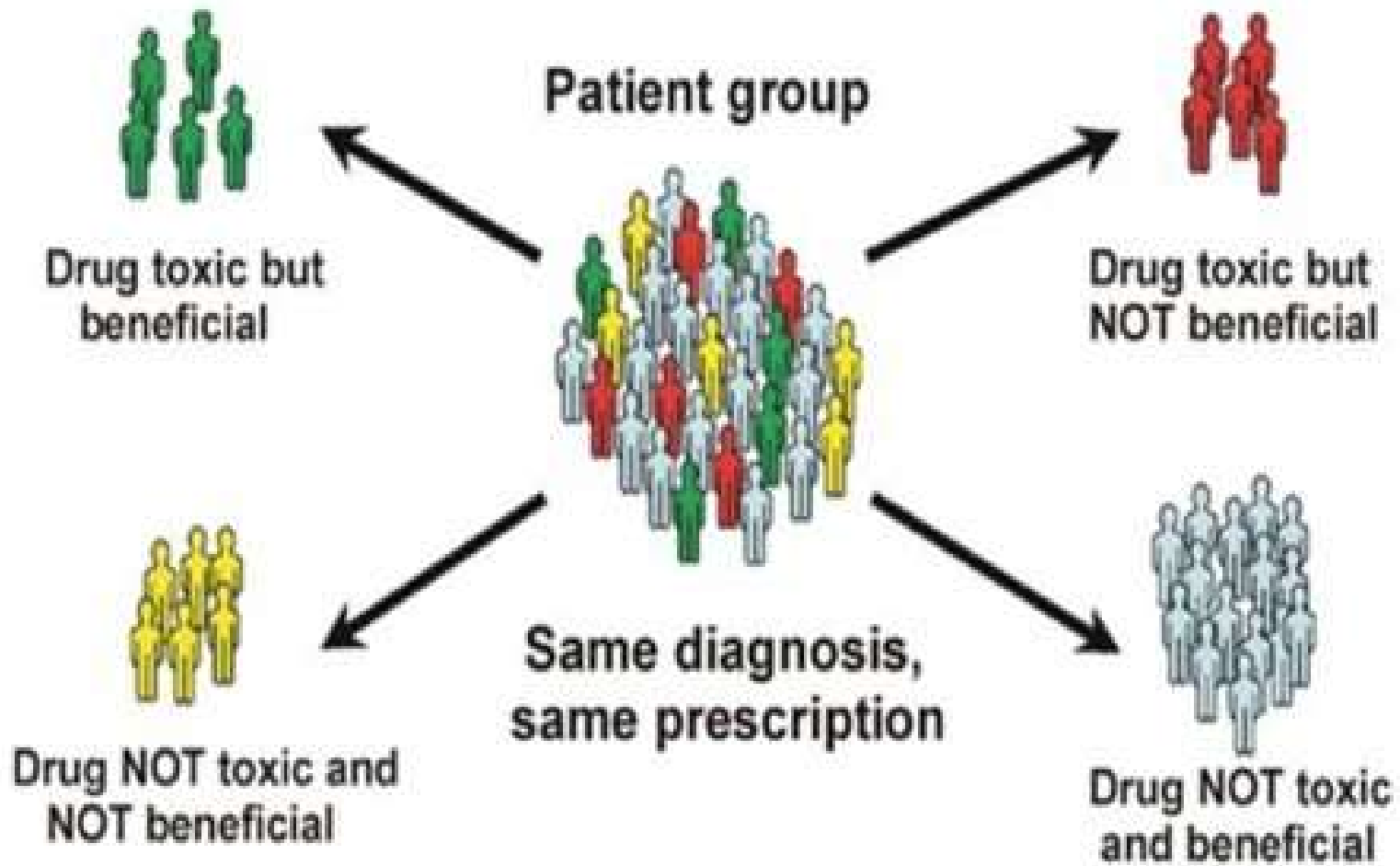

Pharmacogenomics

Pharmacogenomics

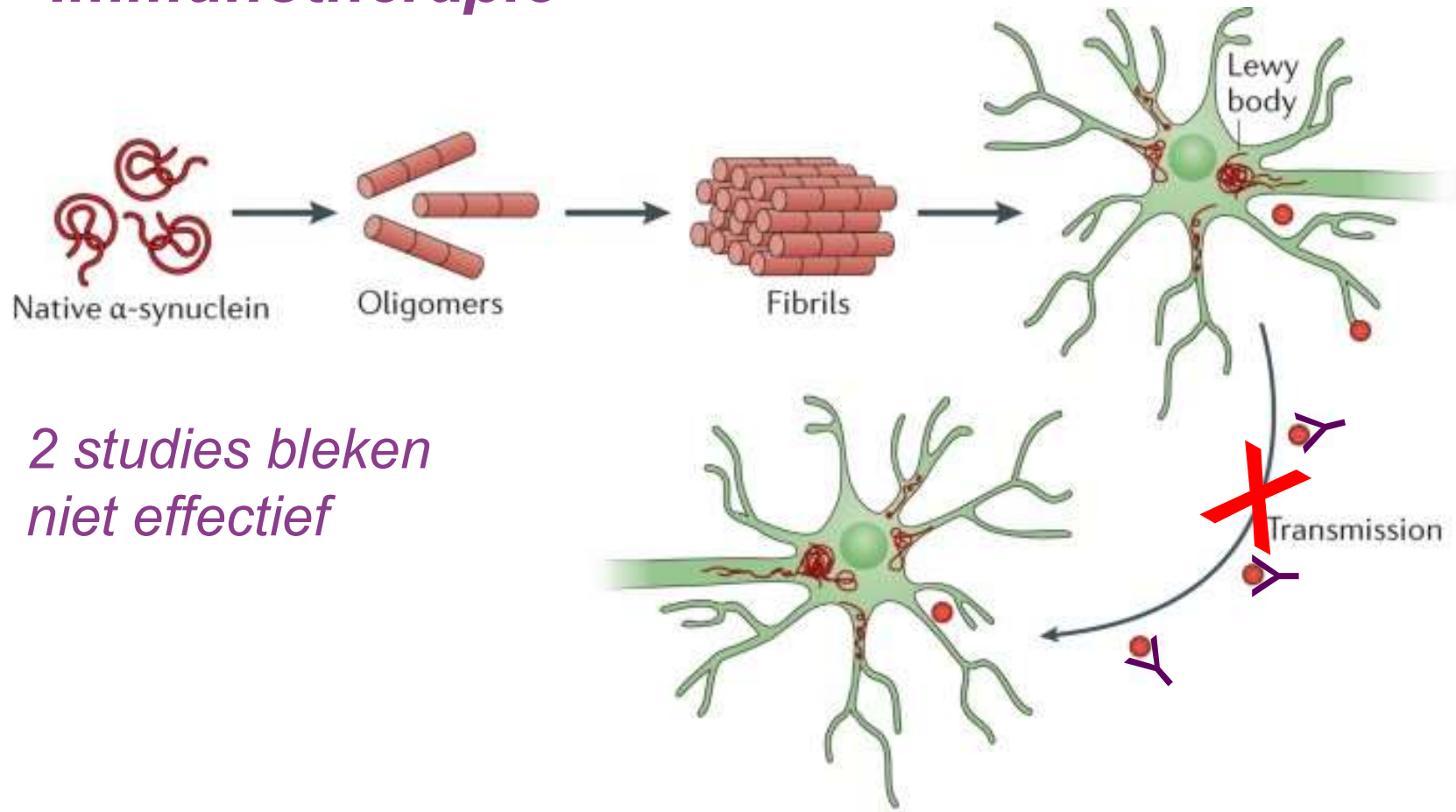
Highlights from 2021: Looking Toward 2022

Immunotherapie

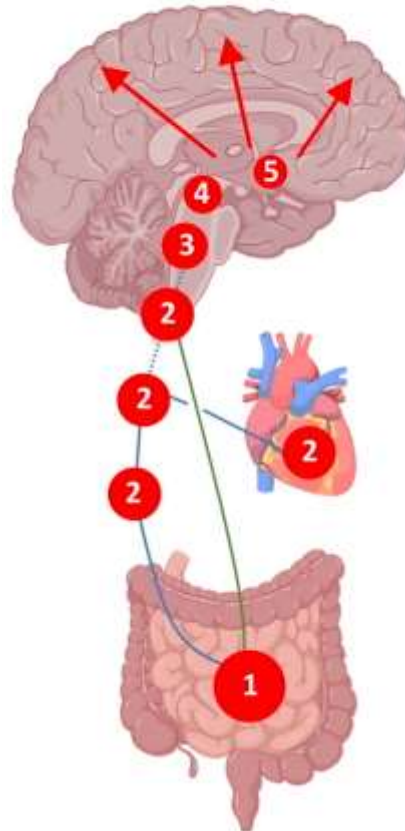
*2 studies bleken
niet effectief*

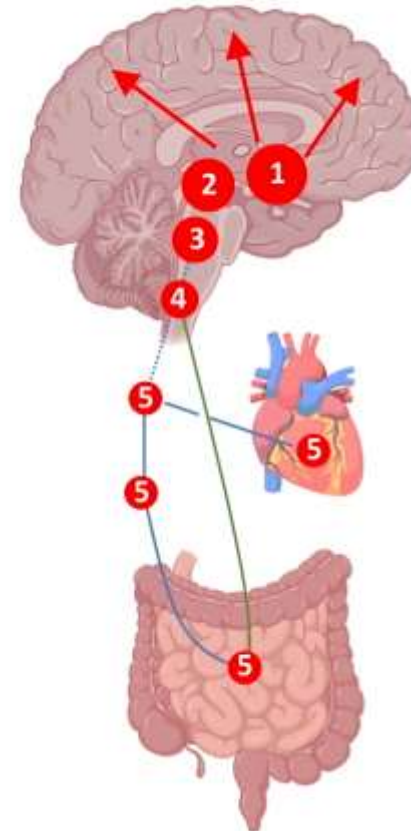
Grote verschillen tussen patiënten

BODY-FIRST PD

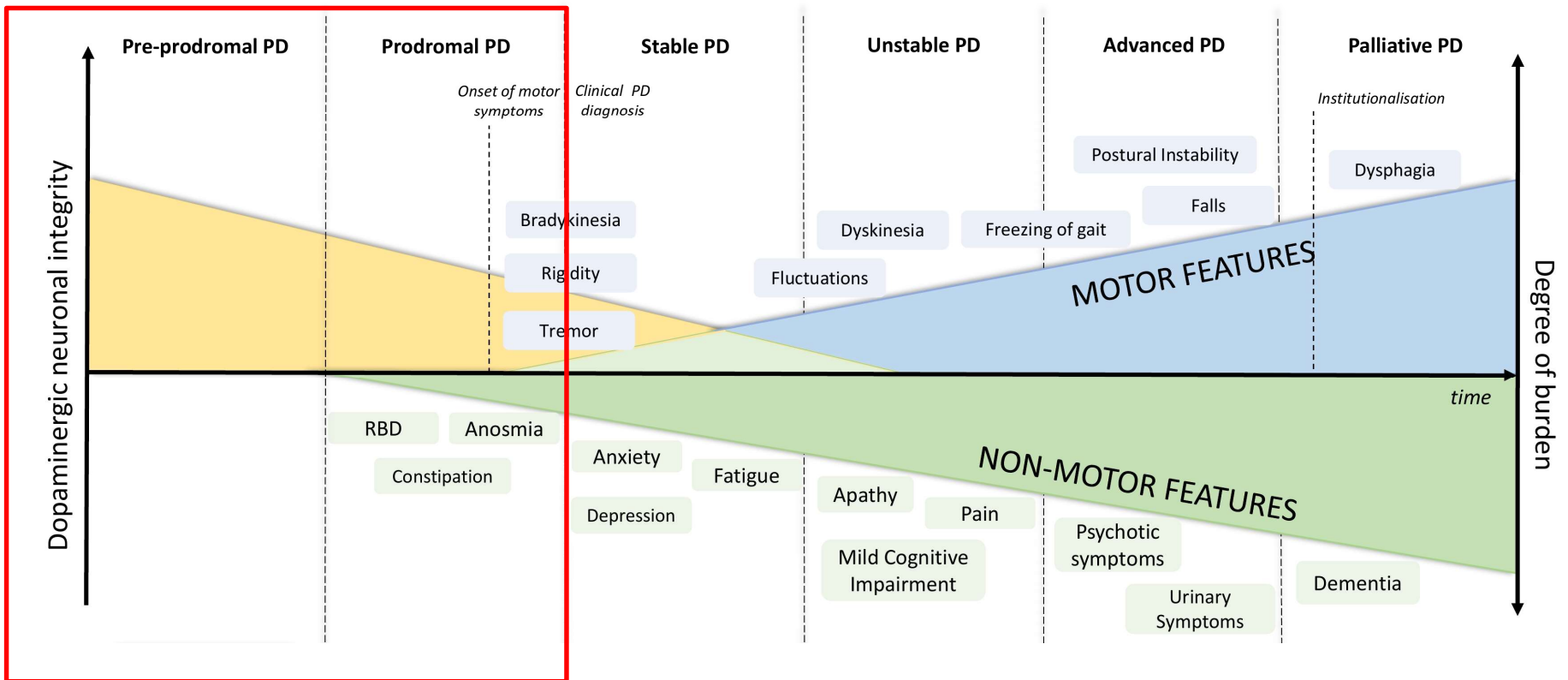

BRAIN-FIRST PD

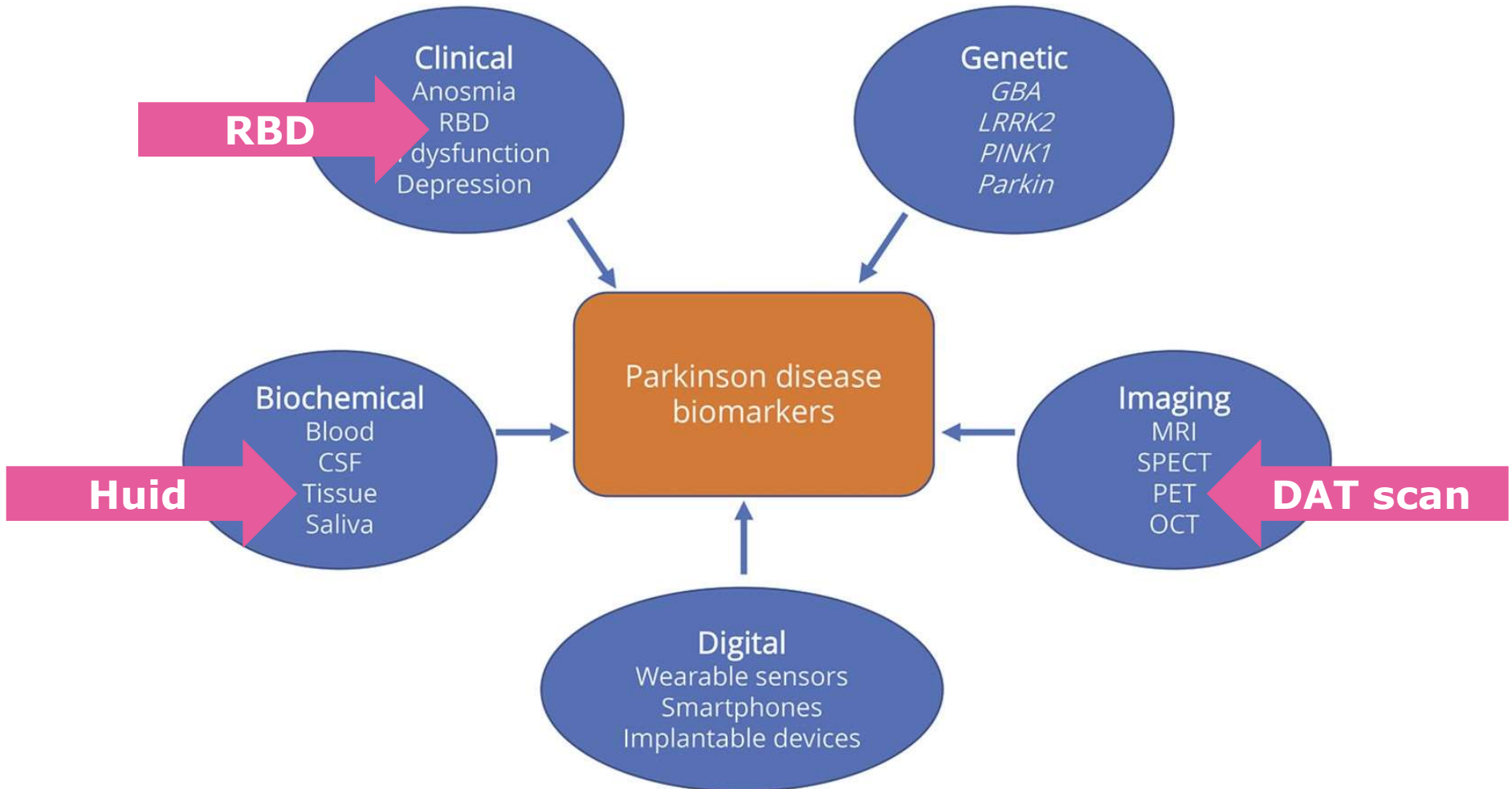

Fase voor de symptomen

Fase voor de symptomen

**Bezoek
1**

**Bezoek
2**

obstipatie

depressie

Patient X

obstipatie

depressie

centrale • databank

Dank voor uw aandacht

